

OPINNÄYTETYÖ

Kun tiimi pelaa voittaakseen – ei välttääkseen häviön

Aikuisten teatteriharrastajien psykologisen turvallisuuden kehittäminen laulutaitoa kehitettäessä ammattimaistumaan pyrkivien harrastajateatterien musiikkiteatterituotannoissa

Sirkku Hoikkala

Kulttuurituottaja
(240 op)

11/2022

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kulttuurituotannon koulutusohjelma 240 op

Tekijä: Sirkku Hoikkala

Opinnäytetyön nimi: Kun tiimi pelaa voittaakseen – ei välttääkseen häviön. Aikuisten teatteriharrastajien psykologisen turvallisuuden kehittäminen laulutaitoa kehitettäessä ammattimaistumaan pyrkivien harrastajateatterien musiikkiteatterituotannoissa.

Sivumäärä: 88 ja 13 liitesivua

Työn ohjaaja: Minna Hautio

Työn tilaaja: Suomen harrastajateatteriliitto ry.

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja oli Suomen harrastajateatteriliitto ry. Työ tutki aikuisten teatteriharrastajien psykologisen turvallisuuden kehittämistä laulutaitoa kehitettäessä ammattimaistumaan pyrkivien harrastajateatterien musiikkiteatterituotannoissa. Tutkimuskysymys oli: miten em. ympäristössä voi kehittää psykologisen turvallisuuden kokemusta? Työ seurasi Amy C. Edmondsonin määritelmää, jota myös Työterveyslaitos käyttää: psykologinen turvallisuus on yhteisössä jaettu käsitys siitä, että virheiden tekeminen on turvallista ja jokainen voi olla oma itsensä. Omien ajatusten ääneen sanomisen on turvallista. Teema on kulttuurialalla tärkeä ja ajankohtainen ja kulttuurituottajalle on hyötyä tuntea psykologisen turvallisuuden merkitys ja dynamiikka.

Tutkimuksen metodologia oli kvalitatiivinen, fenomenologinen, fokusryhmäkeskustelu. Tutkimus sisälsi myös kahden olemassa olevan psykologista turvallisuutta kehittämään luodun turvaohjeen sisällönanalyysin, mikä muodosti oman kokonaisuutensa. Ryhmäkeskusteluilla saadun aineiston analyysi oli pragmaattinen, tekstilähtöinen analyysi. Aineiston rinnalla käytettiin Edmondsonin teoriaa, joten päättely oli abduktiivista. Keskusteluihin ja haastatteluun osallistuneille ei annettu pohjamateriaaliksi Edmondsonin psykologisen turvallisuuden määritelmää, vaan keskustelu käytiin laulutaidon kehittämisen ja teatterin näkökulmasta. Vasta analyysivaiheessa käytettiin Edmondsonin teoriaa. Lopputulos oli, että empiria ja teoria tukivat toisiaan täydellisesti. Virheiden tekemisen pelko nousi vahvasti esiin keskusteluissa ja juuri se on myös psykologisen turvallisuuden määritelmän ytimessä.

Tutkimuskysymyksen vastaus jakautui kolmeen osaan: minätarinaa, tiimiin ja johtajuuteen. Näitä kaikkia tarvitaan, jotta psykologisen turvallisuuden kokemus paranee. Ne kuuluvat holistisesti yhteen. Tutkimuksesta syntynyt konkreettinen kehittämistyökalu oli Suomen harrastajateatteriliiton Repliikki -verkkajulkaisun numeroon 4/22 tehty artikkeli ”Psykologisen turvallisuuden kolmisäikeinen palmikko”.

Asiasanat: turvallisuus, harrastajateatterit, musiikkiteatteri, laulaminen, minäkuva, ryhmätyö, teatteriohjaajat

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Cultural Management 240 ECTS

Author: Sirkku Hoikkala

Title: When a Team Plays to Win – Not to Avoid Defeat. Enhancing Psychological Safety When Developing Singing Skills in Adult Amateur Theatres Striving Towards Professional Character, in Music Theatre Productions.

Number of Pages: 88 and 13 attachment pages

Supervisor: Senior Lecturer Minna Hautio

Commissioned by: The Amateur Theatre Association of Finland

This thesis was commissioned by The Amateur Theatre Association of Finland. It researched the enhancement of psychological safety when developing singing skills in adult amateur theatres striving towards professional character, in music theatre productions. The research question was: how to enhance psychological safety in previously described surroundings? The research followed the definition given by Amy C. Edmondson, used also by Finnish Institution of Occupational Health: psychological safety is the shared belief, that it is safe to make mistakes and everyone can be him- or herself and speak opinions openly. It is useful for a culture manager to know the importance and dynamics of psychological safety.

The methodology was qualitative, phenomenological, focus group discussion. The research also included content analysis of two existing instructions for enhancing psychological safety. This formed its own entity. The analysis tool of the material of the group discussions was intrinsic criticism. Edmondson's theory was used in the analysis with the empirical material, and thus the reasoning was abductive.

Edmondson's theory was not given to the participants of the discussions in advance. The discussions were carried out based on theatre and singing perspectives. Only at the analysis phase the theory was used. The result was, that the empirical findings and the theory matched seamlessly. The fear of making mistakes in front of the team came up in discussions, and that same element is in the core of the definition of the psychological safety.

The answer to the research question was threefold: the so called me-story, the team and the leadership. All these three are needed in order to enhance the psychological safety. They belong together holistically. The concrete developing tool, that came out of this thesis, was an article in the Repliikki -magazine of The Amateur Theatre Association of Finland, number 4/22. The article was called "The Threefold Braid of the Psychological Safety".

Keywords: psychological safety, amateur theatre, music theatre, singing, teamwork, leadership

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	KEHITTÄMISEN TOIMEKSIANTAJA JA CASE.....	9
3	TUTKITTAVA JA KEHITETTÄVÄ ILMIÖ; TIETOPERUSTA.....	10
	3.1 Psykologinen turvallisuus ja turvallisuus ylipäänsä	10
	3.2 Harrastajateatteri	11
	3.3 Laulutaidon kehittäminen musiikkiteatterissa	12
4	AIEMPAA TUTKIMUSTIETOA.....	14
	4.1 Psykologisen turvallisuuden tutkimus sekä turvallisuus esittävässä taiteissa laajemmin 14	
	4.2 Teatterin ja musiikkiteatterin yleinen tutkimus	19
	4.3 Aikuisten harrastajateatterin tutkimus	21
	4.4 Laulutaidon kehittämisen tutkimus.....	22
	4.5 Oma tutkimuskysymykseni.....	24
5	METODOLOGIA	25
	5.1 Laadullinen, fenomenologinen tutkimus	25
	5.2 Ryhmäkeskusteluilla saadun aineiston analyysi	26
	5.3 Kahden dokumentin sisällönanalyysi	27
	5.4 Pätevyys ja luotettavuus.....	27
	5.5 Eettisyys.....	28
6	KAHDEN TURVAOHJEEN SISÄLLÖNANALYYSI	30
	6.1 Johdanto sisällönanalyysiin	30

6.2 Työterveyslaitos: Esittävän taiteen turva- ja hyvinvointiraideri	30
6.3 Shibari Study: Consent Negotiations	33
6.4 Kahden ohjeen vertailu	36
7 RYHMÄKESKUSTELUT	38
7.1 Keskusteluihin ja yhteen haastatteluun osallistuneiden anonymiteetti	38
7.2 Keskustelujen suunnittelu ja ryhmien muodostaminen	38
7.3 Ryhmäkeskustelujen valmistelevat kysymykset suhteessa Edmondsonin konseptiin 40	
7.4 Minätarinan rooli psykologisen turvallisuuden kokemuksessa	40
7.5 Tiimin merkitys psykologisen turvallisuuden kokemuksessa	43
7.6 Johtajuuden merkitys psykologisen turvallisuuden kokemuksessa	50
7.7 Onnistuminen tai epäonnistuminen yleisön edessä.....	62
7.8 Yhteenvetoa	64
8 KEHITTÄMISTYÖKALU: ARTIKKELI REPLIIKKIIN 4/22	66
9 YHTEENVETO JA POHDINTA	72
10 JATKOTUTKIMUSAIHEITA	77
LÄHTEET	79
LIITTEET.....	88

1 JOHDANTO

Tämä on kulttuurituottajan AMK-tutkinnon opinnäytetyö. Se tutkii aikuisten teatteriharrastajien psykologisen turvallisuuden kokemuksen kehittämistä laulutaitoa kehitettäessä ammattimaistumaan pyrkivien harrastajateatterien musiikkiteatterituotannoissa. Työn toimeksiantaja on Suomen Harrastajateatteri ry. (SHT).

Harrastajateatterit ovat suurelta osin yhdistyspohjaisia, voittoa tavoittelemattomia ja perustuvat palkallisuuden sijasta vapaaehtoisuuteen. Näin ne ovat osa kulttuurialan kolmatta sektoria. Tämän kulttuurialan kolmannen sektorin tutkimus on Valtioneuvoston 2010 julkaiseman selvityksen ”Kulttuurialan kolmas sektori” mukaan vähäistä. Tutkimukseni ja kehittämistyöni vastaa osaltaan kulttuurialan kolmannen sektorin kehittämistyökalujen puutteeseen.

Kulttuurialan kolmannelta sektorilta ja yhdistyksiltä puuttuvat kehittämistyökalut sekä koko alalla toimivat kehittäjät. Alakohtaisesti valtakunnallisista järjestöistä on toki neuvontaa ja koulutusta saatavilla. Alalla ei ole vielä käytössä sertifiointeja, joten toiminnan laadun tarkastelu on haasteellista. Ammattimaistuminen, poikkitaiteellisuus ja pienten sitoutumattomien ryhmien muodostuminen ovat tulevaisuuden trendejä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 3.)

Seuraavaksi avaan työni rajauksen. Ensiksi; tutkin psykologista turvallisuutta, joka on käsitteenä Suomessa verraten uusi. Työterveyslaitoksen opas määrittelee sen olemaan yhteisössä jaettu käsitys siitä, että virheiden tekeminen on turvallista ja jokainen voi olla oma itsensä (Työterveyslaitos 2021a). Kysymys ei siis ole ainoastaan siitä, että ryhmässä ei ole avointa kiusaamista tai häirintää vaan kysymys on hienosyisempi. Psykologisen turvallisuuden kokemus mahdollistaa luovan potentiaalin vapautumisen, eli ei pelkästään työssä suoriutumisen vaan parhaan mahdollisen tiimityön tuloksen. Työterveyslaitoksen määritelmä on peräisin Amy C. Edmondsonilta (1999, 350; 2018, 8), jonka konseptia psykologisesta turvallisuudesta käytetään tässä opinnäytetyössä teoreettisena lähtökohtana. Psykologisesti turvallinen ilmapiiri vapauttaa potentiaalin ja mahdollista koko ryhmän kehittymisen.

Jotta psykologisen turvallisuuden kehittämisen tutkimisessa päästään syvälle, rajaan sen koskemaan psykologisen turvallisuuden kokemusta laulutaitoa kehitettäessä. Laulutaito, edelleen, on varsin laaja osa-alue, joten tarkennan musiikkiteatterituotannossa laulamiseen. Musiikkiteatterituotannon konteksti tuo laulamislle omanlaisensa raamit, haasteet ja myös

mahdollisuudet. Koska harrastajateatterien kenttä on laaja ja monimuotoinen, on tarpeen myös rajata millaisia ryhmiä tutkin. Rajaani työni sisälle aikuisten ryhmät, jotka pyrkivät ammattimaistumaan eli tiedostavasti kehittymään. Toisin sanoen, tutkimus ei lainkaan käsittele lasten tai nuorten ryhmiä eikä sellaisia ryhmiä, joiden arvokas tavoite on terapeuttilinen, yhteisöllinen tai muuten vain ryhmälle ei ole ensisijaisen tärkeää tiedostava taidollinen kehittyminen. Ammattimaistumaan pyrkivät ryhmät eivät ole muita ryhmämuotoja hyödyllisempiä; useampikin muu teatteriharrastamisen funktio voi olla kiinnostavampi. Miksi rajaani juuri näin? Koska juuri tässä viiteryhmissä psykologinen turvallisuus tai sen puute on helposti havainnoitavissa. Tämä siksi, että jos ryhmä tavoittelee mahdollisimman objektiivisesti mitattavaa onnistumista, sen on silloin mahdollista myös epäonnistua. Ja laulaminen on kaikkein objektiivisimmin arvioitavissa oleva osa-alue. Tämä mitattavan epäonnistumisen mahdollisuus on juuri se maaperä, jolla psykologinen turvallisuus tai sen puute on helppo saada keskusteluissa tavoitettua. Lisäksi laulaminen on hyvin henkilökohtaista, sensitiivistä ja jokaisella on vahvoja omia näkemyksiä omista lähtökohdistaan. Se on siis antoisa kohde psykologisen turvallisuuden kokemuksen tutkimukselle.

Jo tutkimuksen tietoperustaa rakennettaessa kävi ilmeiseksi, että psykologinen turvallisuus vaatii kehittämistä myös ammattilaisten työyhteisöissä. Toki sen kehittämiseen on viime vuosina myös havahduttu. Kulttuurikenttää alkoi viisi vuotta sitten tuulettaa #metoo-liike, jonka myötä sanallistui valtava määrä siihen asti piilossa pysynyttä turvattomuuden kokemusta. Nämä tapaukset liittyvät laajempaan turvallisuuden kokemukseen kuin ainoastaan psykologisen turvallisuuden kokemukseen. Mutta jos ammattilaisten tiimeissä olisi vallinnut psykologisesti turvallinen ilmapiiri ilmaista oma mielipiteensä tai tuntemuksensa varhaisessa vaiheessa, moni oikeusprosessiin asti mennyt häirintä- tai kiusaamistilanne olisi mahdollisesti onnistuttu ennalta ehkäisemään. Kulttuurituottajalle on hyvin tärkeää – jopa velvollisuus – tuntea tämän osa-alueen dynamiikkaa ja keinoja sen kehittämiseen. Hän voi omalla työllään vaikuttaa psykologisen turvallisuuden huomioimiseen tuottamistyössään ja siten rakentaa kestävämpää ja laadukkaampaa pohjaa.

Työni rakenne on seuraava. Tarkennettu tutkittava ilmiöni sijaitsee kolmen elementin risteyksessä: psykologisen turvallisuuden, ammattimaistumaan pyrkivän aikuisten harrastajateatterin ja laulutaidon kehittämisen. Ensiksi havainnoin näitä aiheita ja referoin hieman niihin liittyvää yleistietoa ja ajankohtaista keskustelua. Seuraavassa luvussa esittelen em. aiheisiin liittyvää

tutkimusta. Sitten etenen kuvaamaan tutkimukseni metodologian, joka on kvalitatiivinen, fenomenologinen, fokusryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskustelujen yksi osallistuja joutui muuttamaan osuutensa keskustelevaksi haastatteluksi, joten empirinen osa koostuu kahdesta ryhmäkeskustelusta ja yhdestä keskustelevasta haastattelusta. Sitten teen sisällönanalyysin kahdesta psykologisen turvallisuuden kehittämiseen ohjaavasta turvaohjeesta. Tämän jälkeen esittelen ryhmäkeskustelujen aineiston analyysin. Analyysini on pragmaattinen, tekstilähtöinen analyysi. Koska nostan oman aineistoni rinnalle Edmondsonin teorian, päättelyni on abduktiivista. Lopuksi esittelen tutkimustyöni valmiin kehittämistyökalun, joka on SHT:n tilaama artikkeli heidän julkaisuunsa Repliikki 4/22. Tämä artikkeli muodosti kyseisen numeron käytännössä kokonaan. Koska Repliikki on verkkojulkaisu ja maksuton, artikkelilla on potentiaalia tavoittaa satoja, jopa tuhansia, harrastajateattereita ja teatteriharrastajia vuosien mittaan. Työn lopuksi teen yhteenvedon ja ehdotan jatkotutkimusaiheita.

2 KEHITTÄMISEN TOIMEKSIANTAJA JA CASE

Kehittävän tutkimuksen toimeksiantaja on Suomen Harrastajateatteriliitto (SHT). SHT on erittäin aktiivinen ja laaja yhdistys. Sen piirissä toimii satoja harrastajateattereita ja tuhansia harrastajia. Se saa vuotuista opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahaa. (Suomen harrastajateatteriliitto ry.) SHT:lle tulee runsaasti opinnäytetyöpyyntöjä ja oli kunnia saada tehdä työ heille.

SHT on yksi kuudesta teatterialan valtakunnallisesta järjestöstä. Muita ovat säännöllistä julkista rahoitusta saavien teatterien järjestö Suomen Teatterit ry, vapaiden ryhmien Teatterikeskus ry, ammattilaisille ja harrastajille yhteinen polittiseen jakoon perustuva Työväen näyttämöiden liitto, sekä kaksi ruotsinkielistä järjestöä, joista toinen palvelee harrastajia ja toinen ammattilaisia. Järjestöt huolehtivat ammattilaisjäsenten edunvalvonnasta sekä harrastajapuolella koulutuksesta ja verkostoitumisesta kansainvälisesti. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010 tarkista viittaus, 16.)

Tarjosin SHT:lle erilaisia tutkimus- ja kehittämistyön vaihtoehtoja, jotka kaikki liittyivät jollain tavalla harrastajateatterin ammattimaistumiseen. Lopulta nykyinen aihe valikoitu ja keskittyi nimenomaan psykologiseen turvallisuuteen. Työ rajautui niin tarkaksi, että laajempi ammattimaistumisen viitekehys jäi taka-alalle. Tämä on vain hyvä asia, koska yksi AMK-tutkimus ei pysty kehittämään kokonaista ammattimaistumisen kysymystä. Lisäksi psykologisen turvallisuuden kehittäminen on tärkeä tutkimusaihe, joka riittää hyvin itsellään.

3 TUTKITTAVA JA KEHITETTÄVÄ ILMIÖ; TIETOPE- RUSTA

3.1 Psykologinen turvallisuus ja turvallisuus ylipäänsä

Tämä opinnäytetyö on valmistunut vuonna 2022. Työn viimeistelyvaiheessa virallisella hakusanojen listalla ei ole lainkaan käsitettä psykologinen turvallisuus. Työterveyslaitoksen sivulla on psykologisen turvallisuuden opas, joka on julkaistu 2021. Koko termi ja siihen liittyvä keskustelu ja koulutus Suomessa on siis tuoretta. Työterveyslaitoksen oppaan mukaan psykologinen turvallisuus on jaettu uskomus siitä, että ryhmässä voi ottaa riskejä ja olla oma itsensä. (Työterveyslaitos 2021a.) Kuten tutkimustietoa esittelevässä seuraavassa luvussa todetaan, Työterveyslaitos on ottanut termin Harvardin professori Amy C. Edmondsonilta (1999, 350; 2018, 8).

Vaikka varsinainen psykologisen turvallisuuden termi ja konsepti olisikin Suomessa tuore, on hyvinvoinnista, yksilön rajojen kunnioittamisesta ja ylipäänsä turvallisesta ilmapiiristä keskusteltu aiemminkin. Aihe on vuodesta 2018 ollut kasvavan mielenkiinnon kohde niin ammattilaisten, kuin harrastajienkin keskuudessa, koska tuolloin #metoo -liike alkoi sanallistaa alalla koettuja henkilökohtaisten rajojen ylityksiä. Tietoon on tullut todella vakavalla tavalla manipuloinnin kohteeksi joutuneita teatteriharrastajia.

Taideala on luova, tunteellinen ja hyvin yksilöllinen. Se, mikä on yhdelle ahdistavaa ja turvontonta, voi olla toiselle sopivaa polttoainetta. Yksi esimerkki on Krista Kososen haastattelu HS:n kuukausiliitteessä (Heikkinen, 2022), jossa Kosonen kuvaa kuuluisan ohjaajan Andriy Zholdakin huutaneen näyttelijöille: ”Fuck you! You fucking destroy my art!” – mutta Kosonen kuvaa kokemuksen olleen opettava. Heidän yhteistyönsä johti upeisiin arvioihin. Joku toinen olisi koenut kielenkäytön asiattomana ja turvattomana. Negatiivisesti uutisiin ovat nousseet mm. Veijo Baltzarin johtama teatterikollektiivi, josta on käynnissä oikeusprosessi (Reinboth 2022)

ja Kansallisbaletin taannoinen johtaja Kenneth Greve, jonka epäasiallisen käytöksen korkeampi johto antoi tanssijoiden mukaan jatkua vuosia (Hallamaa 2018). Kenties eniten julkisuutta ovat saaneet 2018 esitetyt syytökset elokuvaohjaaja Aku Louhimiehen nöyryyttäväksi koettuja työmenetelmiä kohtaan (Kanerva 2018). Kaikissa em. tapauksissa näyttää olevan se yhdistävä piirre, että turvattomuutta kokeneet tiimin jäsenet eivät ole saaneet sanottua ääneen omaa tunnetilaansa h-hetkellä. Ohjaaja tai johtaja on jatkanut toimintatapaansa pitkään ilmeisen sokeana sille, miten negatiivisesti joku alainen tilanteen kokee. Olisiko ohjaaja osannut muovata toimintaansa? Vai olisiko näyttelijä saanut potkut ja hankalan maineen? Onko reilua syyttää nyt, kun tilanne on takana? Kysymyksiin ei tietenkään saa jälkikäteen vastauksia. Joka tapauksessa, tämä sama ilmiö nousee esiin myös omissa ryhmäkeskusteluissani. Tiimin jäsenten ei ole helppo sanoa ”ei” juuri sillä hetkellä kuin pitäisi.

Turvattomuuden kokemus ei tarvitse syntyäkseen suoranaista manipulointia tai nöyryyttämistä. Se voi syntyä normaalista käytännöstä, joka on esiintyjälle arvaamaton. Esimerkiksi podcastin ”Musikaalimatassa” jaksossa ”Helena Rängman, koe-esiintymiset ja näyttelijän itsetunto – Vuoroin vieraissa” kaksi musikaaliteatterin ammattilaista avaa kokemuksiaan siitä, miten toistuva koe-esiintyminen ja ilman roolia jääminen vaikuttaa henkisesti. Prosessia voisi kehittää turvallisemmaksi. (Musikaalimatassa 2022.)

Olen tässä luvussa lyhyesti esitellyt psykologisen turvallisuuden ja laajemman turvallisuuden näkyvyyttä suomalaisessa keskustelussa. #Metoo-liike nosti turvallisuuden esiin vuonna 2018 ja sen jälkeen on tapahtunut paljon. Luvussa neljä avaan enemmän sitä, millaista tutkimustietoa asiasta nimenomaan taideohjelmien piirissä on.

3.2 Harrastajateatteri

Teatteri on ihmiskunnan vanhimpia ilmaisumuotoja. Suomi on erittäin aktiivinen teatterimaa ja paitsi ammattiteatterin, myös harrastajateatterin puolella tehdään varteenotettavaa esitystoimintaa. Esimerkiksi Suomen Harrastajateatteriliitossa on yli 500 teatteriryhmää jäsenenä (Suomen

Harrastajateatteriliitto ry) ja kokonaisuutena teatterin ja esittävän taiteen kenttä on ”kooltaan suurempi kuin Suomi itse” (Teatterin tiedotuskeskus Tinfo 2018). Harrastajateatteri on kenttänä monimuotoinen. Teatteriharrastus voi alkaa jo pienenä lapsena ja harrastus voi jatkua elämän loppuun asti. Eri ikä- ja elämänvaiheissa harrastuksella on erilaisia funktioita. Se voi olla puhtaasti yhteisöllistä ja hauskanpitoa ystävien kanssa. Se voi toisaalta olla terapiaa tai toimia syrjäytymisen ehkäisemisessä kuten esimerkiksi vankilateatteri Taittuu (Taittuu 2022). Tai sitä voi harrastaa ihan vaan omaksi kehittymiseksi tai työpaineiden purkamiseksi. Harrastajuus mahdollistaa myös kokeilevuuden ja taloudellisista sidoksista vapaa harrastajateatteriseurue voi ottaa teoksissaan kantaa johonkin itselleen tärkeään asiaan ja löytää oman nichén.

Tämän työn rajauksessa käsitellään sellaista harrastajateatteria, joka koostuu aikuisista, ei sisällä terapeutteja tai yhteisöllisiä tavoitteita ja pyrkii tietoisesti kehittymään ja ammattimaistumaan. Tämä rajausta vastaa erinomaisesti Valtioneuvoston raportin esittelemää kulttuuritoiminnan kolmannen sektorin toimintaa, jossa ammattimaistuminen on yksi tulevaisuuden trendeistä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 3). Nostan vielä Valtioneuvoston raportista toteamuksen, että yksi selkeä haaste kulttuuritoiminnan kolmannella sektorilla on laatumittarien puuttuminen. Ei ole sertifiointeja, joiden avulla vakuuttaa ketään ja vakiinnuttaa paikkansa. (Mt. 3, 33.) Ammattimaistumaan pyrkivä ja tuottajan palkkaamista harkitseva harrastajateatteri ansaitsee asemansa siis vakuuttamalla yleisön ja sponsorit aina yhä uudestaan. Harrastajateatterin tuottaminen on tulevaisuuden trendi, joka ansaitsee oman tutkimuksensa.

3.3 Laulutaidon kehittäminen musiikkiteatterissa

Laulutaito on hyvin henkilökohtainen ja jopa intiimi osa ihmistä ja monella on kokemusta loukatuksi tulemisesta lapsuudessa – voidaan puhua jopa traumaattisista kokemuksista (Mattila 2020). Mitä kaikkea tämän sensitiivisen osa-alueen kehittämiseen liittyy? Siihen liittyy laulutekniikan oppiminen; mm. hengityksen, kehon lihaksiston, äänihuulten käytön ja äänen resonanssin ohjaamisen opettelua (Kinnunen 2009). Ihanteellisessa tilanteessa ryhmällä on osaava laulutekniikan opettaja, mutta harrastajateatterissa näin ei läheskään aina ole. Laulutekniikan lisäksi laulutaitoon sisältyy kehittyminen laulun oikein laulamiseksi; laulun puhtaus,

sovituksenmukaisuus ja taiteellisen sisällön välittäminen. Ihanteellisessa tilanteessa ryhmällä on tässä auttamassa laulunopettajan lisäksi lauluvalmentaja (vocal coach) (Dahlström 2012). Luonnollisesti myös laulunopettaja opastaa laulamista pelkkää äänentuottamisen tekniikkaa laajemmin, joten roolit ovat osittain päällekkäisiä. Myös lauluvalmentajan ja musiikkiteatteriteoksen ohjaajan työt ovat osittain päällekkäisiä, koska ohjaajan tehtävä musiikkiteatterissa on saada roolihenkilöt ja tarina toimimaan parhaalla tavalla. Ohjaaja itse ei kuitenkaan välttämättä osaa lainkaan opettaa laulamisen tekniikkaa eikä sitä, miten säveltäjä on laulun sovittanut eli miten se pitäisi laulaa. Hänen tehtävänsä on auttaa näyttelijää luomaan roolihahmostaan paras mahdollinen versio ja laulut sulautuvat siihen kokonaisuuteen. Yhteenvedettynä: laulutaidon kehittäminen musiikkiteatterissa sisältää fyysisen laulutekniikan, laulun oikein laulamisen, tulkinnan ja lopulta näiden kaikkien avulla roolihenkilön esittämisen ja tarinan kertomisen.

Myös ammattilaiset kokevat epävarmuutta laulamisensa kanssa ja tarvitsevat paljon apua ja tukea saadakseen instrumenttinsa terveellä, kestäväällä, tavalla toimimaan ja onnistuakseen yleisön edessä. Pääkkönen (2019) on vain kolme vuotta sitten haastatellut kahta kokenutta laulunopettajaa Riitta Kerästä ja Lea Orpanaa. Haastattelun mukaan Suomen ammattiteattereissa on tilanteita, joissa näyttelijät eivät saa opetusta ja tukea musikaaliroolissa laulamiseen. Näyttelijöiden ikään kuin odotetaan osaavan laulaa itsestään.

4 AIEMPAA TUTKIMUSTIETOA

4.1 Psykologisen turvallisuuden tutkimus sekä turvallisuus esittävässä taiteissa laajemmin

Kuten edellisessä luvussa mainitsin, psykologinen turvallisuus on Suomen kontekstissa tuore termi ja siihen sellaisenaan liittyvä tutkimus on nuorta. Kansainvälistä tutkimusta on kuitenkin ollut jo kymmeniä vuosia. Termi on englanniksi psychological safety ja sen loivat 60-luvulla Edgar Schein ja Warren Bennis (Edmondson 2018, 12). Lainaan tässä opinnäytteessäni Harvardin professoria Amy C. Edmondsonia, jonka teksteihin myös Työterveyslaitos vaikuttaa nojaavan. Työterveyslaitoksen käyttämä termin määritelmä vaikuttaa olevan häneltä myös (Edmondson 1999, 350; 2018, 8): psykologinen turvallisuus on jaettu uskomus, että ryhmässä on turvallista tehdä virheitä ja jokaisen on turvallista olla oma itsensä. Edmondsonin teos ”The Fearless Organization” (2018) on oman empirisen osion teoreettinen viitekehys, jonka kanssa keskustelutan ryhmäkeskustelujen tuloksia.

Psykologinen turvallisuus on siis sitä, että ihminen uskaltaa sanoa oman mielipiteensä tai kertoa rehellisen totuuden myös niissä hetkissä, kun se ei ole sosiaalisesti miellyttävää. Edmondson käyttää termiä ”micro-assessment”, mikro-tilannearviointi, jollaisia ihmiset tekevät lukuisia päivässä ja ovat niistä vain osittain tietoisia. Tällainen mikro-tilannearviointi on esimerkiksi sellainen, että ihminen päättää nopeassa tilanteessa jättää ottamatta jonkun tärkeän asian esille, koska pelkää alitajuisesti saavansa negatiivisen reaktion. Ihmiset säätelevät osittain tietoisesti ja osittain tiedostamattaan omaa julkisuuskuvaa toisten ihmisten edessä ja jos tekevät mikro-tilannearvioinnin, että omien ajatusten ääneen sanominen heikentää tuota julkisuuskuvaa, tärkeitäkin asioita voi jäädä kommunikoida. Edmondson viittaa tutkimukseen, jonka mukaan peräti 85% tutkimukseen osallistuneista on kokenut tilanteita, joissa on jättänyt sanomatta esimiehelleen mielestään tärkeän asian, koska ei ole luottanut ilmaperiin. (Mt., 3.)

Remaining silent due to fear of interpersonal risk can make the difference between life and death. Airplanes have crashed, financial institutions have fallen, and hospital patients have died unnecessarily because individuals were, for reasons having to do with the

climate in which they worked, afraid to speak up. Fortunately, it doesn't have to happen. (Mt., 3.)

Käytän Edmondsonin teosta peilinä, johon reflektoin ryhmäkeskustelujen tuloksia. Teoksen sisällöstä nousee siis enemmän elementtejä siinä yhteydessä. En listaa tähän samoja asioita, jotka tulevat ilmi analyysin yhteydessä.

Turvallisuuden ja psykologisen turvallisuuden kokemusta tutkitaan Suomen teatterikentällä parhaillaankin. Teme on mukana useammassakin hankkeessa, joissa kartoitetaan ja parannetaan työhyvinvointia (Teatteri ja mediatyöntekijöiden liitto TEME 2022.). Nostan esiin Floor is Ours! -hankkeen, joka on tehty yhdessä Työterveyslaitoksen kanssa, jossa luodaan ”puuttumisen kulttuuria”. Se on jatkoa Floor is Yours! -hankkeelle, jonka kautta selvisi liian monen kärsivän ongelmista luovassa työssään. Hankkeen loppuraportti kuvaa tutkimustuloksiaan ristiriitaisiksi. Taidealasta on vaikea saada yksioikoista kuvaa. Seuraava sitaatti loppuraportista sopii mielestäni erinomaisesti yhteen psykologisen turvallisuuden keskeisen kysymyksen avoimen puhumiskulttuurin ongelmista (Visuri, Ansio, Puro, Kannisto, Heiniö, Lantto, Hirvonen, Perttula & Teperi 2020).

Tutkimusaineistoissa tulee vahvasti esiin ristiriita, jossa yhtäältä ilmentyy halua ja toive puuttua turvallisuutta tai työhyvinvointia heikentäviin tekijöihin, toisaalta samalla tulee esiin huoli puuttumisen kielteisistä seurauksista (tulevien työmahdollisuuksien menettäminen, hankalaksi leimautuminen). Mahdollisesti taustalla ovat samat ilmiöt, joiden aiemmassa tutkimuksessa on esitetty vaikuttavan luovilla aloilla esiintyvään seksuaaliseen häirintään: esimerkiksi kilpailu työstä sekä epämuodollisten verkostojen vaikutusvalta (johon liittyy esimerkiksi ”oikeiden” henkilöiden tunteminen ja kykyjen esittely heille ”oikeassa paikassa oikeaan aikaan”). Hennekam ja Bennett kirjoittavat aiheita käsittelevässä tutkimuksessaan ”alalle sosiaalistumisesta”, jossa luoville aloille tulijat oppivat erilaisissa verkostoissa toimimisen myötä alan kulttuuriset käytännöt. (Hennekam & Bennett 2017.) Tällaisiin käytäntöihin mahdollisesti kuuluu ”hyvän maineen” ylläpitäminen ja se, ettei pidä näyttäytyä ”hankalana” puuttumalla työturvallisuuden ja hyvinvoinnin epäkohtiin. Myös viimeaikaisissa selvityksissä on viitattu siihen, että

toimintakulttuuri ylläpitää puuttumattomuutta (Anttila 2019; Helavuori & Karvinen 2019; Paanetoja 2018).

(Visuri ym. 2020, 80.)

Edellä oleva sitaatti Floor is Yours! -hankkeen loppuraportista kuvaa juuri sellaista tilannetta, jossa ilmapiiri ei ole psykologisesti turvallinen ja puuttumattomuuden kulttuuri pääse vallitsemaan. Työterveyslaitos julkaisi kyseisen hankkeen lopputuloksena ”Esittävän taiteen turvallisuus- ja hyvinvointiraideri” -ohjeistuksen, joka lanseerattiin alkuvuonna 2021 (Työterveyslaitos 2021b). Tästä raiderista teen sisällönanalyysin myöhemmin osana tutkimustani.

Samalla kun Floor is Yours! -hanke oli käynnissä, TINFO tuotti Valta, vastuu, vinoutumat -kyselyn vuonna 2019. Epäkohdat ovat tutkimuksen mukaan yleisempiä kuin odotettiin.

Esittävien taiteiden kentällä vallitsee huutava tieto- ja tunnistamisvaje. Huolimatta voimassa olevasta lainsäädännöstä ja helposti löydettävistä toimintaohjeista ja -prosesseista mahdollisen henkisen väkivallan, syrjinnän ja seksuaalisen häirinnän varalle, osassa työpaikoista tai satunnaisissa työskentelytilanteissa jäädään kädettömiksi. Valta, vastuu ja vinoutumat -kyselyyn vastanneet toivat esiin työyhteisöiden solidaarisuutta ja ihmisten toisilleen antamaa vertaistukea tilanteissa, joissa työnantaja ei pyri ratkaisemaan epäkohtia.

Taidetyön erityisyyden varjolla on voitu hiljaisesti, mutta tietoisesti hyväksyä väärinkäytöksiä. Kyselytutkimuksen tulosten myötä meillä on tietoa ja ehdotuksia tavoista tehdä työkulttuuristamme terveempää. Kyse on kollektiivisesta vastuusta sekä kulttuuri- ja taidepoliittisesta päätöksenteosta ja linjauksista.

(Teatterin Tiedotuskeskus TINFO, 2019.)

Tällä hetkellä esittävän taiteen alalla on siis käynnissä useampikin tutkimushanke ja ongelmien korjaaminen otetaan vakavasti. Näen siten, että ammattilaisiin kohdistuvat tutkimukset ja ohjeistukset ovat verrannollisia myös ammattimaistumaan pyrkiville aikuisten harrastajaryhmille. Molemmilla viiteryhmillä on halua ja myös sitoumus pysyä mukana työssä, johon on lähtenyt ja saavuttaa mitattavia tavoitteita. Ammattilaisilla toki koko toimeentulo on mukana yhtälössä.

Vaikka varsinainen psykologisen turvallisuuden termi ja konsepti on Suomessa tuore, on esittävien taiteiden hyvistä käytänteistä ja turvallisesta ilmapiiristä kirjoitettu aiemminkin. Koska tutkimuksestani rajautuvat pois lapset ja nuoret, en tässä kohtaa referoi heidän toimintaansa luotuja tutkimuksia tai turvaohjeita. Mutta yksi suomenkielinen ja suomalaisten ammattilaisten kirjoittama teos noin 20 vuoden takaa on sikäli keskeinen, että nostan sen vielä osaksi aiemman tutkimustiedon esittelyäni. ”Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatusta” (2001) käsittelee draamakasvatusta monesta eri näkökulmasta. Koska se on harvinainen suomalaisille tehty kokonaisopas, se on relevantti lähde tutkimustietoon ja opettamiseen myös turvallisuudesta. Ensin, turvallisen ilmapiirin luominen otetaan esiin Pekka Korhosen kirjoittamassa, Allan Owensin prosessidraaman menetelmistä kertovassa, luvussa muutaman lauseen verran (mt. 118-119). Tutkimukseni kannalta erityisen mielenkiintoinen on Raili Leppäkosken kirjoittama osuus ohjaajan työstä (mt. 151 – 161). Leppäkoski myöntää taideyhteisöjen paradoksin, jossa ”jopa tunnevammaiset, luonnevikaiset, asosiaaliset, narsistiset, itsekeskeiset tai muuten vaan paskamaiset ihmiset (mt. 153)” saavat aikaan hyvää teatteria keskittyessään työhön. Lisäksi hän kuvaa, miten inhimillisen ja alitajunnallaan työtä tekevän ryhmän harjoitukset saattavat muistuttaa ”mielisairaalan avo- tai suljettua osastoa” (mt. 157). Millä tavalla Leppäkoski ohjeistaa ohjaajaa huomioimaan turvallisuuden? Hän neuvoo, ettei ohjaaja tarvitse lainkaan ihmissuhdetaitoja vaan ainoastaan kyvyn keskittyä omaan työhönsä (mt. 157 – 158). Hän käyttää vertausta nuotiosta, johon jokainen paikalla oleva tuo oman osuutensa pitääkseen tulen palamassa ja siinä kaikki. Leppäsen tekstissä on olemassa vain ihmisten välisiä ihmissuhdeongelmia, joiden kanssa pärjää parhaiten, kun ei harjoitusten johtajana noteeraa niitä lainkaan. Lisäksi Leppäsen kehottaa välttämään liian tukahduttavaa suunnittelua. Varsinaisia turvallisuuden luomiseen tarkoitettuja ohjeita kappaleessa ei ole lainkaan. Toisin sanottuna Leppäsen ei näytä tunnistavan tilannetta, jossa turvattomuutta voisi aiheutua jostain muusta kuin ryhmän jäsenten omasta ”mielisairaala muistuttavasta” ihmissuhdesopasta ja se hoituu, kun siihen ei kiinnitä huomiota. On toki epäreilua luoda kovin syvällistä analyysia tekstistä, johon Leppäsen on annettu vain hyvin vähän sivutilaa. Toisaalta teksti on ainoa ohjaajan työhön keskittyvä luku teoksessa, jota nimitetään asiantuntijateokseksi. Nämä eri näkökulmat mielessä pitäen, Leppäsen teksti näyttää 21 vuotta kirjoittamisensa jälkeen naivilta luottamukselta siihen, että asiat menevät parhain päin, kun ohjaaja vain keskittyy tekemiseen.

Hyvin erilainen kokonaisuus on seuraava, Jouni Leikkosen, kirjoittama luku miten opetetaan näyttelijäntyötä alkaen alkuharjoitteista ja jatkuen valmiiseen roolityöhön yleisön edessä (mt. 163 – 205). Leikkonen kirjoittaa selvästi pedagogisesta näkökulmasta, mikä soveltuu mielestäni hyvin myös aikuisen harrastajateatterin kontekstiin. Hän korostaa koko ajan turvallisuutta ja ennen kaikkea turvallista tilaa epäonnistumiselle. Epäonnistumista ei tule pelätä vaan se on ehdoton edellytys uuden oppimiselle. Ihmiselle niin yksilönäyttelijänä kuin teatteriryhmänä tulee antaa sen kokoinen tehtävä, josta selvittää hyvin ja turvallisesti. Matka kohti onnistunutta roolityötä kulkee erilaisten harjoitteiden läpi ja kaikessa on koko ajan läsnä tietoisuus luvasta epäonnistua ja kehittyä turvallisesti. Syntyy vaikutelma, että Leikkonen on perehtynyt kansainväliseen psykologisen turvallisuuden tutkimukseen. Kovin syvälle viestinnän ja turvallisuuden yksilöllisen syntymisen anatomiaan luvussa ei mennä ja se sopiikin hyvin yhteen aiemmin kuvaamani Leppäsen luvun kanssa, jossa eksplikoidaan ihmisryhmän keskeneräisyys ja raadollisuuskin: Leppäsen sanallistaa hyvin ihmisten erilaisuuden ja hulluudenkin ja Leikkonen puolestaan opastaa aktiiviseen turvallisuuden luomiseen. Voidaan siis todeta, että vuonna 2001 julkaistu suomenkielinen asiantuntijaopas antaa samaan aikaan sekä kapeita, että parempia eväitä turvallisuuden huomioimiseen draama- ja teatteritoiminnan yhteydessä. Jos tällainen teos kirjoitettaisiin nyt, aihe olisi huomattavasti paremmin sanallistettu ja sitä pohdittaisiin huolellisesti.

Yhteenvetona tiivistän seuraavasti. Vuoden 2018 #metoo -liikettä voidaan pitää vedenjakajana, jonka seurauksena Suomessa on alettu nähdä ja systemaattisesti tutkia esittävien taiteiden alalla piileskellyttä turvattomuutta. Työterveyslaitos, Tinfo ja TEME ovat kaikki tahoillaan ja yhdessäkin mukana. Vuonna 2021 Työterveyslaitos on julkaissut sekä oppaan psykologisesta turvallisuudesta työssä yleisesti, kuin myös Esittävän taiteen turvallisuus- ja hyvinvointiraiderin. Luvussa esiteltiin vertailun vuoksi 20 vuotta sitten julkaistu ”Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatustus” -teos. Teoksessa käsitellään turvallisuutta jonkun verran, mutta ei lainkaan sillä painoarvolla, jolla tämän hetken tutkimus sen näkee.

4.2 Teatterin ja musiikkiteatterin yleinen tutkimus

Taiteen korkeakoulututkimusta hallitsee Taideyliopiston tutkimus; Sibelius-Akatemia ja TEAK. Myös Tampereen NÄTY:n opiskelijat tutkivat aihetta. Toisinaan myös muissa yliopistoissa tehdään tutkimusta, joka liittyy esittävän taiteen piiriin jostain muusta tulokulmasta, kuten johtajuuden tutkimuksesta, käsin.

Musiikkiteatterin ammattilaisia koulutetaan AMK-puolella TAMK:ssa ja näin ollen AMK-tasoisia opinnäytetöitä on musiikkiteatterin tiimoilta runsaasti. AMK-puolella on myös tutkittu harrastajateatteria. AMK-koulutuksen lisäksi Taideyliopisto tarjoaa 30 op:n musiikkiteatterin opintokokonaisuuden.

Koska aikuisten harrastajateatterista tehtyä tutkimusta on vähän, käsittelen ensin lyhyesti ammattiteatterin tutkimusta. Nostan ensiksi esimerkkejä kotimaisesta ammattiteatterin tutkimuksesta väitöskirjatasolta. Teatterin, draaman ja pedagogiikan leikkauspisteitä ovat tutkineet mm. Bredikyte (2011), Jansson (2015), Heikkinen (2002), Korhonen (2005), Heinonen (2000) Rusanen (2002), Silius-Ahonen (2005), Stenberg (2019), Walamies (2007), Uusitalo (2016), Toivanen (2002), Laakso (2004), Kumpulainen (2011) ja Koponen (2012). Heidän työssään on hyviä elementtejä myös oman tutkimukseni kannalta, mutta kokonaisuutena ne suuntautuvat pedagogiseen kontekstiin eri tavalla kuin aikuisten harrastajatoiminnassa kehittyminen ja menevät siten ohi minun viitekehykseni. Teatteria tai draamaa tarkennetussa viitekehyksessä ovat tutkineet mm. Asikainen (2003) ja Honkakoski (2017).

Viirret (2020) on tutkinut dialogisuutta osana prosessidraamaa ja draaman opettamista. Hänen tutkimuksensa on jo lähempänä omaani. Erika Sauer (2005) on tutkinut väitöskirjassaan *Emotions in Leadership: Leading a dramatic ensemble* ammattiteattereiden johtamista esteettisestä näkökulmasta. Hän nostaa kiinnostavalla tavalla esiin sen, että tunteet ovat todellisen tiedon kanava kognition ohella. Tunteiden avulla kanavoidaan esimerkiksi yhteisön hyväksyntää ja arvoja (mt. 171) ja tunteet kanavoituvat monella eri tavalla. Sauerin itse karikatyyreiksi kutsumansa johtajuusmallit ovat ”monster”, ”family”, ”elitist” ja ”tea party”. Liitän tähän

havainnollistavan matriisin siitä, miten monella eri tavalla ja kanavassa näiden eri johtajakarikatyyrien ryhmissä tunteet tulevat ymmärretyiksi. Tämä sama ilmiö, että teatterin johtaminen on mahdotonta purkaa yhdeksi yksiselitteiseksi kaavaksi, käy ilmi myös omassa tutkimuksessani. Luovien ihmisten luovan työn johtaminen läpäisee ihmisyyden kaikki kerrokset.

KUVA 1: Sauer 2005, 170.

**Table 2. The caricatures combined with the findings:
Conceptualizations of how the emotions became meaningful and
understood in the rehearsal processes.**

	MONSTER	FAMILY	ELITIST	TEA-PARTY
LEADERSHIP APPROACH	Individual/charismatic (narcissistic)	Combination of shared and individual	Individual/narcissistic	Combination of individual and shared
EMOTIONAL REPERTOIRE	Broad	Broad	Narrow	Narrow
BODY	Closeness	Closeness, trust	Unapproachable, withdrawn	Self centered, control
LANGUAGE	Criticism, Discrediting (shame), but loyalty	Encouraging, humor, criticism	Gossiping, insulting	Analytical, polite
RHYTHM	Dramatic changes, defined by the director	Shared, found together	Asynchronous, selfish, irresponsible	Organized, restrained
SPACE	Intimate	Collective	Distant	Controlled

Musiikkiteatteria on tutkittu vähemmän kuin perinteistä draamaa. Musiikin, musiikkiteatterin ja kasvatuksen leikkauspisteitä käsittelee mm. Jyväskylän yliopiston kandidatasoinen työ Vesalainen (2015) Muutakin kuin musiikkiteatteria: musiikkikasvatuksen oppisisältöjä draamakasvatusta hyödyntäen. AMK-puolella musiikkiteatteriin keskittyvä koulutus on vahvaa ja myös opinnäytetöiden joukossa on musiikkiteatteripuolen tutkimuksia. Näistä esimerkkeinä mm. Lukács (2021) Musikaalin sävellys-, kirjoitus- ja workshop-työ, Savolainen (2010) Musikaalin läpileikkaus: käsittelyssä musikaalin historia ja rakenne, sekä Dahlström (2012) Musikaali

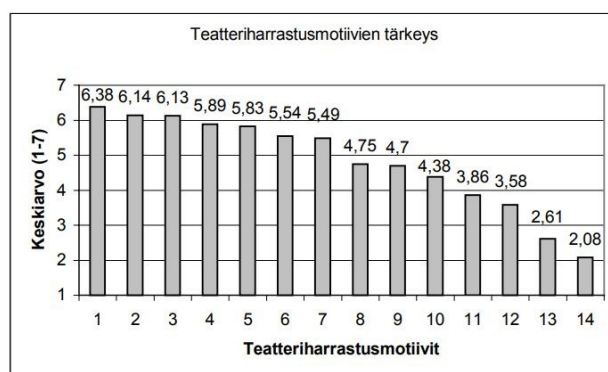
"nextille levelille": Lauluvalmentajan merkitys musikaaliproduktiossa. Dahlströmin tutkimus liittyy myös omaan tutkimusaiheeseeni merkittävästi.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että ammattiteatteria on tutkittu laajasti; niin laajasti, että rajaaminen on haastavaa. Teatteri tarjoaa mahdollisuuksia monen eri alan, kuten johtamisen, kanssa yhteiseen tutkimukseen. Musiikkiteatterin tutkimusta on vähemmän, mutta etenkin AMK-puolella kasvamassa määrin.

4.3 Aikuisten harrastajateatterin tutkimus

Aikuisten harrastajateatterin keskeisin tutkija Suomessa on Sinivuori. Hän on väitellyt otsikolla TEATTERIHARRASTUKSEN MERKITYS - Teatteriharrastusmotiivit ja taiteellinen oppiminen teatteriesityksen valmistusprosessissa (2002). Seuraava kuva havainnollistaa teatteriharrastusmotiivien tärkeyttä.

Kuva 2, Sinivuori 2002, 139.

Kuvio 17. Teatteriharrastusmotiivien tärkeysjärjestys

Pylväiden selitykset: 1) Onnistumiskokemusten ja myötäelämisen tarve, 2) Halu oppia uutta. 3) Mielikuvituksen ja ilmaisutaitojen kehittäminen. 4) Viihtyminen. 5) Terapeuttiset vaikutukset. 6) Kokemusten tarve. 7) Motivoiva asenne. 8) Esiintymistarve. 9) Ammatilliset motiivit., 10) Hyväksytyksi ja huomioon otetuksi tuleminen tarve. 11) Halu toimia ja erottua yksilönä. 12) Kontaktimotiivit. 13) Turvallisuus. 14) Suoritusmotiivit.

Sinivuoren mukaan korkein motivaatiotekijä on onnistumisen ja myötäelämisen kokemusten saanti. Tämä on korkealla sekä mies- että naisharrastajien keskuudessa. Seuraava sitaatti on mielestäni kiinnostava tutkimukseni viiteryhmän rajaamisen kannalta:

Onnistumiskokemukseen tähtääminen voi olla myös osa ”täydellisyyden tavoittelua”, jossa kunnianhimolla ja siihen liittyvillä motiiveilla on merkitystä. Onnistumisen tarve -motiivin saamat keskiarvot ovat yllättävän korkeita. Ovatko onnistumiskokemukset ”kortilla” tämän päivän yhteiskunnassa? Ainakin teatterikasvatuksella on tehtävä saada harrastajille tarjottua tärkeitä onnistumisen kokemuksia. (mt., 147.)

Olen omassa tutkimuksessani ja kehittämistyössäni kiinnostunut nimenomaan niistä harrastajista, joilla on edellä mainittua kunnianhimoa ja jopa ”täydellisyyden tavoittelua”.

Kun siirrytään AMK-opinnäytetöihin, niissä harrastajateatteritoimintaa on tutkittu paljon. Thsesus antaa hakusanalla 185 osumaa. Seuraavaksi muutama poiminta. Kati Jaura (2019) on tehnyt HUMAK:lle työn vapaaehtoisin voimin toimivan teatterin tuottamisen kehittämisestä. Samuli Jaskio (2017) on tehnyt Metropolialle pohdiskelevan työn omasta ohjaustyöstään kunnianhimoisesti toimivan harrastajateatterin kanssa. Laura Hytönen (2011) on tehnyt Mikkelin amk:lle tutkimuksen Vapaa Harrastajateatteri ry:n toiminnan kehittämiseksi. Lisäksi on opinnäytetöitä, joissa tutkitaan ohjaajan tai vastaavan henkilön työtä ammattilaisten viitekehityksessä, mutta en näe syitä miksi tietoa ei voisi soveltaa myös harrastajapuolelle. Opinnäytetöitä, joissa liikutaan jollain tavalla turvallisuuden alueella ovat mm. ohjaajan ja näyttelijän välistä prosessia johtajan tunneälyn tutkimuksen kautta käsittelevä Mari Saarisen (2020) opinnäytetyö.

4.4 Laulutaidon kehittämisen tutkimus

Laulajan instrumentti on herkkä ja siihen vaikuttavat monet asiat – se on herkempi kuin ulkoinen musiikki-instrumentti (Kiik-Salupere & Ross 2011, 406). Kuten aiemmin olen esitellyt, laulutaidon kehittämisessä on hahmotettavissa seuraavat osa-alueet: laulun fyysinen tekniikka,

yksittäisen laulun oikein laulaminen ja lopuksi laulun teatraalinen tulkinta. Näistä ensiksi mainittu on selvää laulamisen opettamista ja kaksi jälkimmäistä laulun valmentamista ja ohjaamista.

Laulun fyysisen tekniikan opettamisen tutkimuksessa esiin nousee länsimäinen klassinen laulu, jonka ammattilaisten kouluttamisen historia lieenee pisin. Tutkimusta länsimaisen klassisen laulun opettamisesta on kuitenkin vain vähän, minkä syyksi on esitetty laulamisen ja opettamisen vahvaa henkilökohtaisuutta ja yksilöllisyyttä sekä eroja koulukuntien välillä (Kiik-Salupere & Ross 2011, 405; Purser 2005, 287). Ilmiö on vaikea sanallistaa. Yksi esimerkki pyrkimyksestä hahmotella erilaisia opettajan ja oppilaan suhteita laulun yksityistunneilla on Gauntin (2008) jaottelu. Hän nimittää erilaisia opettamisen tapoja ”parental”, ”friendly”, ”collaborative” ja ”consulting” – ja näitä usein yhdistellään (Gaunt 2008, 230-231). Serra-Dawan (2016, 8) mukaan tämä vahvistaa kuvaa, että laulunopettajat toimivat eri tavoilla ja henkilökohtaisen kokemuksensa ohjaamina. Serra-Dawa (2016) onkin tehnyt laajan tutkimuksen laulunopettajien ja -oppilaiden kiintymyssuhteista ja ominaispiirteistä. Tutkimus käsittelee monia erilaisia piirteitä, kuten varmuutta ja epävarmuutta. Isona yhteenvetona tutkimus toteaa, että on hyvä tuntee sekä oma, että toisen osapuolen psykologiset ominaispiirteet, jotta pystyy toimimaan toisen kanssa ja huomioimaan tämän tarpeet. Tämä sama havainto tulee esiin omissa ryhmäkeskusteluissani selvästi ja se sopii myös hyvin yhteen psykologisen turvallisuuden ajatuksen kanssa.

Laulunvalmentajan roolista nostan seuraavia esimerkkejä. Niina Alitalon (2017) Sibelius-Akatemialle tekemä musiikkikasvatuksen gradu ”Mun ei tarvi laulaa – mun tarvii kertoa tarinaa” tutkii lauluvalmentajan roolia aikuisten musikaaliproduktiossa. Kyseisessä gradussa päästään hieman pintaa syvemmälle siihen, miten lauluvalmentajan tulee huomioida valmennettavien yksilöllisyys ja lähtökohdat. Tuloksissa ei kuitenkaan, luonnollisestikaan, päästä vastaavalle tasolle kuin esimerkiksi aiemmin esitellyssä Serra-Dawan tutkimuksessa. Sara Seppäsen (2019) musiikkipedagogin opinnäytetyö esittelee musikaalilaulamisen vaatimuksia ja miten lauluvalmentajan työ auttaa niiden saavuttamisessa. Työssä on oma kappaleensa lauluvalmentajan sosiaalisten taitojen merkitykselle ja on selvää, että ammattilaistenkin parissa kannustavuus, positiivisuus ja taito lukea tilannetta on tärkeää (mt., 21-22). Nämä samat elementit nousevat omissa ryhmäkeskusteluissani ja pyrinkin pääsemään vielä pienempiin osiin siinä, mistä

kannustavuus, positiivisuus ja kyky lukea tilannetta muodostuvat ja ennen kaikkea: miten ne välittyvät vastaanottajille eli valmennettaville.

4.5 Oma tutkimuskysymykseni

Oma tutkimuskysymykseni yhdistää psykologisen turvallisuuden, ammattimaistumaan pyrkivän aikuisten harrastajateatterin, ja laulutaidossa kehittymisen. Tutkimuskysymys on: miten kehittää psykologista turvallisuutta aikuisten ammattimaistumaan pyrkivässä harrastajateatterissa laulutaitoa kehitettäessä musiikkiteatterituotannossa. Kuten olen myös aiemmin todennut, tutkimuksesta on rajattu ulos lapsi- , nuoriso- ja muut ryhmät, jotka eivät pyri tiedostavaan taidolliseen kehittymiseen ja onnistumiseen vaan harrastavat teatteria jostain muusta arvokkaasta prioriteetista käsin.

5 METODOLOGIA

5.1 Laadullinen, fenomenologinen tutkimus

Työni on laadullinen, kvalitatiivinen, tutkimus. Kuten Vilkka (2021, luku ”Laadullinen tutkimus”) toteaa, laadullinen tutkimus perustuu tulkintaan. Minä teen aktiivista tulkintaa keräämästäni aineistosta, tässä tapauksessa kahdesta ryhmäkeskustelusta ja yhdestä keskustelevasta haastattelusta sekä kahdesta dokumentista. Laadullinen tutkimus toimii erityisen hyvin tässä työssä, jossa haluan saada tutkimuskohteen tietoiseksi asioille antamistaan ei-ilmeisistä merkityksistä. Se toimii sellaisten asioiden kuten yhteisöjen arvojen ja ilmiöitä koskevien käsitysten, kokemusten ja niiden merkitysten hahmottamisessa (mt., luku ”Laadullinen tutkimus”).

Tutkin muuttumattoman ilmiön olemusta ja sitä, miten ihmiset sen havaitsevat ja kokevat. Näin ollen tutkimukseni lähestymistapa on fenomenologinen. (Mt., luku ”Fenomenologia”, Grönfors 2011, 9 – 10.) Ymmärrän, että vaikka kaikki harrastajateatterissa laulutaidon kehittämiseen liittyvät elementit ovat olemassa omana itsenään, tietoa niistä voin saada vain sen kautta, miten ihmiset havainnoivat ja ymmärtävät niitä. Tutkin ilmiötä psykologisen turvallisuuden kokemus laulutaitoa kehitettäessä aikuisten harrastajien teatterituotannossa. Miten se muodostuu, mistä se koostuu, miten sitä voi kehittää?

Koska tutkimukseni on kehittävä ja sen kohteena on joukko ihmisiä, joilla on kaikilla yhdistävänä tekijänä harrastajateatteri sekä laulun kehittäminen, valitsin fokusryhmähaastattelun. (Vilkka 2021, luku ”Tutkimushaastattelu”). Terminologia on hieman päällekkäistä, koska samalla kyse on fenomenologisesta haastattelusta. Se on myös tavallaan keskusteluun perustuva haastattelu; ryhmän kanssa. Itse asiassa yhden osallistujan kanssa, joka ei aikataulujen takia päässyt ryhmäkeskusteluun, tilanne muuttui nimenomaan keskustelevaksi haastatteluksi. Tieto syntyy, kun henkilöt keskustelevat ja refleктоivat toisiaan. Kysymykset oli osittain strukturoitu, mutta keskustelijoilla on runsaasti tilaa luoda omat ajatuksensa. Koin seuraavan Vilkan kirjoittaman kuvauksen oman tutkimukseni kohdalla paikkansa pitäväksi, koska etenkin

ryhmäkeskusteluun osallistuneet olivat keskustelun aikana omien sanojensa mukaan saaneet joistakin asioista kiinni ihan ensimmäistä kertaa ja saaneensa keskustelusta paljon itselleen.

Keskusteluun perustuva haastattelu on myös sinulle haastattelijana ja haastateltavillesi kokemuksellisesti ainutkertainen. Se saattaa tuottaa oivaltamisen kokemuksia ja maailman näkemistä toisin kuin ennen haastattelua. (Mt., luku ”Tutkimushaastattelu”).

5.2 Ryhmäkeskusteluilla saadun aineiston analyysi

Fenomenologisessa tutkimuksessa ei ole olemassa valmista mallia siitä, millaista lähestymistapaa tutkija käyttää analyysissä (Mt., luku ”Fenomenologinen lähestymistapa”). Omaa tapaani käsitellä ja analysoida ryhmäkeskustelujani kuvaa Vilkan (mt., luku ”Laadullinen analyysi”) esittelemä aineistolähtöinen pragmaattinen analyysi. Tämä tarkoittaa, että kuuntelin moneen kertaan aineistoni läpi ja hahmottelin ja luokittelin sanallistetut teemat. Nimenomaan aineistostani nousi se kolmijako, joka näkyy tutkimustuloksissani: minätarina, tiimin merkitys ja johtajuuden merkitys. Vilka (mt., luku ”Fenomenologinen analyysi”) kuvaa fenomenologisen lähestymistavan ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin eroavaisuuksia seuraavasti ja samalla mielestäni kuvaa hyvin koko minun lähestymistapani tiivistettynä:

Fenomenologisessa lähestymistavassa tutkimusaineistoa tarkastellaan koko ajan kokonaisuutena. Yksittäisiä asioita peilataan kokonaisuuteen ja päinvastoin. Tutkimusaineistoa ei siis pelkistetä eikä tutkittavan kuvausta pureta analyysiyksiköihin kuten sanaan, lauseeseen tai lauseen osaan niin kuin tehdään aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä. Tutkimusaineisto on jonkun ihmisen tutkittavalle asialle antama merkitysten kokonaisuus jossakin tilanteessa. Tarkastelun kohteena on tutkimusaineisto kokonaisuutena, koska mielellisten merkitysten katsotaan paljastuvan aina vain kokonaisuuden avulla.

Mutta analyysini ei ole puhtaasti aineistolähtöinen vaan keskustelutan aineistoani aktiivisesti Amy C. Edmondsonin psykologisen turvallisuuden konseptin kanssa. Molemmat, sekä empiirinen teksti, että aiempi teoria, ovat läsnä analyysissä. Näin analyysini vastaa parhaiten abduktiivisen päättelyn mallia (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku: Laadullisen analyysin muodot).

Edmondsonin konsepti kuvaa yritysmaailmaa, ei luovaa harrastajateatteria, joten sitä pitää isosti välillä soveltaa. Juuri tällainen vain osittain istuvan teoreettisen konseptin ja tekstin oman sisällön keskusteluttaminen voi luoda uusia oivalluksia.

5.3 Kahden dokumentin sisällönanalyysi

Työni empirinen ydin ovat edelläkuvatut ryhmäkeskustelut ja yksi keskusteleva haastattelu, mutta hankin lisänäkökulmaa tekemällä kahdesta dokumentista sisällönanalyysin. Tämä osuus työssäni on melko kevyt ja tarkoitettu havainnollistamaan. Se kuitenkin lisää työn pätevyyttä, koska se laajentaa tutkimusta omien ryhmäkeskustelujeni ja yhden keskustelevan haastattelun ulkopuolelle. Teen sisällönanalyysin kahdesta aikuisille suunnatusta turvaohjeesta. Mielestäni kaksi valitsemaani turvaohjetta on tehty riittävän samanlaisiin olosuhteisiin, kuin mitä itse tutkin. Teen dokumenttien sisällönanalyysin siten, että hahmotan molemmista dokumenteista millaisia teemoja turvallisuuden parantamiseksi ne nostavat, kokoan ne ja pelkistän ja teemoitan (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku ”Sisällönanalyysi”). Sitten vertaan niitä Amy C. Edmondssonin konseptiin psykologisesta turvallisuudesta.

5.4 Pätevyys ja luotettavuus

Pyrin tutkimaan hyvin inhimillistä ilmiötä, joka pakenee määrittelyjä ja vaatii aikaa, että tulee sanallistetuksi. Tämän vuoksi näen, että kvalitatviinen ryhmäkeskustelu ja keskusteleva haastattelu fenomenologisella lähestymistavalla on oikea metodi. Otanta on tutkimukseni tasoon nähden riittävä. Verratakseni ryhmäkeskustelun tuloksia aiempiin turvaohjeisiin, teen dokumenttianalyysin kahdesta muusta aikuisten luovaan toimintaan suunnatusta turvaohjeesta. Olen huolellinen siinä, että sekä ryhmäkeskustelut, keskusteleva haastattelu, että turvaohjeiden sisällönanalyysi ovat riittävän samankaltaiselle viiteryhmälle ja samankaltaiseen toimintaan suunnattuja toimiakseen yhteen. Tutkimus on pätevä eli validi eli mittaa sitä, mitä oli alun perin myös tarkoitus. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 1997, 216, Vilkkä 2021, luku ”Pätevyys (valideetti)”.)

Luotettavuus puolestaan tarkoittaa sitä, antaisiko tutkimus samat tulokset uudestaan ja onko se siten sattumanvarainen vai luotettava (Vilkka 2021, luku ”Luotettavuus (reliabiliteetti)”). Jos joku muu tekisi samat keskustelut, saisiko hän samat johtopäätökset? Tämä kysymys on laadullisessa tutkimuksessa mielestäni hyvin kiinnostava. Aiemmin on todettu, että fenomenologisessa lähestymistavassa ja analyysissä korostuu yksilön ja ryhmän antama merkitys asialle tai ilmiölle. Asiasta tai ilmiöstä ei voida tietää muutoin kuin sen merkityksen kautta, joka siitä saadaan irti. Samoin on mainittu, että ryhmäkeskustelu tai keskusteluhaastattelu on aina ainutlaatuinen kokemus. Kuinka tällainen tutkimustulos voisi koskaan olla täysin samanlainen? Tässä auttaa abduktiivinen analyysi, johon nostan mukaan Amy C. Edmondsonin konseptin psykologisesta turvallisuudesta. Samoin viittaan sisällönanalyysiini kahdesta muusta aikuisille suunnatusta turvaohjeesta. Väitän, että nämä kaikki yhdessä viittaavat vahvasti samaan suuntaan. Olen mielestäni selvästi kysynyt oikeita kysymyksiä oikealta kohderyhmältä. (Mt., luku ”Luotettavuus (reliabiliteetti)”).

5.5 Eettisyys

Kiinnitän eettisyyden tarkastelussa erityisesti huomiota kahteen asiaan. Ensinnäkin keskusteluun osallistuneiden ehdottomaan anonymiteettiin. Anonymiteetin säilyttäminen on korvaamaton. Mahdollisuus, että anonymiteetti ei säilyisi loppuun asti saattaa joissain tilanteissa johtaa jopa koko tutkimuksen keskeyttämiseen, kuten Vilkka (mt., luku ”Tutkimushaastattelu”) kuvaa itse tehneensä. Asiaa harkittuani ja ohjaajani kanssa keskusteltuani jätän kuvailematta sekä harastajien, että ammattilaisten keskustelun osallistujat yksittäin. Aineiston esittäminen on vahvasti karkeistettua. Sen sijaan esittelen heidän kokemuksensa ja pätevyytensä yhtenä kokonaisuena kuvauksena. Keskusteluissa tuotiin esiin niin henkilökohtaisia ja välillä negatiivisiakin kokemuksia, etten halua pienintäkään riskiä, että joku aavistaisi tuntevansa kuka on kertonut jonkun esimerkeistä.

Anonymiteetin huolehtiminen tässä lopullisessa kirjallisessa työssä on toteutettavissa, mutta varsinaisessa ryhmäkeskustelussa se on keskustelevien kesken, se oli lähes mahdotonta.

Kuvaan myöhemmin vielä tapoja, joilla osallistujille oli mahdollista suojata identiteettinsä jopa keskustelun aikana. Tämä osaltaan vaikutti myös psykologisen turvallisuuden syntymiseen ryhmäkeskusteluissa.

Toinen eettisyyteen liittyvä pohdinta koskee itseäni. Fenomenologisessa lähestymistavassa tärkeää on tiedostaa oma esiymmärryksensä ja aiemmat käsityksensä tutkittavasta aiheesta (mt., luku ”Fenomenologinen analyysi”). Minulla on lähes 30 vuoden kokemus harrastajateatterin ohjaamisesta ja näin ollen omaan itseeni mielipiteitä. Miten varmistaa, etten liikaa johdattele keskusteluja tai sitten esitä tuloksia liian yksipuolisesti? Tämä kysymys liittyy myös fenomenologiseen sulkeistamiseen eli reduktioon, joka tarkoittaa tutkijan pyrkimystä olla kriittinen ja analyttinen suhteessa omiin ennakkokäsityksiin ja -oletuksiin (mt., luku ”Fenomenologia”). Pyrin sekä keskusteluissa, haastattelussa ja aineiston analyysissä pitäytymään teemoissa ja asioissa, jotka tulivat keskustelussa mukana olleilta. Vertaan analyysiani Edmondsonin näkemyksiin. Pyrin kaikin tavoin huolehtimaan, ettei tekstissä kuulu minun ennakkonäkemykseni. Luonnollisesti itseään ei pysty täysin poistamaan, mutta pyrin lähteistämään ja perustelemaan tekstin.

6 KAHDEN TURVAOHJEEN SISÄLLÖNANALYYSI

6.1 Johdanto sisällönanalyysiin

Tässä luvussa analysoin ja vertaan kahta aikuisille laadittua ohjeistusta, joissa molemmissa on keskeisenä tavoitteena fyysisen turvallisuuden lisäksi psykologinen turvallisuus. Valitsemani kaksi ohjeistusta sopivat tutkimukseni rajauksen sisälle siksi, että ne on sijoittuvat teatteritoimintaan tai teatteriin rinnastettavaan toimintaan ja ovat kohdennetut aikuisille. Lisäksi ne ovat kohdennetut aikuisille, jotka pyrkivät kehittymään yhdessä ja luomaan jotain uutta yhdessä. Jätin pois kaikki sellaiset turvaohjeet, jotka on luotu esim. ravintolatiloihin tai muihin ajanviettoon, kuten askarteluun, tarkoitettuihin tiloihin. Sellaiset ympäristöt ovat toiminnallisesti erilaiset kuin esitystä valmistavat teatteriryhmät; niihin ei yleensä kokoonnuta kiipeilemään tiimikaverien päällä ja laulamaan heidän edessään sydän avoinna.

6.2 Työterveyslaitos: Esittävän taiteen turva- ja hyvinvointiraideri

Työterveyslaitoksen sivulla on koonti esittävän taiteen turvallisuuteen liittyvistä elementeistä, joka on nimetty Esittävän taiteen turva- ja hyvinvointiraideriksi (Työterveyslaitos 2021c). Kuten aiemmin on esitelty, raideri lanseerattiin alkuvuonna 2021 ja se perustuu kolmivuotiseen Floor is Yours! -hankkeeseen. Tämä hanke on esitelty tässä opinnäytetyössä luvussa neljä. Valtaosa raiderin sisällöstä liittyy fyysiseen turvallisuuteen, kuten lavasteiden ja erityistehosteiden kanssa toimimiseen ja tiedon kulkemiseen. Raiderin kappaleet ”Näin ryhmämme toimii” (Työterveyslaitos 2021d) sekä ”Hyvä työkäyttäytyminen” (Työterveyslaitos 2021e) käsittelevät nimenomaan psykologista turvallisuutta. Sisältöjen takana on Floor is Yours! -hankkeen lisäksi OIRA (Online interactive Risk Assessment), joka on verkossa oleva ilmainen työkalu. Sivusto mainitsee erikseen, että sisältö on Työterveyslaitoksen ja esittävän taiteen ammattilaisten yhteistyössä luomaa.

Kappaleessa ”Näin ryhmämme toimii” keskitytään nimenomaan ryhmätyön osa-alueiden sanallistamiseen, avaamiseen ja työkalujen antamiseen. Kuten alla olevasta katkelmasta käy ilmi,

psykologisen turvallisuuden määrittely noudattaa vahvasti Edmondsonin ja Työterveyslaitoksen muuallakin käyttämää.

Psykologinen turvallisuus on sitä, että jokainen työryhmän tai -yhteisön jäsen voi turvallisesti mielin tuoda esiin ajatuksensa, ideansa, toiveensa, pelkonsa ja erimielisyytensä ja luottaa siihen, että näihin ajatuksiin ja tunteisiin suhtaudutaan rakentavasti. Psykologisesti turvallisen työryhmän rakentaminen vaatii monenlaisten asioiden huomioon ottamista ja mahdollisesti uuden opettelua.

Tällä sivulla käsitellään sitä, miten työryhmä toimii sujuvasti:

- Keitä ryhmäämme kuuluu ja miksi ryhmä on olemassa?
- Miten ryhmäämme johdetaan ja mitä odotuksia meillä on ryhmälle?
- Miten työskentelemme yhdessä?
- Tehtävä: Hyvän yhteistyön edellytykset

Työryhmä voi hyvin, kun luotamme paitsi toistemme ammattitaitoon myös toistemme hyvään tahtoon ja koko työryhmän reiluuteen. Luottamus on parhaimmillaan työryhmän liima, joka lujittuu, kun osoitamme sitä toisiamme kohtaan. Luottamus vahvistuu, kun osoitamme arvostusta toisiamme kohtaan, olemme avoimia ja noudatamme yhteisiä, oikeudenmukaisiksi koettuja pelisääntöjä.

(Työterveyslaitos 2021d)

Laadukkaan ryhmätyön rakentamisen työkaluksi sivulla on printattava kaavake, jossa on listattuna tärkeitä kysymyksiä. Kaavake sisältää mielestäni hyvin kaiken, mitä ryhmän konkreettiseen työskentelyyn ja työskentelytapoihin tulee. Se onkin kirjoitettu me-muodossa, kuten: ”Miten osoitamme arvostusta toisillemme? Entä miten toimimme, jos olemme eri mieltä tai tyytymättömiä toistemme toimintaan?” Tämän työkalun avulla tiimi ohjautuu rakentamaan turvallisuutta suhteessa toimintatapoihin. Se ei kuitenkaan auta vielä pintaa syvemmälle siinä, miten jokainen yksilö tunnistaa tarpeen ottaa vastuuta omasta henkilökohtaisesta toiminnastaan. Mutta sitäkin selvästi on mietitty seuraavassa kappaleessa.

Seuraavassa kappaleessa, ”Hyvä työkäyttäytyminen” (Työterveyslaitos 2021e), annetaan henkilökohtaiseen itsearviointiin työkaluksi ”Hyvä työkäyttäytyminen -huoneentaulu”. Se on printattava A4, jonka voi kirjaimellisesti laittaa seinälle. Siinä muistutetaan yksityiskohtaisesti henkilökohtaisesta vastuullisuudesta, hyvästä vuorovaikutuksesta ja yhteisössä toimimisesta. Huoneentaulu saa kiinni asioista kuten ystävällinen tapa puhua, toisen kuunteleminen ja työrauhan

antaminen. Sen äärellä minulle tulee kuitenkin vaikutelma, kuin se olisi kirjoitettu ala-asteen luokan seinälle. Itse asiassa tätä tekstiä kirjoittaessani eilen oli ”kodin ja koulun päivä” ja olin kolmosluokkalaisen tyttäreni luokassa vieraana. Oppitunnilla lapset kävivät läpi kaveritaitoja. Seinälle heijastettu kirahvin muotoon taitettu lista oli juuri samankaltainen, kuin Työterveyslaitoksen ”Hyvä työkäyttäytyminen”. Uskallan kysyä: jos taulussa listatut elementit eivät ole aikuiseen ikään ehtineellä ja ammattiin valmistuneella jo hallussa, auttaako tällaisen listan seinälle laittaminen asiaa? Huoneentaulumainen turvaohjeistus vertautuu myöhemmin ryhmäkeskustelussa esiin tulevaan ilmiöön, jossa ohjaaja antaa koko ryhmälle yhteisesti korjaavia ohjeita, vaikka todellisuudessa ohjeet pitäisi antaa vain yhdelle tai muutamalle. Loukkaamisen pelossa ohjetta ei uskalleta kohdentaa. Tällä tavoin annettu palaute aiheuttaa lähinnä vain hämmennystä, kun kukaan ei tiedä kenestä nyt oikeasti puhutaan ja kenen pitäisi muuttaa toimintaansa.

Huoneentaulun jälkeen sivulla on vielä kolme jatkolinkkiä, joissa käsitellään seksuaalista häirintää tv- ja elokuva-alalla sekä epäasiallista kohtelua ja työpaikkakiusaamista töissä yleisesti. Ne korostavat jokaisen yksilön omaa vastuuta hyvästä käyttäytymisestä ja velvollisuutta puuttua tilanteisiin. Yleisesti työpaikoille kirjoitetut ohjekirjaset tavoittavat mielestäni hieman huonosti esittävän taiteen erityispiirteet. Kuten aiemmin olen kuvannut, Krista Kosonen muisteli lämmöllä ohjaajaa, joka huutaen kiroili näyttelijöilleen. Jos jo valmiiksi on haastavaa tietää, mitä joku toinen tiimissä kokee epäasialliseksi tai turvattomaksi, niin vielä monin kerroin vaikeampaa se on, kun tehdään esittävää taidetta.

Esittävien taiteen turva- ja hyvinvointiraiderin kiistaton ansio on, että se on julkinen askel pois päin taidealan kulttuurista, jossa pitää sietää huonoa käytöstä hiljaa. Saako materiaalista konkreettista apua? Joku työryhmä varmasti saa paljon apua. Joku toinen työryhmä ei saa mitään apua. Arvioisin, että vaaka kallistuu sen mukaan, miten taitava ja rohkea johtaja ryhmällä on ja saako hän sanallistettua ja kohdistettua palautteet oikeille ihmisille oikeissa hetkissä. Vaikka tiimi kuinka kävisi läpi näitä ohjeita, heidän keskellään saattaa silti tapahtua mikro-tilannearviointia, jonka seurauksena todelliset asiat jäävät sanomatta ääneen. Me-muotoinen keskustelukaavake on sinänsä erinomainen lähtökohta. Huoneentaulu-tyyppisen ohjeen itse jättäisin ala-asteelle. Jos aikuinen ei tunnista omia viestinnällisiä ongelmiaan ja defensesejään, ei paperi

seinällä auta. Työterveyslaitoksen materiaali on uskoakseni kuitenkin matalan kynnyksen materiaalia, joka ei ole liian haastavaa minkään ryhmän tartuttavaksi.

6.3 Shibari Study: Consent Negotiations

Aikuisten sidontaharrastusta opettava sivusto ja yhteisö Shibari Study ohjeistaa yhteisymmärryksen ja suostumuksen eksplisiittisen sopimisen suuntaviivat (Shibari Study). Tämän ohjeistuksen tulokulma on mielestäni hyvin erilainen kuin edellä käsitellyn Työterveyslaitoksen. Se ei listaa huoneentaulua, vaan ohjaa keskusteluun ja antaa paljon kysymyksiä, jotka jokaisen parin on itse yhdessä käytävä läpi. On luonnollisesti ensiksi mainittava, että ohjeistus on laadittu parityöskentelyyn. Se lienee sovellettavissa myös laajemmalle tiimille, mutta se on niin syväluotaava, että sen kanssa menee aikaa. Koska sen ote on keskustelullinen, kaikkien puheenvuoroja pitäisi pystyä refleктоimaan, kuten keskustelussa tapahtuu. Se ei mielestäni myöskään ole samanlaista matalan kynnyksen materiaalia, jollaista Työterveyslaitoksen materiaali on. Mutta jos todellisia tuloksia halutaan, tämä turvaohje antaa eväät mennä perille asti.

Ohjeistuksen laatu perustuu siihen, että se ei esitä näitä syvälle ja tiedostamattomaan asti ulottuvia elementtejä ranskalaisilla viivoilla, vaan puhuu niistä laajemmin ja avaa niitä sekä positiivisen, että negatiivisen kautta. Ohjeistus sisältää esimerkkejä käsiteltävien ilmiöiden eri puolilta antaen 360° kuvauksen. Se on kokonaisvaltainen. Se myös tarkasti sanallistaa ne paikat, joissa virhetulkintaa todennäköisimmin tapahtuu ja ennen kaikkea se vastuuttaa aikuisen kommunikoidaan omista rajoistaan rehellisesti. Mielestäni kielessä kuuluu sävy, joka kääntää perinteisen kiusaaja-uhri -asetelman voimasuhteet pääläelleen.

If you rely only on implied consent, there is room for misinterpretation. You cannot count on someone being able to read your mind anymore than you should assume you can correctly read the mind of others. Do not take the risk of getting put, or putting someone else, into a bad space. Show respect to yourself and your partners and communicate honestly about yourself!

Ohjeistus on riittävän laaja ja se etenee seuraavalla logiikalla. Ensin tulevat yleiset ohjeet, minkä jälkeen ohjataan valitsemaan sovittavan session kategoria tai viitekehys. Ohjeistus mainitsee kaksi erilaista viitekehystä, joista parin on oltava tietoinen ja yhdessä sovittava kummalla mennään. Toinen viitekehys, ymmärtääkseni, viittaa maltilliseen ja toinen enemmän riskiä ottavaan sidotaan. Näillä viitekehyksillä on omat nimetkin: S.S.C. (Safe, Sane and Consensual) or R.A.C.K. (Risk Aware Consensual Kink). Vastaavat viitekehykset voi soveltaa myös aikuisten harrastajateatteriin. Haluaako joku tehdä, esimerkiksi, oman arjen vaihtelevien voimien mukaan rennosti, vai haluaako saada ammattimaista ja kurinalaista ohjausta tietäen itse ennakoon, että tulee päiviä, kun se voi tuntua raskaalta? Nämä valinnat johtavat erilaiseen lopputulokseen ja on reilua, että sekä näyttelijä, että häntä valmentava ohjaaja tietävät ja tiedostavat, mitä molemmat tuovat pöytään. Haluaako joku maltillisen ja tunneskaalaltaan turvallisen roolihaamon ilman laulusooloja vai onko valmis heittäytymään kokeilemaan jotain radikaalia tunneskaalaa ja haastavaa sooloa, jonka tietää vaativan sitoutunutta työtä oman kehittymisen eteen? Tämä oli vain yksi esimerkki.

Shibari Studyn ohje jatkaa viitekehysten valinnan jälkeen henkilökohtaisen, oman, riskiprofiilin miettimiseen. Tämä on vastuu, joka jokaisen tulee kantaa itse reflektoiden omaa menneisyyttään ja omia toiveitaan. Aikuinen ei voi ulkoistaa vastuuta riskeistä kokonaan pois itseltään. Juuri tällainen itseään ja omia vaikuttimiaan tutkimaan ohjaava elementti puuttui mielestäni Työterveyslaitoksen turvaohjeista.

There are many risks involved with this practice, both physical and emotional. But something being risky doesn't automatically make it bad. It all comes down to what activities you are willing to do even when knowing all the risks involved, and how you are able to control and reduce those risks or take responsibility and act in case of an accident.

Henkilökohtaisen riskiprofiilin miettimisen jälkeen ohje etenee kuvaamaan, millä tavalla suostumus ja toiveet neuvotellaan kunnolla siten, että siitä on oikeasti hyötyä. Alla on muutama suora poiminta suostumuksen eksplisiittiseen neuvotteluun. Ohjeet sanallistavat ansiokkaasti sitä, miten paljon huomiota vaaditaan toisen ihmisen todellisten toiveiden aitoon ymmärtämiseen.

Seek first to understand, then be understood. Ask questions and genuinely listen to the answers from your partner. Seek to understand their genuine motivations and boundaries.

Make sure to exchange pertinent, clear and concise information about your wishes and boundaries.

Understand the difference between 'want to' and 'willing to'.

Start small and simple with your negotiations to ensure they can be properly followed and reinforced.

Don't hesitate to use assertive speech when negotiating (e.g. use statements such as "I want" and "I do not want") and don't be afraid or ashamed to speak up.

If you aren't comfortable or not sure if you want to tie with someone, don't tie with them.

Opportunities: Is there anything either person has wanted to try but not had a reasonable opportunity to experience? Is there anything they feel curious about? Does either have unique talents or skills to offer?

Is it OK to "experiment" within the borders of stated boundaries and do things that aren't explicitly negotiated for and against or should the scene take place exactly as planned?

Shibari Studyn ohjeet jatkuvat sen käsittelemisellä, miten kommunikoidaan session aikana. Ohje antaa hyvin selkeitä esimerkkejä, miten sanoittaa tarkasti, minne sattuu ja mitä toisen pitää muuttaa tekemisessään. Samoin ohje velvoittaa kontrollissa olevan, sitovan, henkilön aktiivisesti tarkkailemaan alistuvan, sidottavan, olotilaa. Jos on aiheutta epäillä tilanteen muuttuneen sellaiseksi, ettei tämä enää jostain syystä kykene tasapainoiseen arvioon tilanteesta, on vastuu kontrollissa olevalla vetää johtopäätöksiä. Erityisen arvokas, mielestäni, on seuraava ohjeistus:

Always greet a 'no' or 'stop' with gratitude and acceptance. Saying 'no' can be very hard and any sign of frustration on the receiving end might compromise honest communication in the future. Showing positive reinforcement and acceptance when your partner finds the courage to express their limits and boundaries will encourage them to always communicate freely with you. This is important to protect them from feeling violated but also to protect you from unintentionally violating them. Their ability to say 'no' is a gift, not a limitation.

Seuraavaksi ohjeet siirtyvät käsittelemään session jälkeistä keskustelua. Ohje korostaa rehellisen palautteen tärkeyttä sekä nostaa esille sen, että joskus jotkut asiat kirkastuvat vasta ajan

kuluessa eli mitään suuria linjauksia ei kannata laatia välittömästi session päätyttyä. Ohjeet eivät pääty tähän. Seuraavat kappaleet käsittelevät yleisiä virheitä ja vaarallisia oletuksia, henkilökohtaista ja molemminpuolista vastuuta sekä lopuksi mitä sitten, kun on tapahtunut negatiivisia kokemuksia ja yhdessä sovittujen rajojen rikkomuksia. Sanktioista puhutaan. Nämä kappaleet ovat erittäin hyödylliset avatessaan edellä kuvattuja asioita vielä toisesta näkökulmasta. Näin keskeisiin huomioitaviin elementteihin saadaan ikään kuin 360 asteen näkökulmat. Nostan seuraavan lainauksen:

Consent is not passive! It is your responsibility to actively offer transparency and guidance to your partner(s) so they can engage with you in a respectful way. To respect you, they need to know you; only you can provide them with the necessary knowledge of your unique wishes and boundaries.

Ohjeistus on liian pitkä liitettäväksi työhöni kokonaan, mutta se on verkossa ja siihen ajatuksella tutustuminen on uskoakseni hyödyllistä kenelle tahansa, joka suunnittelee turvallisen tilan periaatteita mihin tahansa harrastukseen tai myös ammatilliseen toimintaan.

6.4 Kahden ohjeen vertailu

Analysoin ja vertasin kahta erilaista aikuisten fyysiseen ja luovaan toimintaan luotua turvaohjeistusta. Toinen niistä oli enemmän koulumainen ja toinen puolestaan hyvin syvällisesti joka nurkan kartoittamaan pyrkivä. Koulumainen ohje myös opasti keskustelemaan ryhmässä, mutta päästi keskustelijat mielestäni liian helpolla. Se oletti liian helpolla, että ihmisillä on jaettu ymmärrys ja kokemus asioista. Syvällinen ohje puolestaan lähetti keskustelijat niin syvälle pinnan alle pohtimaan omia toiveita, pelkoja, rajoja ja viestintäkeinoja, että ensikertalaiselle se saattaa olla jopa liikaa. Syvällinen kuitenkin sai mielestäni paremmin kiinni aikuisten välisestä luovasta ja taiteellisesta toiminnasta. Keskeinen ero koulumaiseksi ja syvälliseksi nimittämieni ohjeiden välillä mielestäni on, että syvällinen sanallistaa asiat mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti pelkäämättä naurun alaiseksi joutumista. Koulumainen pysyy enemmän järkevällä maaperällä. Koulumainen lienee helpompi aloittelijalle, mutta todellisiin psykologisen

turvallisuuden kokemuksiin aikuisten luovassa toiminnassa päästäneen vain syvällisten keskustelujen kautta. Vaikka ryhmässä käytäisiin läpi koulumainen lista kysymyksiä ja yhdessä sovitavia asioita, se on vain muodollisuus, jos ryhmässä tapahtuu mikro-tilanearviointia, jonka mukaan monet jättävät todella rehelliset ajatuksensa sanomatta. Osa asioista vaatii myös aikaa, että ihmiset hahmottavat omat ajatuksensa ja kokemuksensa. Lukijalle on hyödyllistä tutustua molempiin ohjeistuksiin ja laatia niistä oma kultainen keskitiensä.

7 RYHMÄKESKUSTELUT

7.1 Keskusteluihin ja yhteen haastatteluun osallistuneiden anonymiteetti

Koska aihepiiri on hyvin sensitiivinen ja tavoitteena oli saada sanallistettua aitoja, rehellisiä, tuntemuksia, kaikille keskusteluihin ja haastatteluun osallistuneille luvattiin ehdoton anonymiteetti. Näin ollen tässä työssä ei viitata heihin millään kuvailevalla määreellä. Keskusteluun osallistuvilla oli lupa halutessaan pitää kamera kiinni ja esiintyä toisella nimellä. Heillä oli myös lupa halutessaan muuttaa tunnistettavia määreitä siten, että jos he vaikka kuvasivat jotain omaa henkilökohtaista kokemustaan, heillä oli lupa kertoa siitä ikään kuin jonkun läheisen ystävänsä kokemuksena. Tai jos he kertoivat nykyisen teatteriseurueensa kokemuksia, heillä oli lupa sumentaa aikahorisonttia ja sanoa kertovansa vuosien takaisia kokemuksia. Emme olleet kiinnostuneet ”tonkimaan” toistemme elämää tai nimeämään ”syyllisiä”, vaan halusimme puhua tärkeistä asioista asioiden ja ilmiöiden tasolla. Näiden asioiden, ilmiöiden ja kokemusten tuli itsessään olla mahdollisimman tarkkoja ja aitoja, vaikka niiden tapahtuma-aika ja -paikka pidettiin peitossa. Tietoinen jälkien sotkeminen on tärkeää myös siksi, että se ehkäisee keskustelijoiden omaa ”morkkista” keskustelun jälkeen. Sensitiivinen aihe voi aikaansaada jälkihäpeää omasta tai heidän puolestaan, joista on kertonut negatiivisia kokemuksia. Ja luonnollisesti olisi paha epäonnistuminen, jos osallistujat tunnistettaisiin. Tällaisella voisi olla jo konkreettisia seurauksia esimerkiksi ammattilaisten puolella yhteistyön katkeamisessa. Anonymiteetin suojeleminen kannatti. Keskustelijat sanallistivat todella henkilökohtaisia ja herkkiä asioita ja kuvasivat kokemuksia, joista on haastavaa puhua osallisten kanssa suoraan. Kokonaisuutena näiden kahden eri ryhmäkeskustelun ja yhden keskusteleavan haastattelun; harrastajien ja heitä ohjaavien ammattilaisten, näkemykset asettuivat varsin vahvasti yhteen.

7.2 Keskustelujen suunnittelu ja ryhmien muodostaminen

Ensin käytiin harrastajien ryhmäkeskustelu ja sen jälkeen, osittain harrastajien keskustelun pohjalta, ammattilaisten ryhmäkeskustelu. Harrastajia haettiin SHT:n kautta ilmoituksella, jonka kirjoitin ja jota SHT levitti (LIITE 1). Ilmoituksen sanamuodoilla rohkaistiin vahvasti mukaan

ja korostettiin anonymiteetin säilyttämistä. Lopulliset osallistujat kuitenkin saatiin suoraan tuttujen verkostojen kautta. Osallistujat itse eivät olleet tuttujani, eivätkä edes heidän teatteriryhmänsä. Mutta heidät vinkattiin ja kannustettiin mukaan tuttujen verkostojen kautta. Vinkkauksia tuli enemmän kuin lopullisia osallistujia, joten edes tällä perusteella ei voi tietää, kenen tuttu lopulta oli mukana. Yleinen ilmoitus ei johtanut yhteenkään keskustelijaan vaan jokainen sai omalta ryhmänjohtajaltaan suosituksen tulla mukaan. Keskusteluihin osallistui miehiä ja naisia ja ikäjakama oli nuorista aikuisista eläkkeellä oleviin. Heidän kokemuksensa harrastajateatterissa laulamisesta kattoi ainakin seitsemän eri ryhmää ja useita kaupunkeja eri puolella Suomea. Lähetin mukaan lähteville vielä tarkemman sähköpostin, jossa orientoin heitä keskusteluun (LIITE 2).

Keskustelut ja toteutettiin zoomin välityksellä ja ne nauhoitettiin. Korona ja muut arkiset asiat hankaloittivat aikatauluja, ja haastatteluun sovitusta osa joutui perumaan osallistumisensa. Yhden harrastajan kanssa emme löytäneet millään yhteistä ryhmäaikaa ja hänen kanssaan ryhmäkeskustelu muuttui keskustelevaksi haastatteluksi.

Harrastajien jälkeen pidin ammattilaisille ryhmäkeskustelun. Mukaan osallistui kolme kokenutta ammattilaista, joilla oli yhdistettynä vuosien kokemus kaupallisesti menestyvän harrastajateatterin ja taiteellisen työryhmän johtamisesta, harrastajien ohjaamisesta kokonaisuudessaan, laulutulkinnan ohjaamisesta, laulutekniikan opettamisesta sekä musikaalimusiikin säveltämisestä. En käytä kuitenkaan mitään tarkempaa tunnistetta heidän sitaateissaan enkä kuvaa tarkemmin, miten edellä luetellut ominaisuudet jakautuivat. Pyrin estämään myös heidän kohdallaan kaikenlaisen toissijaisen tunnistumisen. Ammattilaisilla oli ryhmäkeskustelussa sama oikeus kuin harrastajilla esiintyä anonyyminä ja hämärtää oman ja toisten kokemuksen rajoja siten, että kaikki annetut esimerkit olivat mahdollisia tunnistaa. Löysin heidät suoraan verkostojen kautta. Heidä en edes yrittänyt tavoitella millään yleisellä ilmoituksella. Pyysin vinkkejä SHT:lta sekä oma opinnäytetyön ohjaajani antoi vinkkejä. Lähestyin heitä teemaa kuvailevalla sähköpostilla (LIITE 3) ja muistutin perään puhelimitse. Ammattilaiset ovat kaikki kohtoisin eri kaupungeista ja heidän kokemuspiirinsä kattaa runsaan määrän erilaisia ryhmiä ja tuotantoja. Kaikki keskusteluun osallistuneet ammattilaiset ovat työskennelleet harrastajien lisäksi myös ammattilaisten kanssa ja pystyvät vertaamaan kokemuksia. Kun harrastajateatteri

pyrkii laadukkaaseen lopputulokseen, ovat monet asiat käytännössä täysin verrannollisia ammattilaisten kanssa työskentelyyn.

7.3 Ryhmäkeskustelujen valmistelevat kysymykset suhteessa Edmondsonin konseptiin

En valmistellut keskusteluja ja haastattelua antamalla osallistujille ennakoon psykologisen turvallisuuden Edmondsonin määritelmää, enkä käyttänyt psykologisen turvallisuuden peruskysymyksiä pohjana. Sen sijaan lähdin liikkeelle aikuisten laulutaidon kehittämiseen ja teatteriharrastukseen liittyvistä yleisistä kysymyksistä sekä siitä, millaiset asiat ja tilanteet parantavat turvallisuutta tai heikentävät sitä ja millaisissa tilanteissa se todetaan (LIITTEET 2 ja 3). Jos olisin tuonut keskusteluun lähtökohdaksi psykologisen turvallisuuden konseptin, olisi tutkimus, tavallaan, ollut valmis jo ennen kuin teen sen. Nyt kun keskusteluissa asiat nousivat esiin ja jäsentyivät laulutaidon kehittämisen ja teatteriharrastuksen lähtökohdista, pystyn vertaamaan miten esiin nousseet asiat osuvat yhteen Edmondsonin konseptin kanssa.

Seuraavissa luvuissa lajittelen keskusteluissa nousseet teemat kolmen teeman alle ja joka kohdassa vertaan niitä Edmondsonin konseptiin. Olen kuvannut aineistoni analyysia aiemmin metodologiaa kuvaavassa luvussa. Kolme teemaa, joihin olen lajitellut teemat, nousivat keskustelujen aineistosta itsestään: oma minätarina, tiimin rooli ja johtajuuden rooli.

7.4 Minätarinan rooli psykologisen turvallisuuden kokemuksessa

Tämä elementti nousi vahvasti esiin molemmissa keskusteluryhmissä: lauluääni on hyvin henkilökohtainen ja herkkä osa-alue ihmisessä ja siinä kuuluu ihmisen koko menneisyys, minäkuva ja hänen senhetkinen mielentilansa. Harrastajille tämä oli melko tuore havainto ja osalle se saannallistui ehkä jopa vasta tähän ryhmäkeskusteluun valmistautuessa. Ammattilaisille sen sijaan tämä oli tuttua; he ovat seuranneet monien harrastajien matkaa itseymmärrykseen tällä alueella. Luonnollisesti he itse ovat käyneet myös omat prosessinsa.

Keskusteluissa todettiin, että suurimmalla osalla on tiedostamaton tarina, jota kertoo itselleen liittyen omaan lauluääneensä ja -taitoonsa. Käytän tästä tässä tutkimuksessa nimeä ”minätarina”. Tämä tarina voi olla syntynyt hyvinkin pienestä kommentista joskus kauan sitten ja se voi olla aivan väärä. Juuri tästä ilmiöstä puhui harrastajien ennakkoon lukema artikkeli, ja harrastajat olivat vahvasti samaa mieltä. Minätarina voi blokata ihmisen laulamisen kokonaan tai tehdä hänelle pahan olon laulamisen yhteydessä. Harrastajat puhuivat jopa fyysisesti koettavasta ilmiöstä, että kurkkua alkaa kuristaa. Mutta laulaminen ei ole ”vain laulamista”, jonka joku osaa tai ei osaa. Harrastajilla oli kokemusta kehittymisestä, kun heitä oli opetettu. Turvallisuus ja varmuus kehittyvät osaamisen kehittyessä ja se on nimenomaan matka eikä syntymässä saatu ominaisuus.

Oli terapeutin kokemus, että pystyykin laulamaan kovaa. Se oli hämmäntävä se tajuminen, että mä pystyn tähän! Mistä tää tulee, miten tää on mahdollista. Kun löytää keinoja, se on tosi innostavaa. (Harrastaja)

Ammattilaisille tässä ei ollut mitään uutta. He ovat syvästi tietoisia laulun henkilökohtaisuudesta ja siitä, miten vahvoja uskomuksia heidän oppilaillaan on liittyen laulamiseensa. Jotkut tulevat laulutunnille kokonaan väärässä mielikuvassa äänialastaan ja yllättyvät havaitessaan olevansa alton sijasta sopraanoja tai basson sijasta korkealle pääseviä tenoreita. Yksi kokenut laulunohjaaja kommentoi asiaa näillä sanoilla.

Ja mulle tulee mieleen, että äänessä kuuluu ihan kaikki. Että ei voi sanoa kuten, että ’tee vaan kädellä näin’, koska vaikka kuinka itkettäis, pystyis sen liikkeen kädellä tehdä, mutta laulamaan ei pysty. Äänessä kuuluu koko kaikki, koko historia, se ihmisenä oleminen, että se on niin paljon henkilökohtaisia asioita, että se on jotenkin hurja. (Ammattilainen)

Laulu syntyy hengityksestä ja on hyvin kehollista. Se kytkeytyy myös tunteisiin ja on siten altis häiriöille. Esimerkiksi itkeminen aiheuttaa sen, ettei laulamaan enää pysty. Kehollisuus ja tunneyhteys ovat myös isossa osassa, kun laulaminen sijoitetaan osaksi teatteriesitystä.

Jos laulamissa voi kehittyä, kuinka ammattilaiset sitä opettavat? Millaisia työkaluja on laulajan minätarinan ylittämiseen ja muuttamiseen? He kertoivat opettavansa oppilailleen mm. äänen lämmittelyä ja sijoittelua. Opetuksessa käytetään myös mielikuvaharjoituksia ja monipuolista luovaa ääntelyä kuten pienten lasten tai eläinten äänten matkimista, jotta äänen sijoittelun tunnistaminen paranee ja ääni pääsee aukeamaan. Turvallisuuden tunnetta kaivataan myös siihen, että harrastaja uskaltaa heittäytyä kokeilemaan aluksi hullulta tuntuvia asioita ilman häpeän pelkoa. Keskustelussa puhuttiinkin paljon siitä, että jos lauluoppilas vastustaa opettajan pyytämien harjoitteiden tekoa, häntä on mahdoton opettaa. Näin on selvää, että harrastajan minätarinalla on valtava merkitys kehittämisessä ja turvallisuuden kokemuksessa ja sitä ei kukaan voi ihmisen itsensä puolesta muuttaa, ellei ihminen itse ole siihen valmis. Turvattomuuden tunne saa aikaan defensiä, mistä myöhemmin lisää. Luonnollisesti opettajan on oltava kannustava ja avattava harjoitteiden tarkoitus siten, että niiden tekeminen ei pelota. Laulutekniikan opetteluun yhteydessä ammattilaiset nostivat esiin sen fyysisen turvallisuuden. On tärkeää oppia laulamaan terveesti oikein ja siksi opettamisen laadukkuus on tärkeää.

Edmondson kertoo kirjassaan tapauksen, jossa psykologisen turvattomuuden kokemus työpaikalla aikaansai sen, ettei eräs asiantuntija pystynyt ilmaisemaan poikkeavaa näkemystään. Valitettavasti se johti siihen, että ihmisiä kuoli. Edmondson korostaa, että henkilö ei valinnut olla puhumatta, vaan hän ei konkreettisesti kyennyt puhumaan. (Edmondsson 2018, 79.) Tämä tarina muistuttaa vahvasti ryhmäkeskusteluissa ilmi tullutta kokemusta, jossa laulaminen tuntuu konkreettisesti mahdottomalta tai se aiheuttaa konkreettisia oireita. Tällainen laulamiseen liittyvä ns. jumi on aiheutettu ihmiselle jo kauan sitten; todennäköisimmin lapsuudessa. Laulaminen on monin verroin herkempi osa ihmistä kuin puhuminen, joten voidaan myös olettaa, että laulamisen saa jumiin monin verroin herkemmin kuin puhumisen.

Edmondson puhuu, kuten kuvasin tutkimusluvussa, mikro-tilannearvioista. Ihminen tekee sellaisia huomaamattaan lukuisia päiviä; arvioi, onko turvallista sanoa ääneen todennäköisesti ei-toivottu ajatus tai kysymys (mt., 3). On epäilemättä selvää, että ihmisen minätarina vaikuttaa hänen mikro-tilannearvioihinsa paljon. Tähän liittyy vahvasti tiimin merkitys, mistä seuraavassa luvussa.

7.5 Tiimin merkitys psykologisen turvallisuuden kokemuksessa

Harrastajien kanssa keskustellessa hyvän tiimin ja ryhmätyön merkitys nousi selvästi esiin. Edellisessä kappaleessa mainittu minätarina tarvitsee kehittymiseensä tiimin apua. Harrastajat kertoivat, että kun lauluja opetellaan yhdessä, se on helpompaa ja syntyy yhteinen tsemppi. Hyvän tiimin arvo tulee tiedostaa ja hyvää yhteyttä rakentaa.

Kaverit siinä vieressä, niin huomaa, että hekään ei laula täydellisesti, niin uskaltaa. Mutta aikasemmin tosiaan yksin kotona ja suihkussa laulan kurkku auki, mutta kun on joku, kurkunpää tukahtuu eikä uskalla. Mutta kun on iso porukka niin uskaltaa. Pikkuhiljaa tänä aikana, kun musikaalia on harjoiteltu, uskaltaa yksinlaulua muutenkin. (Harrastaja)

Tiimin yhteys paranee, kun aikaa vietetään myös varsinaisen harjoittelun ulkopuolella. Jo harjoitusten yhteydessä olevat kahvitauot tarjoavat siihen mahdollisuuden. Harrastajat olivat esimerkiksi tarjonneet kahvitauolla karkit kaikille, opetelleet tietoisesti toisten nimet ja ylipäänsä viettäneet rentoa aikaa yhdessä. Kaiken tämän harrastajat kokivat kehittäneen tiimin yhteyttä ja siten parantaneen turvallisuuden kokemusta.

No se oli just siellä siinä toisessa porukassa, että pidettiin hauskaa aina välillä. Ryypättiin kahveeta. Semmosia, sitten, vapaa, pidettiin vapaahetkiä. Haettiin yhteyttä sen harjoittelemisen ulkopuolella. Niin se oli semmonen kiva. Niinku tossa kerhossa, sen toisen ohjaajan oon tavannu, en silleen, oikeestaan missään. Muuta kuin kadulla. Yhteyksien pito, se on semmonen, se saa tekeen mitä vaan. (Harrastaja)

Tiimistä keskustellessa kannustavuuden ja positiivisen palautteen merkitys korostui vahvasti. Tämä nousi esiin sekä harrastajien, että ammattilaisten keskuudessa. Tavallaan kannustavuuden merkitys on itsestään selvää. Kukapa sanoisi pyrkivänsä lannistavaan tiimityöhön? Mutta harrastajien keskustelussa syntynyt oivallus ja sanallistaminen liittyikin siihen, osataanko tiimissä

ihan todellisen oikeasti kannustaa toisia ääneen. Harrastajat kysyivät itse itseltään: ”ymmäränkö minä kannustaa toisia ääneen vai jääkö se ajatusteni tasolle”? Näin kirjoitettuna kysymys vaikuttaa aavistuksen huvittavalta. Mutta asia ei ole lainkaan huvittava. Harrastajat saivat nimittäin itsensä kiinni ajatuksesta, että jos joku toinen laulaa hyvin, hän ei kaipaa kuulla kannustusta. Hänhän on jo hyvä! Ja tässä piilee ongelma. Koska, kuten ryhmässä yhdessä keskusteltiin, aivan jokainen kaipaa kannustusta. Jos jokainen tiimissä pidättelee kannustavat ajatukset mielessään, silloin kannustamista ei todellisuudessa tapahdu. Yksi harrastaja kuvasikin tilanteen, kun oli uskaltanut sanomaan myönteisen palautteen tiimikaverilleen, jota piti itseään parempana laulajana. Lähtökohtaisesti hän ajatteli, ettei parempi laulaja tarvitse hänen myönteistä palautettaan. Mutta ilmeni, että tiimikaveri olikin epävarma omasta osaamisestaan! Tämän keskustelussa olevan harrastajan myönteinen palaute oli ollut hänelle tärkeää. Toinen harrastaja kuvasi samassa yhteydessä, että toisten tiimikaverien hänelle antama myönteinen palaute on ollut joskus jopa koko harrastuksen säilyttävä tekijä.

Kyllä mäkin korostaisin sitä positiivisen palautteen merkitystä, ne on ollu itselle sellaisia todella merkityksellisiä, jos joku on jälkikäteen sanonut jotain poistiivista laulamista. Helposti on niin epävarma, saattaa olla, siitä omasta suoriutumisestaan. Se on älyttömän merkityksellistä ja saa jatkamaan. Vaikka välillä on että äää, mä lyön hanskat tiskiin, enkä ikinä laula mitään, niin silti sitten kuitenkin se rohkaisee. (Harrastaja)

Ammattilaisten keskustelussa oli täysin itsestään selvää, että kaikkia pitää opettaa ja ohjata kannustavasti. Mutta tästä johtamisen, opettamisen ja ohjaamisen roolista kannustavuuden luomisessa puhutaan tarkemmin seuraavassa luvussa, joka käsittelee nimenomaan johtajuutta. Tässä luvussa keskitytään kuvaamaan tiimiläisten roolia toistensa psykologisen turvallisuuden muodostumisessa.

Onko muita tapoja kannustaa ja luoda turvallista ilmapiiriä, kuin muodostaa ääneen sanat ”hyvin meni”? Harrastajien keskustelussa sanallistui yksi monelle tuttu ilmiö harjoituksissa. Yksi keskustelija käytti ilmaisua ”merkityksellisen oloinen hiljaisuus”. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa joku on esimerkiksi laulanut soolon harjoituksissa ja sitten seuraa täysi hiljaisuus. Laulaja ei saa mitään heijastetta siitä, miten meni. Ei edes korjaavaa palautetta. Kenties kyse on siitä,

että suoritus oli hyvä eikä kukaan koe tarvetta sanoa mitään. Laulaneelle tunne on kuitenkin kiusallinen ja turvaton.

Jo on joku vähän pelokkaampi, kun on myös niitä kokemuksia, että joku merkityksellisen oloinen hiljaisuus, kun näitä on ollut, on jäänyt mietityttämään enkä ole uskaltanut mennä kysymään. (Harrastaja)

Tällaisiin kokemuksiin pitäisi olla ehdoton nollatoleranssi. Keskustelijat olivat yhtä mieltä, että koskaan ei saa jättää ketään roikkumaan sen kanssa, miten suoriutui. Aplodit, nyökkäykset, myönteiset äännähdykset – nämä ovat myös keinoja viestittää esiintyneelle, että homma meni mainiosti ja voi olla tyytyväinen tekemiseensä.

Samaa voi sanoa luulottelusta, joka myös nousi puheeksi. Luulo siitä, että joku ei usko sinun taitoihisi tai yksinkertaisesti ei pidä sinusta, voi syntyä pienistä asioista kuten silmien liikkeistä. Yksi harrastaja sanoi suoraan tietävänsä, että eräs hänen tiimikaverinsa luulee hänen vihaavan tätä. Myös ammattilaiset tiedostavat, miten pienistä asioista luulot syntyvät. Runsaasti ohjannut ammattilainen kolme kuvasi, että harrastajat tuovat helposti yksityiselämänsä paineet ja sotkut mukanaan harrastukseen. Sitten voi syntyä väärinkäsityksiä mistä vaikkapa kireys johtuu. Tämän ohjaajan harjoituksissa kannustetaankin avoimesti kertomaan, jos arjessa on haasteita.

Tullaan siihen, että joillakin saattaa olla siviilielämä ihan sekaisin. Niinku ammattinäyttelijöilläkin saattaa olla, he vaan ei tuo niitä sinne harjoituksiin niin helposti. Mutta kun on harrastajista kysymys, niin on tosi tärkeää, että he voi avautua myös niistä joko ohjaajalle tai koko työryhmälle. Usein mä kannustan myös sanomaan koko työryhmälle, jos on jotain. Koska musta näkyy kanssa heti, jos mua rassaa joku jonkun kanssa ja mä siitäkin tykkään, että se puhutaan auki, ettei jää mitään hampaankoloon. (Ammattilainen 3)

Samoin toimii epäselvästi osoitettu korjaava palaute. Joskus, jos laulamisesta annettu korjaava palaute osoitetaan liian yleisesti kaikille, voi jäädä luulo, että itse epäonnistui. Tästäkin teemasta kirjoitan lisää johtamista ja ohjaamista käsittelevässä luvussa, koska aihe nousi vahvasti esiin myös ammattilaisten keskustelussa. Mutta tiimiläisten turvallisuus kasvaa, kun ryhmässä

rohkaistaan ottamaan luuloja rakentavasti esiin. Tiimiläisten on rohkeasti ja rakentavasti itse kysyttävä tarkennuksia, jos jokin palaute on ollut epäselvä. Eräs harrastaja kuvasi tilannetta, jossa oli porukalla laulettu ja sen jälkeen joku toinen tiimin jäsen oli sanonut laulun menneen surkeasti. Tässä tapauksessa surkeaksi laulua kuvannut oli keskusteluun osallistuneen mielestä parempi laulaja kuin hän itse. Näin ollen, kun parempi laulaja sanoi yleisesti, että laulu meni surkeasti, oli itseään huonompana laulajana pitävän helppoa ja luonnollista ottaa moitteet itseensä. Tästä ei välttämättä ollenkaan ollut kyse; kyseessä oli luulo, joka syntyi epäselvästä palautteesta. Nykyisin tämän harrastajan itseluottamus on sen verran isompi, että hän uskaltaisi kysyä huonon yleispalautteen ääneen sanoneelta tiimikaveriltaan suoraan, ketä tämä tarkoitti. Tässä esimerkissä näkyy selvästi se, että harrastaja on kasvanut ottamaan vastuun omasta minätarinastaan. Aiemmin hän olisi antanut epäselvästä palautteesta syntyneen luulon muokata omaa minäkuvaansa toista huonompana laulajana. Nyt hän uskaltaa selvittää asian ja pyytää tarkkaa palautetta kehittymiseen. Samoin näemme, miten tärkeää on tiimin kanssa vuorovaikutus oman minäkuvan muokkaantumisessa.

Tästä pääsemme asiaan, joka harrastajien keskustelussa nousi myös tärkeänä esiin. Olisi tärkeää, että tiimiläiset eivät antaisi negatiivista eli korjaavaa palautetta toisilleen. Se ei ole tiimiläisten tehtävä toisiaan kohtaan. Se pitäisi eksplisiittisesti ja yhdessä sopien kieltää. Yhdellä harrastajista oli erityisen epämieluisa kokemus, kun eräs tiimikaveri oli tullut suoraan sanomaan, miten epäviereisesti tämä oli laulanut lavalla. Palaute ei ollut sisältänyt mitään korjausehdotuksia, vain negatiivisen kommentin. Tämä oli tuntunut todella pahalta. Keskustelussa todettiin, että korjaamiset olisi aiheellista jättää ohjaajalle ja opettajalle. Tästä puhutaan lisää seuraavassa luvussa.

Seuraavaksi on mainittava kateus ja vertailu. Tämä teema ei jostain syystä noussut esiin harrastajien ryhmäkeskustelussa eikä oikeastaan ammattilaisillakaan. Harrastajan yksittäishaastattelussa esiin nousi enemmän sen vertaileminen, miten jotkut saavat tehdä isompia rooleja ja ovat selvästi ”ohjaajan suosikkeja”. Hänen oli vaikea ymmärtää, miksi itse ei saanut enemmän laulettavaa. Hän ei kuitenkaan ollut halukas kysymään asiaa suoraan, ettei vain ohjaaja jättäisi ryhmää kokonaan. Toki kysymys siitä, miksi sai juuri sen roolin minkä sai, ja voisiko ehkä joskus saada isomman haasteen, pohdituttivat myös ryhmäkeskustelussa. Keskustelussa

pidettiin ajatuksesta, että jokainen tiimin jäsen saisi käydä ohjaajan kanssa kahdenkeskisen keskustelun, jossa saisi kertoa omista haaveistaan ja saisi kuulla, miksi sai juuri sen roolin. Se auttaisi hahmottamaan kokonaisuutta ja ymmärtämään oman osansa ja parantaisi turvallisuuden tunnetta. Näiden keskustelujen ja pohdintojen perusteella on varovasti mahdollista vetää johtopäätös, että kateus ja vertailu eivät synny suoraan tiimin jäsenten välille vaan ne syntyvät sisäisesti, kun jäsenet eivät ymmärrä oman paikkansa arvoa ja merkitystä kokonaisuudessa.

Seuraavaksi nostan keskustelussa mielestäni tärkeimmän sanallistuksen. Harrastajat saivat voimakkaasti kiinni epävarmuuden ja virheiden tekemisen pelon lamauttavasta vaikutuksesta. Tämä teema nousi heistä itsestään, se ei kuulunut valmisteleviin kysymyksiin. On turvallisempaa olla kokeilematta jotain, kuin kokeilla ja tehdä virhe tiimin edessä. Jos virheiden teko saataisiin normalisoitua osaksi normaalia harjoitusprosessia, turvallisuuden kokemus paranisi ja sen myötä heittäytyminen ja siten myös tulos.

Mutta tää on ehkä jotenkin itselle sellainen vähän hankalakin asia, mulla on joku sellainen outo juttu, että mä pelkään hirveästi epävireistä laulua. Se ahdistaa mua hirveästi, etenkin omalla kohdalla, että laulaa epävireisesti... kun se voi mennä huonoksi, kun pelkää niin paljon, niin se estää jo sitä tietynlaista heittäytymistä, koska niin saattaa käydä ja pitäis enemmän saada sitä asennetta, etenkin harjoitellessa, että se ei ole niin vakavaa, jos joskus käy virhe. (Harrastaja)

Virheiden tekemisen pelon ohella keskusteltiin paljon yleisestä, inhimillisestä, epävarmuuden tunteesta tiimin keskellä. Jokaisella on epävarma olo joskus. Jos sen saisi sanoa avoimesti ääneen ja sitten voisi kuulla toisilta rohkaisua ja kannustusta, se lisäisi turvallisuuden kokemusta paljon. Eräs harrastajista sanoi huumorilla, että hän voisi kirjoittaa nuoruudestaan kirjan nimeltä ”Vajavaisena täydellisten keskellä” – niin onnistuneilta kaikki muut hänen ympärillään näyttivät ja niin epävarmaksi hän koki itsensä verratessaan itseään toisiin. Hän analysoi tämän johtuvan omasta itseluottamuksen puutteesta eikä liittynyt suoraan edes laulamiseen, vaikka nimenomaan laulamisen yhteydessä vertailu tapahtuikin. Yhdessä todettiinkin, että kukaan ei ole täydellinen, kaikki tekevät virheitä, kaikki ovat joskus epävarmoja ja tämä kaikki olisi hyvä sanoittaa tiimin kesken ääneen. Kun ollaan yhdessä vajavaisia, silloin olo on turvallinen.

Ei tuu nyt muuta mieleen kuin se, mitä itse pystyy tekemään, niin tälleen itse näyttää, että mä uskallan mokailla, niille voidaan nauraa. Se on yks, mikä luo ilmapiiriä ja muutkin uskaltaa. Jonkun täytyy uskaltaa olla se ensimmäinen hölmö. (Harrastaja)

Koen tämän epävarmuuden ja virheiden tekemisen pelon sanallistumisen erittäin tärkeänä löytönä siksi, että tämä täysin sama asia sanallistui myös ammattilaisten puolella heidän näkökulmastaan. Ympyrä – tai noidakehä - on täydellinen. Ammattilaiset ohjaajat ja opettajat tarvitsevat ehdottomasti sitä, että näyttelijä uskaltaa heittäytyä ja kokeilla asioita. Näyttelijöiden rekrytoinnista puhuttaessa heille näille ammattilaisille ensisijainen kriteeri oli opetettavuus. Mutta jos näyttelijä ei koe oloaan turvalliseksi, hän kieltäytyy heittäytymästä ja kokeilemisesta. Häntä ei voi silloin opettaa. Näin hän ei kehity omaan potentiaaliinsa ja hänen ohjaajansa ja opettajansa turhautuvat – ja kaikki vain siksi, että hän ei koe oloaan psykologisesti turvalliseksi.

Edmondson korostaa useassa kohdassa sitä, kuinka psykologinen turvallisuus ilmenee nimenomaan uskalluksena ottaa virheiden tekemisen riski. Se on mukana jopa psykologisen turvallisuuden määritelmässä. Se, että juuri tämä asia nousi esiin ryhmäkeskusteluissa ja haastattelussa, osuu siis täydellisesti yhteen Edmondsonin psykologisen turvallisuuden konseptin kanssa. Yksilön ja ryhmän kehittyminen ja menestyminen ovat kiinni juuri siitä, että uskalletaan heittäytyä ja ottaa virheiden tekemisen sosiaalinen riski.

Edellä mainittu liittyy vahvasti puhumiseen. Edmondson käyttää termiä ”hiljaisuuden epidemia” (mt, 34 – 35.) Hiljaisuuden epidemia kuvaa sitä, että ei puhuta ja harrastajien ryhmäkeskustelussa kehitetty ilmaisu ”merkityksenoloinen hiljaisuus” puolestaan kuvaa sitä, että koska ei puhuta, ei palautetta saada. Ryhmäkeskustelussa siis tuli esiin keskustelijoista itsestään lähtöisin tämä sama hiljaisuuden ja puhumattomuuden ongelma. Edmondsonin hiljaisuuden epidemia sopii vertailukohdaksi useaankin eri asiaan, jotka ryhmäkeskustelussa nousivat ilmi. Ensinnäkään tiimin jäsen ei uskalla tuottaa lauluääntä. Toiseksi, hän ei uskalla antaa palautetta toisille. Ja kolmanneksi, hän ei uskalla pyytää itselleen palautetta.

Millaisia tapoja Edmondson antaa tiimin jäsenille eli heille, joilla ei ole johtajan asemaa, parantaa psykologista turvallisuutta? Hän nostaa esiin sen, että jokainen tiimissä voi tuoda omalta osaltaan esiin haavoittuvaisuutensa.

Finally, I would like to suggest a few simple, uncommon, powerful phrases that anyone can utter to make the workplace feel just a tiny bit more psychologically safe:

I don't know.

I need help.

I made a mistake.

I'm sorry.

Each of these is an expression of vulnerability. By being willing to acknowledge you are a fallible human being, you give permission to others to do likewise. Removing your mask helps others remove theirs. Of course, this means acting as if you feel psychologically safe, even if you might not be fully there yet. Sometimes, you have to take an interpersonal risk to lower interpersonal risk. Similarly powerful in shaping the climate even if you are not the boss are words of interest and availability. For example, most of us face many opportunities to say things like these:

What can I do to help?

What are you up against?

What are your concerns?

(Mt., 200)

Tämä kannustus, että jokainen voi osoittaa haavoittuvuutta toisille, osuu hämmentävän tarkasti yhteen sen kanssa, mitä harrastajien tiimissä toivottiin. Juuri se, että näkee toiset samalla tavalla vajavaisina, kuin millaiseksi kokee itsensä, on vapauttavaa ja luo turvallisen tunteen. Tiimiläiset tiedostivat, miten paljon enemmän voivat kannustaa ympärillään olevia ja miten paljon kaipaavat kannustusta ja se tulee juuri sen kautta, että jokainen on samanlainen, vajavainen, ihminen ja siten sen arvoinen, että voi nostaa toisia.

Edmondson toteaa, että tietenkään kaikki tiimiläisten ideat ja ajatukset eivät ole hyödyllisiä. Psykologinen turvallisuus nostaa tiimin jäsenten potentiaalin vapautumista, mutta ei tarkoita,

että kaikki ilmi tuleva on tarpeellista. On epämukavaa antaa ihmisille palautetta, etteivät kaikki heidän ideansa ja panoksensa ole mukaan sopivaa, mutta silti palautteen saaminen on parempi kaikille osapuolille. (Mt., 200.) Tämäkin tuli ilmi ryhmäkeskustelussa. Vaikka joku kokee turvallisuutta vaikkapa antaa tiimikaverilleen negatiivista palautetta, se ei silti ole hyvä asia ja se on sanottava ääneen. Psykologinen turvallisuus ei tarkoita sellaista demokraattista tilannetta, jossa kuka vaan saa sanoa mitä vaan ja sitten kaikkien näkemysten mukaan mennään. Tarvitaan hyvää ja ahkeraa johtajuutta, jotta tekemisessä pysyy selkeä suunta. Seuraavassa luvussa puhutaan johtajien roolista.

7.6 Johtajuuden merkitys psykologisen turvallisuuden kokemuksessa

Tässä luvussa luettelen elementtejä, jotka ovat tiimien johtajien, ohjaajien, kapellimestareiden ja muiden valtaa käyttävien työpöydällä. He luovat tiimin viralliset pelisäännöt ja arvot ja ovat ensisijaisesti vastuussa asioiden sanoittamisesta. He valmistelevat teoksen, kokoavat tiimin, jakavat roolit, määrittävät toimintatavat ja antavat isot määrät palautetta ja ohjausta koko prosessin ajan. Ammattilaisten keskustelu eteni ennakkoon sovittujen kysymysten järjestyksessä, mutta puran esiin nousseet psykologista turvallisuutta parantavat asiat tässä sellaisessa kronologisessa järjestyksessä, jossa teatteriteoksen valmistaminen etenisi.

Nostan ensimmäiseksi kysymyksen, jonka yksi ammattilaisista sanallisti: mitä tarkoittaa ”onnistuminen”? Mihin teoksella ja koko työprosessilla tähdätään? Miksi sitä tehdään? Tätä kokonaisvaltaisen onnistumisen kysymystä on aiheellista miettiä ihan ensimmäiseksi. Tässä opinäytetyön tutkimusrajauksessa yksi keskeinen onnistumisen mittapuu on esityksen laatu. Mutta on muitakin. Ja siinä muussa onnistuminen ensin rakentaa mahdollisuuden onnistua myös esityksen laadussa. Jos tällaista pohdintaa käydään johtoryhmän kesken ihan alkuvaiheessa, rakentuu kokonaisuuteen hyvin todennäköisesti vahva psykologisen turvallisuuden perusta.

Ehkä tää palaa siihen, mikä on harrastajien kanssa, että mikä se on, kun näkee, että toinen pääsee ylittämään itsensä, jotain uutta löytämään, rohkeutta, osamista... ja ylipäänsä se, että vaikka prokkis olisi tosi onnistunut ulkopuolelta, niin

jos mä tiedän, että siellä on jollakulla tosi paha olo, niin se ei oo onnistunu. Tai jos siinä on matkan varrella ollu ihan hirveitä pedagogisia kämmejä, niin onko se onnistunut, vaikka prokkis on onnistunut? Ehkä se, että lopulta kaikilla on hyvä olo, että on saatu selvitettyä ne vaikeudet, ettei oo jäänyt hampaankoloon mitään, niin se on iso asia ja jos vielä on saanut jotain uutta rohkeutta... (Ammattilainen)

Aloitan teoksen ennakkovalmisteluista. Yksi keskeinen tiimin jäsenten turvallisuutta heikentävä asia, jonka ammattilaiset nimesivät, on sekavuus. Sekavuus, joka aiheutuu siitä, ettei johtoryhmän rooleista ja päätösvallasta ole selvästi sovittu ennakkoon. Keskusteluun nousi teoksen ennakkovalmistelu, jolloin taiteellinen johtoryhmä sopii asioista ja keskinäisestä päätösvallasta. Ammattilaiset nostivat esiin tilanteita, joissa asiat ovat jääneet johtoryhmän kesken sopimatta ja taiteellinen johto on ollut keskenään ristiriitainen ja antanut tiimin jäsenille ristiriitaisia ohjeita. Tästä seuraa sekavuutta ja turvattomuutta. Pääsääntöisesti suurinta visiota, valtaa ja myös lopullista vastuuta kantaa ohjaaja. Kapellimestari vastaa musiikista ja hänellä ja ohjaajalla tulee olla selkeä, hyvä, yhteistyö. Taiteelliset kysymykset ovat johtoryhmän jäsenille rakkaita ja joskus syntyy vääntöä. Omien taiteellisten visioiden puolesta syntyy joskus raastaviakin erimielisyyksiä ja hyvin todellisia tunteita. Ammattilaiset totesivat, että taiteessa kysymys on kuitenkin mielipiteistä eikä faktoista. Rakentavat ihmiset löytävät rakentavan yhteistyön ja ajan myötä asioiden sopiminen helpottuu. Jos kemiat eivät kohtaa, harrastajateatterissa on helppoa lopettaa yhteistyö projektin jälkeen. Taiteellisen johtoryhmän tulee kuitenkin pohjustaa yhteistyönsä ajoissa ja hyvin, etteivät erimielisyydet näy näyttelijöiden puolelle. On virheellistä olettaa, että kaikki kokisivat teoksen automaattisesti samalla tavalla.

Nää on niitä haasteellisia juttuja, mitä luulen, että vaikuttaa turvallisuuteen, että kun tulee ohjeita eri suunnista ja ne on keskenään ristiriitaisiakin. Se voi olla tosi raskasta niille laulajille. Ja sitten tulee mieleen nää henkilöt, jotka pistää vastaan, tai että miks tehdään näin, että ne on jääny mieleen haastavimpina. Mutta niistäkin on selvitty ja yleensä niissä on takana jotain defensesiä ja ne on tärkeitä puhua. Ei kukaan pahuuttaan niin tee. Ehkä se on se tilanteiden sekavuus. Tilanteiden sekavuus tuo esiin ihmisten huonoimpia puolia ja defensesejä. (Ammattilainen 2)

Vallan ja vastuiden selkeän jaon ohella ohjaaja ja muut vastuuhenkilöt tekevät paljon pohjatyötä ja suunnittelua näyttelijöiden sujuvan ja turvallisen harjoituskauden eteen. Keskustelussa nousi esiin esimerkiksi tarkka harjoitusaikataulujen suunnittelu, jolla huolehditaan, etteivät

harrastajat joudu istumaan iltojaan teatterilla turhaan odottaessaan yhtä repliikkiään. Samoin pohjatyötä ja viestintää vaatii se, jos joku muu kuin ohjaaja – esimerkiksi kapellimestari - vastaa jossain harjoituksessa kokonaisuudesta. Viestin kulkeminen taiteellisen tiimin kesken koko harjoituskauden ajan on usein yllättävän haasteellista ja sen onnistumiseen tulee panostaa. Eräs ammattilaiskeskustelun osallistuja sanoi jopa, ettei ole koskaan ollut tuotannossa, jossa ei olisi ollut epäselvyyksiä aikatauluissa tai vetovastuissa. Toinen puolestaan kuvasi ohjaajuuden olevan hänelle elämäntapa ja vievän paljon enemmän aikaa kuin mitä virallisissa työtunneissa ilmenee. Tai jos tällainen aikataulujen ja viestinnän pohjatyö puuttuu, se vähentää mahdollisuuksia turvallisuuden kokemuksen syntymiselle.

Mainitsen omana kappaleenaan, että pohjatöihin kuuluu myös riittävä osaamisen hankkiminen laulamisen opettamiseen turvallisesti. Laulaminen on niin herkkää ja fyysistä, ettei toista pidä puoskaroida. Ammattilaisten keskustelussa annettiin neuvona, että vaikkapa paikalliseen musiikkiopistoon tai musiikin opettajalle pirauttaminen voi auttaa löytämään henkilön, joka osaa opettaa. Avun pyytäminen on vastuullisuutta.

Teoksen valinta on luonnollinen osa ennakkovalmisteluja ja pohjatöitä. Ja se on tärkeää. Tiimin ja teoksen on kohdattava. Jos teos on valittu ensin, on rekrytoitava sen esittämisestä suoriutuva tiimi. Tai jos tiimi on ensin, on teoksen oltava sellainen, josta he suoriutuvat. Ammattilaiset totesivat, että teoksen oikein roolittaminen on ensiarvoisen tärkeää. Kuten ohjaamisessa kokenut ammattilainen sanoi: jos ihmiset on laitettu oikeisiin rooleihin, siinä on jo puoli voittoa. Tämä koskee tietysti myös roolin vaatiman taitotason arvioimista. Usein on vaikea arvioida, miten uusi tiimin jäsen kehittyy ja kasvaako hän rooliinsa. Laulutaidon kehittyminen on yksilöllistä. Harrastajille laulutekniikkaa opettava ammattilainen totesi, että joku kehittyy nopeammin ja joku huomattavasti hitaammin, kuin oletettiin. Hän levitteli isosti käsiään ja kohautteli hartioitaan; miten ennakoida erehtymättömästi, miten joku harrastaja kehittyy? Miten tehdä kokemuksesta psykologisesti turvallinen, jos alkaa näyttää siltä, ettei työ mene maaliin? Sama asia on tosin myös ammattiesiintyjien puolella, eivät hekään aina kaikesta suoriudu. Tähän liittyneestä keskustelusta kirjoitan hieman myöhemmin lisää.

Kun teokseen rekrytoidaan, millaisia näyttelijöitä haetaan? Mikä on tärkeää? Ammattilaisten vastaus oli yksiselitteinen: opetettavuus. Tiimin tarvitaan ihmisiä, jotka ottavat vastaan opetusta ja ohjausta ja lähtevät avoimella ja hyvällä asenteella mukaan harjoitteisiin. Kokeneet ammattilaiset eivät siis etsi ensisijaisesti valovoimaisia tähtiä vaan tiimipelaajia, jotka haluavat kehittyä. Opetettavuutta, avoimuutta ja ohjaajaan luottamista he kuvasivat testaavansa rekryvaiheessa teettämällä improvisaatioharjoitteita ja seuraamalla, ketkä lähtevät innolla mukaan. Jos joku kyseenalaistaa kaiken jo lähtötilanteessa, tilanne tuskin helpottuu matkan varrella. Harrastajat tiedostivat itsekkin, että kun on epävarma, silloin pelkää tekevänsä virheitä ja silloin on vaikea heittäytyä. Juuri heittäytymistä ohjaajat kuitenkin kaipaavat. Miten tämä yhtälö avataan? Harrastajat toivoivat, että omasta epävarmuudesta saisi puhua ääneen; että ryhmässä olisi avoin ilmapiiri ja sanallistettu lupa tehdä virheitä. Harrastajat myös toivoivat, että ohjaaja ja muut johtohenkilöt itse omalla esimerkillään näyttäisivät, että hekin ovat vajavaisia. Erääseen harrastajaan oli tehnyt esimerkiksi vaikutuksen se, että johtaja sanoi itsekkin tekevänsä laulussaan virheitä:

Niin tän teatterin johtaja sanoi viime kerralla, että hän itsekkin äänittää lauluansa ja kuuntelee ja huomaa tekevänsä virheitä. Niin sitten huomasi että aijaa, kai se sitten on niin, että täytyy vaan kuunnella tarkkaan sitä soitinta ja omaa ääntään ja tallentaa se ja sitten vielä kuunnella. Kovaa työtä. (Harrastaja)

Ammattilaisten puolella toisaalta korostui vastuun ottaminen. He ohjaajina, opettajina ja kapellimestareina ovat vastuussa lopputuloksesta. Heidän tehtävänsä on tuoda se turva, että teoksella on määränpää ja se saavutetaan. Kuinka tähän voisi yhdistää sen, että he näyttävät omaa epävarmuuttaan tiimille? Eräs harrastaja antoi ehdotuksen, että vaikka jo rekrytilaisuudessa johtaja näyttäisi haavoittuvuutensa ja kertoo vaikka menneistä virheistään. Tämä rohkaisisi ryhmän jäseniä siihen, että kaikki tekevät virheitä. Uskallan olettaa, että kyseessä on melko perustavanlaatuinen johtajuuteen liittyvä haaste. Pitäisi samaan aikaan olla inhimillinen ja erehtyväinen ja samaan aikaan vakuuttaa kaikille tietävänsä minne on johtamassa. Jokainen johtaja löytää oman tasapainonsa. Tässä olisi kenties aihe uudelle tutkimukselle: kuinka johtajana olla yhtä aikaa erehtyväinen ja erehtymätön?

Turvallisuuden kokemus syntyy osaltaan siitä, että ryhmän jäsen tietää, mitä häneltä odotetaan ja mitä hän voi odottaa. Tämä on myös osa aiemmin mainitun selkeyden luomista. Eräs ammattilainen totesi, että mahdollisimman tarkka ennakkosanallistaminen on ainoa tapa ennaltaehkäistä turvallisuuteen liittyviä haasteita. Toinen ammattilainen kirjoittaa aina jopa kirjallisen sopimuksen kaikkien teokseen tulevien harrastajien kanssa, vaikka kenellekään ei makseta palkkaa. Tämä on erittäin selkeä tapa sanallistaa mitä odotetaan ja tarjotaan ja siten pohjustaa turvallisuuden kokemus.

Seuraavaksi kronologisesti siirryn niihin asioihin, jotka liittyvät johtajuuteen harjoitusprosessin aikana. Ennakkovalmistelut ovat takana ja nyt on olemassa taiteellinen johtoryhmä, teos ja tiimi sitä tekemässä. Turvallisuuteen vaikuttaa vahvasti ryhmän viestinnän kulttuuri. Kuten aiemmin harrastajilla, myös ammattilaisilla avainsana oli kannustavuus. Sekä harrastajat, että ammattilaiset, olivat yhtä mieltä siitä, että kaiken ohjaamisen, opettamisen ja johtamisen pitää olla kannustavaa. Ammattilaisilla oli kokemusta omasta oppilasajastaan opettajista, jotka ovat antaneet pelkkää negatiivista palautetta.

Mullakin kun on matkan varrella ollut erilaisia laulunopettajia ja joku on sanonut, että liikaa vibraa ja liian vähän vibraa, hirveen kuulosta... niin näin... jos sua alkaa itkettää siinä opetustilanteessa, niin se on ohi. Et pysty laulamaan. Niin se on ihan sama asia, kun ohjaat laulajaa kuin näyttelijää, siinä lavalla, luottamussuhde pitää olla niin hyvä, että toinen ei koe olevansa niin huono tai heikko tai avuton. Olet kuin valmentaja, koko ajan pitää kannustaa, se on niin herkkä se instrumentti siellä sisällä. (Ammattilainen)

Näin ollen sekä harrastajat, että ammattilaiset ovat sitä mieltä, että pelkkää negatiivista ei saa koskaan antaa, vaan aina on sanottava myös myönteistä ja kohottavaa samassa paketissa. Palautteen tulee sisältää tarkka kehittämisen kohde ja mitä tehdä konkreettisesti. Palautteen tulee kohdentua selvästi ja joissain tilanteissa se on hyvä antaa jollekin pienelle osa-alueelle, kuten tietylle stemmalle, erikseen. Epäselvä ja liian yleisesti annettu palaute ei ole hyödyllistä. Toisin sanottuna, sellainen kannustavuus, jossa kehitettävää kohdetta ei nimetä tarkasti pahastumisen välttämiseksi, ei ole hyödyllistä. Palautetta ei kuitenkaan saa sanoa nöyryyttävästi.

Nostan taas tän meidän kuoronjohtajan, kun mä tykkään hänen tyylistään siis ihan hirveesti, kun on samaan aikaan kannustava mutta semmonen, että sanoo asioita. Ja se on semmonen, ettei ikinä sano, että SINÄ, syyttävästi tai nolaavasti vaan tuo sen ryhmän kautta. On taito olla huomioonottava. On tarkka ja ohjeista saa paljon, mutta on samaan aikaan kannustava. Tulee sellainen, että nyt vedetään tää ja tulee sellainen ryhmä siisuuntuminen sellanen se on musta mahtavaa. (Harrastaja)

Kannustavasta palautteesta pääsemme viestinnän kanaviin laajemmin: kuinka tiimissä tullaan kuulluksi? Miten viesti kulkee näyttelijöiltä ohjaajan suuntaan? Millaisia mahdollisuuksia rakennetaan jokaiselle jäsenelle työstää omaa sisäistä turvallisuuden kokemustaan? Harrastajat toivat keskustelussaan esille toiveen kahdenkeskisistä keskusteluista. Jos ohjaaja tapaa jokaisen jäsenen kahden kesken, siinä on mahdollista avata tarkemmin, miksi näyttelijä sai tietyn roolin. Näyttelijä saa samalla kertoa omista haaveistaan ja halustaan panostaa. Moni haaveilee isommista haasteista ja suuremmista rooleista. Ja silti on samaan aikaan sisällään epävarma riittävyydestään.

Niin siinä on kynnys iso, että mäkin haluaisin kokeilla, niin että mä laulan mutta se onkin ihan surkeeta, niin hoitakaa te mieluummin.... mutta ehkä toki... niin, antaa mahdollisuuksia. Toki, valmiuksien mukaan... Mutta, niin.... Kun sittenhän se kehittyminen tulee vasta siinä, että pääsee kokeilemaan uuttakin. (Harrastaja)

Turvallinen, kahdenkeskinen keskustelu voi toimia erinomaisena ennaltaehkäisyä vääränlaiseen toisiin vertailemiseen, kun näyttelijä ymmärtää syvästi oman roolinsa ja sen merkityksen kokonaisuudessa. Harrastajat olisivat toivoneet tällaisia keskusteluja teoksen harjoituskauden alussa. Se olisi auttanut heitä ymmärtämään omaa osaansa kokonaisuudessa ja luonnollisesti kohottanut turvallisuuden kokemusta.

Kuulluksi tuleminen myös työn tiimellyksessä koko harjoituskauden ajan on tärkeää. Ennen kaikkea se, että näyttelijä saa sanoa ”ei” tai ottaa esiin, että joku ei tunnu hyvältä. Keskusteluissa kävi ilmi, että hiljaa oleminen ei tarkoita, että kaikki on ok. Voi olla, ettei tuntemustaan saa sanallistettua siinä hetkessä. Harrastajat pohtivat, että jokainen on erilainen. Toiselle on helppoa sanallistaa tunteitaan, joku on arka. Se, että ihmiset pysyvät mukana toiminnassa ei vielä itsessään ole merkki, että kaikki on hyvin. Keskusteluissa tuli hyvin selväksi, että halu

tehdä teatteria on niin kova, että mukana pysytään ja mölyt pidetään mahassa, vaikka todellisuudessa jotain korjattavaa olisikin. Yksi harrastajista jopa ilmiselvästi säikähti ajatusta, että menisi ottamaan ongelmalliseksi kokemansa asian esille ohjaajan kanssa. Hän pelkäsi, että ohjaaja saa tarpeekseen ja lopettaa kokonaan. Näen tässä vahvasti samankaltaisuutta työssä aiemmin esitellyyn ammattilaisten maailmaan: sielläkin nousee esiin tilanteita, joissa jonkun ohjaajan työskentelystä annetaan huono palaute vasta vuosien päästä, koska aikaisemmin ei ole saatu kokemuksesta kiinni tai sitten ei vaan ole uskallettu ottaa kissaa pöydälle. Jos ammattilaisilla on tällaisia haasteita, ilman muuta niitä on myös harrastajilla. Tiimissä tulisi siis oikeasti ratkaista se, miten saadaan reaaliaikaisesti – ei vuosien kuluttua - sanottua ääneen, jos olo alkaa tuntua pahalta ja rajat ylittyvät. Koko ajan ei voi kuitenkaan paimentaa aikuisia, koska aika pitäisi pääsääntöisesti käyttää näytelmän valmistamiseen.

Niin ehkä se on kun itse just tämmösiin, jotka ujommin sanoo, voi samaistua siihen... kyllä musta meidän ohjaajalla on just sellainen tyyli, että hän varmistaa usein asioita. Mutta eihän kaikissa harkoissa voi aina ja koko ajan varmistaa kaikilta.... eihän se voi mennä silleen. Mutta ehkä jännemmissä tilanteissa sellainen extra-varmistus, että tuntuuko vielä hyvältä, että saat lopettaa koska tahansa. Niin, emmä tiedä, jos on joku semmonen erityinen harjoitus jotain varten niin siinä tekee sellaisia varmistuksia ja että saa lopettaa ja se on ihan ookoo tai että siinä kohtaa ollaan silleen, että okei. (Harrastaja)

Ohjaajan kannattaa siis tämän perusteella olla harjoituksissa tarkkana, että vaativissa kohdissa kysyy avoimesti ääneen, onko näyttelijä edelleen ok tekemisen kanssa. Ei ainoastaan harjoituskauden alussa vaan juuri sillä hetkellä, kun haastava kohta on menossa. Tällä tavoin ohjaaja luo hyvin helpon kehyksen sanoa ”ei”. Mistä voi tietää, millainen kohta on näyttelijälle haastava? Juuri tällaiset asiat saadaan selville esimerkiksi pitämällä kahdenkeskinen aloituskeskustelu. Harrastajat pohtivat, että pienten kehityskeskustelujen mahdollisuus myös kauden aikana voisi olla hyvä työkalu. He tiedostivat samalla, että aikataulut ovat haasteellisia. Ohjaajalta on paljon vaadittu käydä kaikkien kanssa keskusteluja. Toisaalta jo pelkkä tieto, että tällaista keskustelua saa pyytää, jos haluaa, voi luoda riittävää turvallisuutta. Harrastajat pohtivat, että tämä toimisi myös toiseen suuntaan: ohjaajallakin olisi tällöin työkaluvalikoimissaan mahdollisuus pyytää joku näyttelijä kehityskeskusteluun. Jos on tarve puhua jotain auki, kaikki osapuolet tiimissä tietävät keskustelukäytännöstä ja kynnys on matala. Jos mistään kehityskeskusteluista ei ole koskaan puhuttu, on ohjaajallekin vaikeaa sanoa jollekulle näyttelijälle, että on aika keskustella. Siitä tulee väkisinkin fataali vaikutelma.

Vaikka kaikki turvallisuutta nostavat keinot olisivat jo käytössä, taiteellisessa työskentelyssä todennäköisesti tullaan näyttelijöiden kanssa tilanteisiin, joissa näkemykset eriävät ja tunteet kuumenevat. Tästä keskusteltiin ammattilaisten ryhmässä paljonkin. Ohjaaja joutuu välillä pitämään kuria. On tiimin turvallisuuden kokemuksen kannalta erittäin tärkeää, että ohjaaja tekee näin. Hän on johtaja ja käyttää valtaa ja kantaa vastuuta. Myös kapellimestari saattaa joutua vastaavaan tilanteeseen. Joskus – usein – ne johtuvat näyttelijän vallanneesta epävarmuuden tunteesta. Tällainen purkautuu defenssinä ohjaajaa tai kapellimestaria kohti.

Mä taas nään tossa pitkälti myös itsetuntokysymyksen, että jos sä jätät jonkun jalokoihin tai susta tuntuu ettet sä oo yhtä hyvä tai et pysty luottamaan, niin se kääntyy usein, se tulee ulos ihan eri tavalla kuin se, että 'mä en itse pysty tähän nyt' tai 'miksensä mä oo niin hyvä', se on joku tämmönen... Että miksi muhun ei luoteta. (Ammattilainen)

Keskustelussa nousi esiin esimerkiksi tilanne, jossa solisti alkoi komentaa kapellimestaria kesken orkesteriharjoituksen, että kappale menee ihan väärällä tavalla. Ohjaaja joutui puolustamaan kapellimestaria uhaten poistaa tähtinäyttelijän harjoituksista. Usein tilanteet ratkeavat sillä, että ohjaaja käy eriävän näkemyksen omaavan näyttelijän kanssa vakavan keskustelun ajan kanssa. Usein asian kohtaaminen johtaa lujittuneeseen kunnioitukseen ja jopa ystävyyteen. Joskus ne johtavat polkujen erkanemiseen, mikä onkin harrastajateatterin etu. On turvallista, että näyttelijä saa ilmaista itseään ja tulla kuulluksi, mutta asian toinen puoli on, että turvallista on myös se, että lopulta ohjaaja tekee päätökset.

Ammattilaisten keskustelussa pohdittiin, voiko harrastajalta ”vaatia” samoja asioita kuin ammattilaisilta. Harrastus on kuitenkin vain harrastus. Luonnollisesti on erilaisia harrastusryhmiä, mutta tässä työssä puhutaan ryhmistä, jotka haluavat kehittyä ja esittää laadukasta musiikkiteatteria. Keskustelun lopputulos olikin, että harrastajaa saa ja pitää ohjata aivan samalla tavalla kuin ammattilaisia. Harrastajat haluavat onnistua ja esittää loistavan teoksen. Ainoa reitti sinne on sitoutuminen ja työ. Ohjaajan ja työryhmän tehtävä on viedä heidät perille.

Se on just noin ja se perustellaan meillä sillä, että ne esitykset näyttävät. Me kuullaan usein sitä, että vitsi tää on parempi tai yhtä hyvä kuin ammattiteatterissa. Että ne ihmiset oppii luottamaan siihen, ei me muuten pärjätä, ei me muuten saada tästä näin hyvää, jos me ei sitouduta. Ja siksi mä en suhtaudu yhtään eri lailla harrastajaan, kuin ammattilaisen ohjaamiseen, AIVAN prikulleen samaa vaadin. Kun ne oppii kyllä, kun on monivuotinen harrastus taustalla esmes näytteleminen, ne on huippupuhuvia, ne on parempia kuin ammattiteatterissa. Nyt kun olen seilannut edestakaisin, niin on helppo verrata. (Ammattilainen)

Päätän tämän luvun nostamalla esiin kenties vaikeimman kysymyksen. Mitä tehdä, jos harjoituksissa osoittautuu, ettei joku näyttelijä suoriudukaan hänelle annetusta tehtävästä? Etenkin, jos näyttelijä itse ei tiedosta asiaa. Silloin ollaan hyvin sensitiivisellä maaperällä ja tekemisissä koko ryhmän turvallisuuden kokemuksen kanssa. Harrastajien keskustelussa tätä kysyttäessä osallistujat eivät osanneet antaa mitään selkeää neuvoa. Eräs heistä pohti pitäisikö asia kiertää muuttamalla roolia siten, että henkilö joutuisi siirtymään siitä pois roolin muutoksen takia. Aina sekään ei ole mahdollista. Tässä teemassa mielestäni näkyi kaikkein suurin ero harrastajien ja kokeneiden harrastajia ohjanneiden ja opettaneiden ammattilaisten välillä. Ammattilaiset tunsivat tilanteen oikein hyvin. Heillä oli keinovalikoimaa tilanteeseen, että harrastaja ei selviä jostain tietystä soololaulustaan. Laulun sävellajia voi muuttaa laulajalle sopivammaksi tai sitten osan laulusta voi muuttaa repliikeiksi tai muulle ilmaisun kielelle. Esimerkiksi eräälle solistille oli muutettu laulun korkea eskaloitumiskohta suoraksi huutamiseksi, ja lopputulos oli huippu onnistunut ja tehokas. Nimenomaan teatterituotannon konteksti luo tällaisia mahdollisuuksia.

Mua kiehtoo ihan hirveesti tää, että jos lauluteknisesti ei pysty toteuttamaan, että miten tulkinnan kautta tai muulla keinoin pystyy korvaamaan.... Että mitä inhimillisiä ääniä voi lisätä siihen lisäksi. Ehkä tää on mahdollisuus nimenomaan harrastajien kanssa. Kuitenkin ihmisillä lähtee aika laajasti kaikenlaisia ääniä, tulkinnan kannalta. Että ei välttämättä tarvikaan pystyä laulamaan jotakin laulua niinku konsertissa; on näyttelemisen kautta tuleva mahdollisuus. ... Harrastaja on ihan uus siinä, eikä oo klassisen laulun koulutusta. Tai siinä, että on helpompi laittaa nää kaksi yhteen, että on helpompi kertoa sitä tarinaa eikä jää jumiin siinä, että mikä taiteen ala on kyseessä vaan vapaammin yhdistää, holistisesti. (Ammattilainen 2)

Nyt tulemme siihen aiemmin keskustelussa esille nousseeseen asiaan, etteivät ammattilais-kaan aina suoriudu. Yksi ammattilainen kuvasi tilannetta, jossa hänen johtamassaan tiimissä työskennellyt toinen ammattilainen ei suoriutunut vaadittavalla tasolla. Sen sijaan, että johtaja

olisi käyttänyt sanamuotoa ”SINÄ et suoriudu”, hän valitsi sanansa ”MINÄ haluaisin kuulla toisen version”. Hän otti itselleen vastuun saada kokonaisuus toimivaksi ja etsi erilaisia tapoja toteuttaa asia, kunnes löytyi korvaava tapa ja tiimin jokainen jäsen suoriutui. Tämä ammattilainen vältti loppuun asti sitä, että toiselle olisi muodostunut negatiivinen kuva omasta osaamisestaan.

Kronologisesti viimeinen osa-alue on luonnollisesti yleisön eteen astuminen ja siitä saatava palaute. Koska tässä opinnäytetyössä puhutaan nimenomaan teatterista, jossa pyritään kehittämään, onnistumaan ja menestymään, tämä viimeinen osa-alue on erittäin tärkeä. Omistan esi-tykseen liittyviin asioihin oman, erillisen, luvun.

Seuraavaksi reflektoin johtajuuden osa-alueeseen liittyneitä keskustelun tuloksia Edmondsonin konseptiin psykologisesta turvallisuudesta. Hän korostaa vahvasti johtajuuden roolia, jotta tiimissä syntyy psykologisen turvallisuuden mahdollisuudet. Johtajat ovat aivan avainasemassa. Psykologinen turvallisuus ei tule itsestään, vaan johtajien on systemaattisesti rakennettava sitä. Johtajan tulee, ensinnäkin, luoda puitteet turvallisuudelle. Toiseksi hänen tulee kannustaa osallistumaan turvalliseen itseilmaisuuksiin ja kolmanneksi reagoida rakentavasti, kun itseilmaisua tapahtuu. Oheinen taulukko kuvaa Edmondsonin antaman työkalupakin:

Kuva 3: Edmondson 2018, 158.

Table 7.1 The Leader's Tool Kit for Building Psychological Safety.

Category	Setting the Stage	Inviting Participation	Responding Productively
Leadership tasks	Frame the Work <ul style="list-style-type: none"> ■ Set expectations about failure, uncertainty, and interdependence to clarify the need for voice Emphasize Purpose <ul style="list-style-type: none"> ■ Identify what's at stake, why it matters, and for whom 	Demonstrate Situational Humility <ul style="list-style-type: none"> ■ Acknowledge gaps Practice Inquiry <ul style="list-style-type: none"> ■ Ask good questions ■ Model intense listening Set up Structures and Processes <ul style="list-style-type: none"> ■ Create forums for input ■ Provide guidelines for discussion 	Express Appreciation <ul style="list-style-type: none"> ■ Listen ■ Acknowledge and thank Destigmatize Failure <ul style="list-style-type: none"> ■ Look forward ■ Offer help ■ Discuss, consider, and brainstorm next steps Sanction Clear Violations
Accomplishes	Shared expectations and meaning	Confidence that voice is welcome	Orientation toward continuous learning

Harrastajien ryhmäkeskustelussa kaivattiin sitä, että johtaja itse näyttäisi mallia haavoittuvuudessa ja virheiden tekemisessä. Tämä osuu täydellisesti yhteen sen kanssa, miten Edmondson opastaa johtajia olemaan haavoittuvia ja kutsumaan omalla esimerkillään tiimiä samaan. Johtaja, joka uskaltaa paljastaa, kun ei tiedä jotain ja uskaltaa kysyä aitoja kysymyksiä, ei vaikuta heikolta vaan vahvalta. Edmondson käyttää ilmeisen humoristista ilmaisua ”not-knower” eli eietietäjä. Kun johtaja myöntää, ettei jossain tilanteessa tiedä vastausta, se lisää hänen vahvuuttaan tiimin silmissä. (Mt. 2018, 168 – 170.) Tämän näkisin tärkeänä osana ammattilaisten ryhmäkeskustelussa esiin tullutta vaihetta, kun teokselle luodaan pohja luovassa johtoryhmässä. Sellainen ryhmä koostuu oman osa-alueensa osaajista ja kun johtaja sanoo, ettei tiedä kaikkia vastauksia itse, se motivoi koko ryhmää antamaan oman osaamisensa peliin turvallisesti. Mutta myös näyttelijät, kaipaavat johtajuutta, joka uskaltaa olla haavoittuvainen.

Kuinka tämä sopii yhteen sen kanssa, että ammattilaisten ryhmässä korostui ohjaajan ja ylipäänsä valtaa käyttävien vastuu pitää työskentelyssä roti ja sanoa viimeinen sana? Edmondsonin mukaan se nimenomaan sopii yhteen! Johtajan on oltava viimeisen sanan sanoja. Edmondson kuvaa tuotantoyhtiö Pixarin käytäntöä nimeltä ”aivotrusti”. Sen toimintatapa on seuraava. Kun elokuva on tietyssä varhaisessa vaiheessa, kutsutaan koolle joukko talon henkilökuntaa katsomaan sitä ja antamaan siitä rehellistä palautetta. Nimenomaan parannusehdotuksia haetaan. Palautteen tulee olla kunnioittavaa ja rakentavaa. Sen tulee kohdistua asiaan eikä ihmisiin. Ohjaajan on oltava valmis kuulemaan palaute. Kun hän kuuntelee palautteen hän saa siitä valtavasti hyötyä – Pixarilla on takanaan vakuuttava suora huippuelokuvia – mutta tekee lopulta omat päätöksensä palautteen kanssa. (Mt., 106 – 108.) Mutta kuka tahansa ei sovellu tällaiseen tiimityöhön eikä sen johtaminen ole yksinkertaista.

Braintrusts – groups of people with a shared agenda who offer candid feedback to their peers – are subject to individual personalities and chemistries. In other words, they can easily go off the rails if the process isn’t well led. To be effective, managers have to monitor dynamics continually over time. It helps enormously if people respect each other’s expertise and trust each other’s opinions. Pixar director Andrew Stanton offers advice for how to choose people for an effective feedback group. They must, he says, “make you think smarter and put lots of solutions to the table in a short amount of time.” Stanton’s point about having people around who make us “think smarter” gets to the heart of why psychological safety is

essential to innovation and progress. We can only think smarter if others in the room speak their minds. (Mt., 108.)

Nostan esiin myös Edmondsonin eksplisiittisesti toteaman asian, että johtajien tehtävä on puuttua, jos tiimin missään osassa ilmenee hajottavaa tai vaarantavaa käytöstä. Väärinkäytökset on sanktioitava. (Mt., 178.) Psykologinen turvallisuus ei ole hiekkalaatikko, jossa kuka vain saa sanoa mitä vain. Tämä myös nousi esiin ammattilaisten ryhmäkeskustelussa. Ohjaajalla on velvollisuus pitää kuria harjoituksissa ja vetää rajat. Psykologisen turvallisuuden lisäksi tarvitaan siis hyvät käytännöt ja konkreettista osaamista. (Mt. 196.) Tämä ilmeni ammattilaisten keskustelussa siten, että ennakkotyön, valmistelujen, johtoryhmän välisen kommunikaation ja ylipäänsä osaamisen tason on oltava riittävää. Muuten tiimin työ on sekavaa ja sekavuus on arvaamatonta ja nostaa pintaan defenssit ja heikentää psykologista turvallisuutta.

Entä kysymys harrastajien haastamisesta parhaaseen potentiaaliinsa? Ammattilaisten keskustelussa asiaa pohdittiin ja tultiin lopulta johtopäätökseen, että harrastajia saa ja pitää haastaa aivan samalla tavalla kuin ammattilaisia. Kun tiimiltä vaaditaan korkeaa suoritusta ja samaan aikaan ilmapiiri on psykologisesti turvallinen, silloin tapahtuu kehittymistä ja tekemisen taso on korkealla. Seuraava taulukko Edmondsonin kirjasta kuvaa, millä tavalla vaatimustaso ja psykologinen turvallisuus vaikuttavat tiimin jäseniin:

Kuva 4: Edmondson 2018, 18

	Low Standards	High Standards
High Psychological Safety	<i>Comfort Zone</i>	<i>Learning & High Performance Zone</i>
Low Psychological Safety	<i>Apathy Zone</i>	<i>Anxiety Zone</i>

On ilmeistä, että teatteriryhmän ja laulutaidossa yhdessä kehittymisen prosessin johtaminen on monipuolista ja haastavaa työtä. Johtajan tulee luoda puitteet, kutsua osallistumaan ja itse reagoida rakentavasti psykologisen turvallisuuden aikaansaamiseksi. Lisäksi on useita käytännön taitoja, jotka johtajalla on oltava itsellään tai saatava tiimiin mukaan. Edmondson toteaa, että psykologisen turvallisuuden johtamisen opettelu on pitkä polku ja itse-reflektio on keskeinen osa matkaa. (Mt., 181 – 182.)

7.7 Onnistuminen tai epäonnistuminen yleisön edessä

Tämän opinnäytetyön rajaukseen kuuluu se, että kyseessä on aikuisten teatteriharrastajien ryhmä, joka pyrkii kehittymään ja onnistumaan esityksissä eli ammattimaistumaan. Tämä opinnäytetyö ei siis käsittele lainkaan niitä ryhmiä, joilla on arvokkaita tehtäviä esimerkiksi yhteisöllisesti, kasvatuksellisesti tai terapeutisesti. Kun puhumme tämän opinnäytetyön rajauksesta, puhumme siis esityksistä, joiden onnistumista tai epäonnistumista mitataan ja arvioidaan. Ja tämä ilmeni selvästi molemmissa ryhmäkeskusteluissa.

Pelko yleisön edessä epäonnistumisesta oli harrastajien keskustelussa ylivoimaisesti suurin turvallisuuden kokemusta heikentävä asia. Eräs harrastaja kuvasi epämiellyttävää kokemusta, jossa ohjaaja oli laittanut näyttelijän tekemään roolisuorituksessaan erään elementin, jota näyttelijä ei osannut. Vaikka kaikki, näyttelijä itse mukaan lukien, tiesivät, ettei se onnistu – eikä se onnistunut. Ohjaaja oli haluton etsimään vaihtoehtoisia tapoja. Tämä oli negatiivinen kokemus koko työryhmälle.

Kuten eräs ammattilainen sanallisti: missä muussa ihminen joutuu julkisesti niin arvostelluksi omalla nimellään kuin politiikassa ja esittävisissä taiteissa?! Tilanne, jossa H-hetki lähestyy mutta osaaminen ei kehity, on turvaton. Eräs harrastaja kuvasi tilannetta, jossa pelkkä kannustus ei enää riittänyt:

... tässä kun positiivisesta palautteesta puhuttiin, niin meillä on ollut pitkään hyvin rohkaisevaa aikaa, niin nyt kuunneltiin meidän yhteislaulua ja kuultiin, ettei ihan olla, sitten sanottiin ohjaajille että ihan oikeesti nyt täytyy loppua se asioiden kaunisteleminen. Että jos mä laulan huonosti, niin nyt on aika sanoa se, etten mä mene yleisön eteen laulamaan huonosti. Että nyt on suoran palautteen aika. Että sitäkin tarvitaan kyllä. Että tottakai tää aika saada rohkaisua on ollut tosi tärkeä, mutta että jos se ääni ei sieltä ala löytyä, niin nyt on aika saada suoraa palautetta. Ei tietenkään loukkaavasti silleen rohkaisevasti, että sä pystyt siihen ja toi on se ääni, johon pitäisi päästä. ... Kyllä mä ainakin, jos olisin se, joka ei selviä, olisin tosi kiitollinen jos mulle sanottais, että nyt harjoittelet 26h/vrk tai vaihdetaan henkilöä. (Harrastaja)

Ohjaajan ja koko taiteellisen johtoryhmän on osattava viedä teos maaliin. Ammattilaisten keskustelussa todettiin, että hyvä ohjaaja ottaa vastuun onnistumisesta ja tarvittaessa epäonnistumisesta ja kertoo tämän ryhmälle turvallisuuden kokemuksen luomiseksi. Yksi ammattilaisista kertoi sanovansa ryhmälleen avoimesti ennen ensi-iltaa, että hän ottaa vastuun lopputuloksesta. Mitä ikinä teoksesta sanotaan, jokainen näyttelijä saa vierittää syyn hänelle. Hän ohjaajana teki roolivalinnat ja taiteelliset valinnat.

Se, että tiimin jäsenet uskaltavat sanoa ääneen olevansa epävarmoja ja kaipaavansa enemmän tukea ja ohjausta, vastaa Edmondsonin kuvausta psykologisesta turvallisuudesta täysin. Varsinkin edellä kuvattu tilanne, jossa tiimiläiset olivat suoraan vaatineet lisää ohjausta ja korjauksia, oli hyvä esimerkki. Viestihän oli, implisiittisesti, että he eivät luottaneet johtajien senhetkiseen linjaan. Johtajat olivat johtamassa heitä kohti epäonnistumista ja suunnan oli muututtava. Kuinka hienoa onkaan, että tiimin jäsenet kokivat turvallisuutta sanoa asia ääneen! Edmondson käyttää vastakkaisesta tilanteesta esimerkkinä Nokias. Historiallisen paha romahdus johtui Edmondsonin siteeraamien tutkimusten mukaan siitä, ettei Nokian johto halunnut kuulla epämieluisaa viestiä kehitystyössä jälkeen jäämisestä. He, jotka asian tiesivät ja siitä jotain ymmärsivät, oppivat olemaan hiljaa asioista. Loppu on surullista historiaa. (Mt., 63 – 65.) Aina kun tiimin jäseniltä tulee ohjaajan suuntaan viestiä, että tekeminen tuntuu epäselvältä tai ei koe kehittyvänsä tarpeeksi, se on arvokas tieto. Sen sanomisen tulisi olla turvallista ja ohjaajan tulisi kuulla se. Silloin paranee myös turvallisuuden laajempi kokemus siitä, että esityksessä onnistumiseen tullaan saamaan riittävät eväät.

Se, että ohjaaja ottaa tiiminsä ja yleisön edessä vastuun onnistumisesta tai epäonnistumisesta, on vahvaa johtajuutta. Edmondson kirjoittaa, ettei kuka vaan voikaan johtaa ja tehdä päätöksiä. Psykologinen turvallisuus ei ole konsesusjohtamista vaan pätevillä johtajilla on valta tehdä päätökset. Myös se, kenen mielipiteelle johtajan pitäisi antaa enemmän painoarvoa, riippuu henkilön kokemuksesta. (Mt., 112.) Seuraavaan Edmonsonin sitaattiin on hyvä päättää kappale, jossa pohditaan haasteissa onnistumista tai epäonnistumista:

The basic asymmetry of the psychological and societal forces favoring silence over voice, or self-protection over self-expression, will always be with us. But the rewards of voice and silence are also asymmetrical. Self-protection remains a hollow victory compared to the fulfillment that comes from actively serving an inspiring purpose and being a part of a team that's able to accomplish an ambitious goal. It's the difference between playing not to lose and playing to win. Playing not to lose is a mindset that focuses, consciously or not, on protecting against the downside; playing to win, in contrast, is focused on the upside, seeks opportunity, and necessarily takes risks. (mt., s.188.)

7.8 Yhteenvetoa

Tässä luvussa olen purkanut kahden ryhmäkeskustelun ja yhden keskustelevalle haastattelun antia. Aineisto osoittautui erittäin holistiseksi: kaikki liittyy kaikkeen. Ei voi puhua pelkästään ohjaajan tai laulunopettajan vastuusta, koska yksilöllä itsellään on vastuu ottaa oma minätarinsansa haltuun. Yksilö ei kuitenkaan pysty siihen ilman tiimin ja ohjaajan tukea. Samalla yksilö on osa tiimiä ja hänellä on tehtävänä tukea myös muita. Johtajan – eli viime kädessä ohjaajan – rooli on valtava. Huonossa johtajuudessa mikään ei voi onnistua, mutta hyväkään johtajuus ei yksin riitä, jos yksilöt ja tiimi eivät ole rakentavalla tavalla mukana. Kaikki liittyy yhteen.

Huomioiden aineiston holistisuuden, muutaman asian voi yhteenvedossa nostaa. Laulutaito on ihmisessä erittäin sensitiivinen, yksilöllinen ja intiimi osa-alue. Laulussa kuuluu ihminen kaikkeen: tunteet, hengitys, keho... Laulamista ei saa puoskaroida eikä lytätä. Jos yksilö, tiimi ja ohjaaja saavat yhdessä luotua turvallisuuden, jossa uskalletaan heittäytyä ja tehdä virheitä, silloin tiimi ja teos voivat kehittyä ja saavuttaa hienoja tuloksia. Sen sijaan, jos psykologinen turvallisuus on niin pieni, että jokainen keskittyy varmistelemaan, ettei ainakaan tee virheitä, ei

kehittymistä tapahdu. Oman epävarmuuden tunnistaminen ja tunnustaminen ja yhteistyö turvallisuuden luomiseen on avain. Ohjaajat ja opettajat etsivät tiimissä erityisesti opetettavuutta ja heittäytymiskykyä ja jos ilmapiiri on turvallinen – tai yksilö tulkitsee omasta minätarinastaan käsin sen turvalliseksi – silloin opetettavuus ja heittäytymiskyky vapautuvat käyttöön. Sen sijaan epävarmuus aikaansaa sulkeutumista ja defensessejä. Johtajan tehtävä on luoda puitteet psykologiselle turvallisuudelle, kutsua tiimi osallistumaan sen luomiseen ja reagoitava rakentavasti, kun kuulee rehellistä puhetta. Mutta johtajalla on oltava myös riittävä osaaminen ja luonnetta pitää tarvittaessa kuria ja viedä visiota eteenpäin. Ohjaajalla ja koko taiteellisella johtoryhmällä on oltava aikaa ja osaamista luoda ennakkoon työryhmälle ja prosessille selkeät ja turvalliset puitteet. Tärkeää on myös luoda viestintäkanavat, jotta ryhmän jäsenet tulevat kuuliksi reaaliaikaisesti eikä vuosien päästä. Tällaista kokonaisvaltaista kuvaa laulamisesta tukevat myös aiemmat tutkimukset, joita olen esitellyt. Laulamisen ja teatterin johtaminen esitetään erilaisina matriiseina, joissa on paljon elementtejä ja erilaisia tapoja johtaa ja toimia. Tunteilla on vaikutusta teatterin johtamisessa. On selvää, että asia on monisyinen ja jokaisen kohdalla yksilöllinen.

Kaikkein pahin painajainen on yleisön edessä epäonnistuminen. Ohjaajalla on oltava osaaminen tämän estämiseen ja selkärankaa vastuun kantamiseen. Myös tiimin jäsenten on uskallettava vaatia lisää ohjausta ja korjauksia, jos he eivät koe kehittyvänsä riittävästi. Ylipäänsä kuuliksi tuleminen ja viestintä ovat isossa roolissa, jotta työryhmässä on psykologisesti turvallista.

On aiheellista korostaa, että edellä mainitut asiat nousivat ryhmäkeskusteluissa ja yhdessä keskusteleavassa haastattelussa ilman, että olin antanut mitään psykologisen turvallisuuden peruskäsitteistöä tai sen mittaamisen kysymyksiä ennakkoon. Kun esiin nousseita asioita vertaa Edmondsonin konseptiin ja tutkimuksiin psykologisen turvallisuuden rakennusaineista työyhteisössä, ne osuvat käytännössä täysin yhteen. Juuri pelko epäonnistua ja kaipaus saada olla turvallisesti haavoittuvainen ovat avaimia turvallisuuden syntymisessä ja juuri nämä asiat nousivat ryhmäkeskusteluissa itsestään.

8 KEHITTÄMISTYÖKALU: ARTIKKELI REPLIIKKIIN

4/22

SHT pyysi tutkimuksesta artikkelin heidän Repliikki -julkaisuunsa 4/22. SHT:n Repliikki on suunnattu kaikille teatteriharrastuksesta kiinnostuneille. Artikkel ei siis voinut keskittyä vain yhteen osa-alueeseen kuten pelkästään johtamiseen, vaan sen piti antaa kehittämistyökaluja laajalle satojen harrastajateatterien ja teatteriharrastajien viiter ryhmälle. Koska tutkimuksen aiheisto on holistinen, oli sen karsiminen ja tiivistäminen haastavaa. Kuinka ilmaista napakassa muodossa laaja ja moniulotteinen asia, jossa kaikki liittyy kaikkeen eikä mitään oikein voisi jättää pois? Päädyin kuvaamaan psykologisen turvallisuuden kokemusta palmikkona: kolme säiettä kietoutuu toisiinsa ja muodostaa kokonaisuuden. Minäkuva, tiimi ja johtajuus – kaikki kolme tarvitaan tukemaan toisiaan. Jos jättää yhdenkin niistä pois, ryhmäkeskusteluissa hahmotettu kokonaisuus näyttäytyy vääristyneenä. Artikkelin oheen kirjoitin ”faktaruudun”, jossa on ranskalaisilla viivoilla konkreettiset ja yksinkertaistetut ohjeet, jotka kannattaa minimissään ottaa käyttöön. Koitin välttää asian yksinkertaistamista. Pahimmassa tapauksessa tällaiset ranskalaiset viivat edustavat juuri sellaista yksinkertaistettua turvaohjeistusta, jota dokumenttien sisällönanalyysissä kritisoin. Pyrin kuitenkin nostamaan ranskalaisiin viivoihin palmikon kaikki kolme säiettä siten, että lukija voi hahmottaa myös oman velvollisuutensa tutkia ja arvioida ja viestiä aktiivisesti omaa minätarinaansa. Jätin pois psykologisen turvallisuuden Edmondsonin määritelmän ja keskityin teatterin tulokulmaan ja ryhmäkeskustelujen sekä yhden keskustele van haastattelun antiin. Kokonaisuudessaan artikkeli kannusti jokaista ryhmää luomaan itse avoimesti keskustellen omat turvaohjeensa. AMK-tason tutkimuksella voi joka tapauksessa tehdä vain vähän varsinaisia totuusväittämiä – kyse on enemmän erilaisten esimerkkien esiin nostamisesta ja ihmisten kannustamisesta reflektoimaan itseään ja ryhmäänsä niiden esimerkkien valossa. Artikkel i sisälsi ohjeet pidemmän tutkimuksen löytämiseen Theseuksesta, joten enemmän tietoa ja lähteitä haluavat osaavat löytää sen. Minä kirjoitin artikkelin tekstin ja sen taittoi ja kuvitti SHT:n oma taittaja. Artikkelin visuaalinen kokonaisuus on liitteenä (LIITE 4). Artikkelin teksti on seuraava:

Psykologisen turvallisuuden kolmisäikeinen palmikko

Teatteriryhmä luo oman turvallisuutensa avoimesti keskustelleen ja kuunnellen – ja se kannattaa

Johdanto

Humanistisesta AMK:sta kulttuurituottajaksi valmistuvan Sirkku Hoikkalan SHT:lle tekemä tilaus-opinnäytetyö pureutuu psykologisen turvallisuuden kokemisen kehittämiseen aikuisten teatteriharrastajien laulutaitoa kehitettäessä musiikkiteatterituotannossa. Myönnetään: tutkimuksen pitkä otsikko on hienoinen sanahirviö. Mutta se kuvaa tutkimuksen tarkkaa kohdentamista ja rajausta. Tarkan rajauksen avulla tutkimus pääsi syvälle.

Alun perin tutkimus lähti liikkeelle kysymyksestä, miten aikuisten harrastajateatteri voisi luoda toiminnallaan rahoituksen tuottajan palkkaan. Rajaamalla se kohdentui tutkimaan psykologista turvallisuutta. Tällainen turvallisuus on yksi avaimista ryhmän pitkäjänteiseen sitoutumiseen ja kehittymiseen.

Tutkimuksessa pidettiin kaksi erillistä ryhmäkeskustelua. Toinen oli suunnattu aikuisille teatteriharrastajille ja toinen koulutetuille ammattilaisille, joilla oli muodollisen pätevyyden ohella runsaasti kokemusta aikuisten teatteriharrastajien laulun opettamisesta ja ohjaamisesta. Molempien keskustelujen lopputulemat tukivat vahvasti toisiaan kuin muodostaen kolikon kaksi puolta. Koska keskustelujen aihe oli rajattu tiukasti, oli aikaa keskittyä ja keskustelijat pääsivät omissa ajatuksissaan muutamaa kerrosta syvemmälle kuin laajemmassa rajauksessa olisi ollut mahdollista. Tutkimuksessa saatiin sanallistettua sellaista inhimillisyyttä, jossa on tarttumapintaa kaikkeen teatterin tekemiseen; myös laulamisen ja musiikkiteatterin ulkopuolelle. Opinnäytetyö ilmestyy loka-marraskuun aikana Theseukseen ja tässä artikkelissa tiivistetään vain keskeiset löydökset.

Mikä ihmeen psykologinen turvallisuus?

Kun katsoo yrityskoulutusten mainoksia juuri nyt, huomaa, että ”psykologinen turvallisuus” on ajankohtainen tema. Mitä se on? Fyysisen turvallisuuden kartoittaminen on selkeää: esimerkiksi, huolehditään, että kukaan ei kompastu sähköjohtoon eikä lavaste kaadu päälle. Mutta psykologinen turvallisuus tarkoittaa jokaisen yksilön sisällä muodostuvaa kokemusta turvallisesta ilmapiiristä. Sen havainnoiminen ja kehittäminen vaatii enemmän vaivaa, koska jokainen meistä ihmisistä on yksilö ja kokee asioita eri tavalla. Vaivan näkeminen kuitenkin palkitsee!

Todennäköisesti jokainen sanoisi, että totta kai teatteriharrastuksen kuuluu olla psykologisesti turvallista. Kyse ei olekaan siitä, että harrastajat kokisivat olonsa tietoisesti turvattomiksi. Kyse on siitä, miten paljon ja isosti harrastajat uskaltavat heittäytyä oman mukavuusvyöhykkeensä ulkopuolelle. Toisin sanoen kyse on tiedostamattomasta turvallisuuden kokemuksesta.

Konkreettinen esimerkki: ”virheiden” puhdas kulta

Otetaan konkreettinen esimerkki. Ohjaaja kannustaa näyttelijää eläytymään roolihenkilön voimakkaaseen tunnetilaan muun tiimin edessä. Tai laulunopettaja kannustaa päästämään lapsen itkua muistuttavia ääniä – kovaa. Mutta näyttelijä tai lauluoppilas vastaakin antamalla vain murto-osan siitä, mihin todellisuudessa pystyisi. Ohjaaja kannustaa ja näyttelijä tahtoo, mutta... ei vaan irtoa. Hän antaa vain jäävuoren huipun. Tiedosti näyttelijä tai oppilas itse tai ei, kyse on usein tästä: hän ei koe sellaista turvallisuutta, että uskaltaisi heittäytyä epämukavuusalueelleen. Harjoituksissa heittäytyessä kun tulee väkisin sivutuotteena ei-käyttöön-jääviä versioita. Eli niin kutsuttuja ”virheitä”. Palataan tähän sanaan myöhemmin, koska se ei ole ihan oikea.

Turvattomassa tilanteessa virheiden tekeminen tiimin edessä on pelottavaa. Turvallisessa tilanteessa sen sijaan virheet upea merkki siitä, että ollaan matkalla kohti uutta! Virheet ovat itse asiassa ainoa tapa kehittyä ja oppia. Rohkea ja ketterä virheiden tekeminen on se puhdas kulta, joka opettaa uusia suuntia, avaa uusia ovia ja synnyttää upeita oivalluksia. Tiimi, joka on psykologisesti turvallinen, tekee virheitä innolla, kokeilee ketterästi uutta, kannustaa koko ajan toisiaan, nauraa yhdessä kaikelle mikä oli hassua, tutkii kaikkea ja kehittyy kohisemalla. Voidaankin todeta, etteivät nämä ”virheet” todellisuudessa ole virheitä. Jokainen teatteriharrastaja tietää, että uutta luodessa on pakko kokeilla erilaisia vaihtoehtoja. Se, että ensin kokeillaan yhdeksää eri juttua ja vasta kymmenes jää voimaan, ei tarkoita yhdeksää virhettä, vaan normaalia luomisprosessia. Mutta jos olo ei ole psykologisesti turvallinen, nämä hylkyyn päätyvät kokeilut voivat tuntua oikeilta virheilta.

Mainittakoon kuitenkin, että yleisön edessä virheiden tekeminen – epäonnistuminen - on kuitenkin eri asia (vaikka moka sinänsä on aina lahja!) ja jos harjoitusprosessi tuntuu etenevän siten, että lavalle mennään keskeneräisenä ja todennäköisesti epäonnistumaan, se osaltaan taas luo turvattomuutta. Tähän palataan hienman myöhemmin!

Psykologisen turvallisuuden kolmisäikeinen palmikko

Tähän artikkeliin tiivistettynä, tutkimuksen lopputulosta voisi kuvata kolmisäikeisenä palmikkona. Psykologisen turvallisuuden kokemuksen muodostamiseen tarvitaan kolme elementtiä, joiden on oltava tiiviisti yhdessä. Ensimmäinen elementti – palmikon säie - on jokaisen ihmisen oma, henkilökohtainen, tiedostaminen. Jokainen meistä kertoo itselleen jonkinlaista tarinaa siitä, millainen on ja miksi on. Jokainen on lapsuudesta asti poiminut jonkunlaisen minäkuvan; ”minä-tarinan”. Se puhuu meille itsellemme, olemmeko taitavia, olemmeko

riittäviä jne. Esimerkiksi suurimmalla osalla meistä on olemassa ajatus siitä, olemmeko hyviä vai huonoja laulajia. Tämä ajatus ei kuitenkaan ole automaattisesti totta! Oma ”minä-tarina” on aiheellista tiedostaa, arvioida ja ottaa työn alle, ja tarvittaessa muuttaa. Jos ihminen ei itse aktiivisesti ohjaa omaa tarinaansa, ei siinä kukaan muukaan voi auttaa. Mutta kuten sanottu, kyseessä on palmikko. Kukaan ei pärjää yksin.

Palmikon toinen säie on muu teatteriryhmä. Ryhmän jäsenten tulee tietoisesti luoda keskelleen turvallinen ilmapiiri. Se tarkoittaa aktiivista kannustamista ja myönteistä, rakentavaa, palautetta. Myönteinen palaute tulee sanoa aikuisten oikeasti ääneen. Suomalainen usein olettaa, että toiset tietävät kyllä olevansa hyviä eikä sitä tarvitse heille sanoa. Tämä on väärä oletus. Todellisuudessa aivan jokainen meistä kaipaa kuulla ääneen missä menee. Jokainen kaipaa saada jotain palautetta, kun on harjoituksissa esimerkiksi laulanut toisille. Merkityksellinen hiljaisuus on piinaavaa. Kaverille pitää aina sanoa jotain! Sinulla, joka luet tätä, on mahdollisuus sanoa jollekulle tiimissäsi ääneen ne sanat, jotka nostavat ja rohkaisevat tätä ja tekevät hänen tunteestaan turvallisen. Sanat, jotka auttavat häntä ohjaamaan omaa minä-tarinaansa kohti turvallisuutta. Ja jos ohjaajan työtä ei voidkaan häiritä juuri sillä hetkellä sanoilla, aina voi antaa pienet aplodit, katsoa ja nyökkäillä kannustavasti; tapoja rohkaista toisia aktiivisesti on paljon. Sanat kannattaa silti sanoa viimeistään pukkarissa harkkojen jälkeen. Ohjaajan tehtävä on tehdä taiteelliset päätökset, mutta jokainen voi aina kehua toista siinä, miten hienosti tämä antoi, heittäytyi ja työsti rooliaan eteenpäin. Korjaavat kritiikit sen sijaan on jätettävä ohjaajan tehtäväksi!

Palmikon kolmas säie on ryhmän johtajuus. Johtajilla on runsas ja vastuullinen työ valmistella teos ja harjoitukset siten, että ne ovat turvalliset. Johtaja luo kielen ja ilmapiirin, jota käyttää ohjaamisessaan tai laulunopettamisessaan. Tähän liittyy se, että jokainen ryhmässä voi ymmärtää miksi sai juuri sen roolin, jonka sai. Ja se, miten ryhmässä voi sanoa ”EI”, jos jokin harjoitus ei tunnu turvalliselta. Kenelle saa puhua, jos tarvitsee tukea? Kenelle annetaan palautetta, jos ei uskalla puhua suoraan johtajalle tai ohjaajalle? Mitä ryhmässä arvostetaan; vain päärooleja vai kokonaisuutta? Rakenteiden pystyttämien vie aikaa, mutta se aika maksaa itsensä takaisin ryhmän alkaessa kokea olonsa turvalliseksi ja tekemisen sujuvuudessa. Mutta johtaja on itsekkin ihminen ja tarvitsee muiden tuen ja luottamuksen. Harrastajat kertoivat omassa ryhmäkeskustelussaan kaipaavansa sitä, että johtajat uskaltavat itsekkin tehdä virheitä ja olla ihmisiä; näyttää mallia siinä, ettei tarvitse olla heti valmis. Ammattilaisten keskustelussa puolestaan korostui johtajan velvollisuus valmistautua ja olla turvallinen johtaja. Kuinka nämä kaksi eri tulokulmaa kukin johtaja tai ohjaaja yhdistää, on yksilöllistä.

Kolmisäikeinen palmikko on kielikuvana hyvä, koska se kuvaa kaikkien osa-alueiden yhteyttä ja toisiinsa kietoutumista. On epäilemättä vaatia, että yksin johtaja tai ohjaaja luo turvallisuuden. Kyllä se on jokaisen oma tehtävä niin itsensä, kuin tiiminkin suhteen. Sinun on itse sanottava ääneen, mitä ajattelet ja tunnet – kukaan ei osaa lukea ajatuksiasi. Samaan aikaan ketään ei voi vaatia korjaamaan omaa itsetuntoaan ja itseluottamustaan yksin; siihen tarvitaan toisten kannustusta ja rohkaisua. Kaikki tarvitsevat toisiaan ja myös hyvää johtajuutta.

Epäonnistumisen pelko

Palataan nyt siihen epäonnistumiseen. Harrastajien kanssa keskustellessa yksi turvattomuuden tunteen lähde nousi ylitse muiden. Pahinta on turvattomuuden tunne siitä, että joutuu yleisön eteen keskeneräisenä ja epäonnistumaan. Sama teema nousi myös ammattilaisten keskustelussa. Heillä korostui se, että ohjaajan on otettava selkeästi vastuu lopputuloksesta. Mitä ikinä lavalla tapahtuu, sen takana ovat ohjaajan valinnat. Mutta tämä asia oli selvä: kaikki haluavat kehittyä, tehdä parhaansa ja onnistua. Sen eteen ollaan valmiita tekemään töitä – ei tätä muuten harrastettaisi. Harrastajien ryhmäkeskustelussa kerrottiin tapauksesta, jossa ryhmän jäsenet olivat itse aktiivisesti vaatineet lisäharjoituksia esityksen lähestyessä. Ammattilaisten ryhmässä pohdittiin paljonko harrastajilta voi vaatia ja tultiin tulokseen, että harrastajilta voi pyytää aivan samantasoista panostamista kuin ammattilaisilta (on aiheellista muistaa, että tästä tutkimuksesta rajattiin pois kaikki terapiaryhmät, sekä lasten ja nuorten ryhmät). Se on kunnioittavaa ja motivoivaa. Lisäksi se luo turvallisuutta, koska jokainen kunnon treeni on askel kohti onnistunutta lopputulosta.

Mitä tehdä aikuisten oikeasti?

Ryhmäkeskustelujen jälkeen tutkimuksessa on osuus, jossa benchmarkataan kolmea verrannollista aikuisille harrastajille luotua psykologisen turvallisuuden ohjetta. Paras turvaohje oli sellainen, joka ei koulumaisesti todennut tai kieltänyt asioita, vaan johdatti tiedostamaan pinnan alla olevan inhimillisyyden ja keskustelemaan. Paras benchmarkattu ohje sai kiinni jopa palmikon ensimmäisestä säikeestä! Konkreettisenä esimerkkinä: vajaaksi jäävä ohjeistus sanoo ”ryhmässä puhutaan kunnioittavasti toisille”, kun taas maaliin asti menevä ohjeistus sanoo ”ryhmässä on keskusteltava avoimesti ja konkreettisesti siitä, millainen puhe on kunnioittavaa, ja miten siitä annetaan palautetta”.

Vain ryhmä itse voi luoda omat pelisääntönsä. Aiemmin kuvatus palmikon kaikista säikeistä on hyvä puhua avoimesti ja kuunnella toisia. Tämä vaatii aikaa harjoitussuunnitelmassa ja sellaista johtajuutta, joka luo ja antaa keskustelulle sopivasti tilaa. Liikaan keskusteluun ei kuitenkaan pidä jäädä vaan laittaa yhdessä keskustellut asiat ripeästi käytäntöön. Tekemällä oppii tätäkin. Eikä kannata pelätä virheitä.

Faktaruutu:

Tarkistakaa ryhmänä ainakin nämä

- 1.) Te kannustatte kaikki toisianne tekemään ”virheitä” ketterästi ja iloisesti, koska se on ainoa reitti kehittymiseen. Kaveria ei koskaan jätetä roikkumaan hiljaisuuteen vaan aina annetaan palautetta ääneen.
- 2.) Teillä on yhteinen, keskustelemalla saatu, ymmärrys siitä, millainen puhe on kunnioittavaa ja kannustavaa. Keskustelu on käyty vasta kun aivan jokainen on sanonut ääneen ajatuksensa ja tullut toisten kuulemaksi. Hiljaisuus ei ole myöntymisen merkki.

- 3.) Teillä on yhteinen ymmärrys siitä, miten toimitaan, jos joku ei koe oloaan turvalliseksi tai kannustetuksi. Miten sanotaan ”ei”? Kenen kanssa puhutaan, jos harkoissa ei osaa sanallistaa tunteuksiaan?
- 4.) Jokaista on kannustettu tulemaan tietoisesti omasta minä-tarinastaan, ja miten työstää sitä itse kohti turvallisuutta ja vapautta.
- 5.) Jokaisella on vastuu sanoa itse ääneen mitä ajattelee ja tuntee. Kukaan ei osaa lukea sinun ajatuksiasi.
- 6.) Jokaista on kannustettu auttamaan toisiaan heidän minä-tarinoidensa kanssa.
- 7.) Ohjaaja, johtaja ja koko vastuuryhmä ovat tehneet selkeän ja realistisen suunnitelman ja ottavat siitä vastuun. Myös ohjaaja kannustaa sanomaan ”ei”, jos jokin ei tunnu hyvältä.
- 8.) Ohjaajan ja johtajan työtä kunnioitetaan ja sille annetaan asiaankuuluva tila. Ohjaaja ottaa vastuun taiteellisesta lopputuloksesta.
- 9.) Kritiikki ja korjaava palaute on vain ohjaajan tehtävä – kannustus ja myönteinen palaute on kaikkien tehtävä.
- 10.) Te kaikki olette ihmisiä ja kaikki kaipaatte rohkaisua ja kannustusta toisiltanne. Kukaan ei ole niin pitkällä, ettei kaipaisi rohkaisua. Eikä kukaan ole niin alussa, ettei hänen rohkaisullaan olisi väliä.

9 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämä opinnäytetyö tutki aikuisten teatteriharrastajien psykologisen turvallisuuden kehittämistä laulutaitoa kehitettäessä ammattimaistumaan pyrkivien harrastajateatterien musiikkiteatterituo-
tannoissa. Työn toimeksiantaja oli Suomen Harrastajateatteriliito ry. (SHT). Tutkimus ja kehi-
tämistyö vastasivat osaltaan kulttuurialan kolmannen sektorin kehittämistyökalujen puuttee-
seen. Työ seurasi Amy C. Edmondsonin määritelmää, jota myös Työterveyslaitos käyttää: psy-
kologinen turvallisuus on yhteisössä jaettu käsitys siitä, että virheiden tekeminen on turvallista
ja jokainen voi olla oma itsensä. Ihminen tekee luonnostaan aina sosiaalisesti turvallisia valin-
toja ja tunnistaakseen mikä on sosiaalisesti turvallista, hän tekee jatkuvia alitajuisia mikro-ti-
lannearvioita. Onko turvallista sanoa avoimesti mitä ajattelee, kokee, toivoo tai epäilee? Psy-
kologisesti turvallinen ilmapiiri on siis sellainen, jossa ihminen tekee alitajuisen mikro-tilan-
nearvion, että uskaltaa sanoa juuri mitä ajattelee pelkäämättä negatiivista reaktiota. Se vapaut-
taa potentiaalin ja mahdollista koko ryhmän kehittymisen. Psykologinen turvallisuus ei ole siis
ainoastaan sitä, että ryhmässä ei avoimesti kiusata tai ahdistella. Ryhmä voi olla pinnalta täysin
asiallinen ja tehdä työtä normaalisti, mutta silti sen ilmapiirissä on elementtejä, joka estää ryh-
män jäseniä olemaan täysin vapaita ilmaisemaan havaintonsa ja ajatuksensa. Kuten jo tietope-
rustaa rakentaessani ilmeni, esittävän taiteen ammattilaiskentälläkin on paljon kehitettävää tur-
vallisuuden kokemuksessa ylipäänsä. Jos ryhmissä vallitsisi psykologisen turvallisuuden tuoma
uskallus puhua ääneen asioista jo varhaisessa vaiheessa, monet pahemmat rajojen ylitykset voi-
taisiin todennäköisesti ennaltaehkäistä. Taidekenttä on kuitenkin omalla tavallaan haastava,
koska työ sisältää paljon luovuutta ja tunteita ja ihmiset kokevat asiat hyvin eri tavoin. Kuten
Floor is Your's! -hankkeen loppuraportti totesi, alalla on valitettavasti tapana hyväksyä asiaton
käytös.

Työn rakenne oli seuraava. Tarkennettu tutkittava ilmiö sijaitsi kolmen elementin risteyksessä:
psykologisen turvallisuuden, ammattimaistumaan pyrkivän aikuisten harrastajateatterin ja lau-
lutaidon kehittämisen. Tietoperustassa näitä kaikkia elementtejä ja niihin liittyvää keskustelua
havainnoitiin sekä aiempaa tutkimusta esiteltiin. Työn keskeinen teoreettinen viitekehys oli
Amy C. Edmondsonin teos ”The Fearless Organization” (2018). Empirisen osan metodologia
oli kvalitatiivinen, fenomenologinen, fokusryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskustelujen yksi osallis-
tuja joutui muuttamaan osuutensa keskustelevalksi haastatteluksi, joten empirinen osa koostui

kahdesta ryhmäkeskustelusta ja yhdestä keskusteleavasta haastattelusta. Ryhmäkeskusteluista toinen, sekä haastattelu, tehtiin harrastajien kanssa. Toinen ryhmäkeskustelu tehtiin harrastajien opettamisessa ja ohjaamisessa kokeneiden ammattilaisten kanssa. Kaikkien identiteetti salattiin raportissa täysin. Saadun aineiston analyysi oli pragmaattinen, tekstilähtöinen analyysi. Koska aineiston rinnalla käytettiin Edmondsonin teoriaa, päättely oli abduktiivista.

Oleellista oli, että keskusteluihin ja haastatteluun ei annettu pohjamateriaaliksi Edmondsonin psykologisen turvallisuuden määritelmää tai sen mittaamisen kysymyspatteristoa. Päin vastoin, keskusteluihin lähdettiin täysin laulutaidon ja aikuisten harrastajateatterin näkökulmista ja teemojen annettiin nousta itsestään. Harrastajien ja ammattilaisten näkemykset ja kokemukset osuivat hyvin yhteen ja muodostivat kuin kolikon kaksi puolta. Keskustelujen osallistujat pysyivät erinomaisesti eläytymään ja sanallistamaan tunnekokemuksensa tilanteissa, joissa he itse tai heidän oppilaansa tai ohjattavansa olivat kokeneet joko turvallisuutta tai turvattomuutta laulaessaan toisten edessä tilanteissa, kun koko ryhmä pyrkii yhdessä kehittymään. Keskusteluissa päästiin toteavaa tasoa syvemmälle; pilkkomaan pienempiin ja tartuttavampiin osiin sitä, millaiset isot ja pienet asiat kasvattavat tai heikentävät psykologisen turvallisuuden kokemusta. On uskoakseni mahdollista, että samanlainen epäonnistumisen pelko ja turvallisuuden tarve on viime kädessä tyypillistä kaikille ihmisille ja ryhmille. Näin ollen keskustelujen löydökset sanallistavat laajemminkin inhimillisiä tunteja.

Empirinen aineisto jakautui analyysissa luontevasti kolmeen eri elementtiin, jotka vaikuttavat psykologisen turvallisuuden kokemiseen laulutaitoa kehittäessä: minätarina, tiimiin ja johtajuuteen. Näillä kaikilla on oma osuutensa turvallisuuden muodostumisessa. Mitään niistä ei voi jättää pois tai tarkastella erillään muista. Esimerkiksi, henkilö ei voi kokea turvallisuutta, ellei hänen minätarinansa hänen sisällään ole kannustava ja toiveikas. Mutta hän ei voi muuttaa tarinaansa ilman tiimin tukea. Hyvä johtajuus puolestaan on edellytys onnistumiselle, mutta johtajakaan ei pärjää ilman rakentavaa tiimiä, jonka jäsenet haluavat kohdata omat minätarinansa. Tästä kokonaisuudesta käytettiin Repliikin artikkelissa kuvausta ”psykologisen turvallisuuden kolmisäikeinen palmikko”. Elementit kietoutuvat toisiinsa muodostaen kokonaisuuden.

Keskustelujen ja haastattelun analyysiin kuului vertaaminen Edmondsonin psykologisen turvallisuuden konseptiin. Keskustelujen tulokset olivat hämmästyttävän tarkasti samanlaiset,

kuin Edmondsonin ohjeet. Oli siis hedelmällistä lähestyä aihepiiriä laulutaidon kehittämisen ja aikuisten harrastajateatterin näkökulmista, koska niiden piirin kipuilut ja kehittämistarpeet osuvat tämän pienen tutkimuksen perusteella luonnostaan täysin yhteen psykologisen turvallisuuden yleisten näkemysten kanssa.

Ryhmäkeskustelujen ja keskustelevan haastattelun ohella työ sisälsi myös kahden olemassa olevan psykologista turvallisuutta kehittämään luodun turvaohjeen sisällönanalyysin. Toinen ohje oli Työterveyslaitoksen tuore Esittävien taiteiden turva- ja hyvinvointiraideri ja toinen oli aikuisten sidontaharrastusfoorumin Shibari Studyn Consent Negotiations -ohjeistus. Ensimmäinen mainittu oli ansiokas siinä, että se sanallisti hyvän käytöksen tärkeyden myös taideyhteisöissä. Se oli selvä ensimmäinen askel kohti ratkaisuja alalla, jossa vallitsee huonon käytöksen hiljaisen hyväksymisen perinne. Mutta sen puute oli se, ettei se onnistunut kovin syvällisesti tavoittamaan mikro-tilannearvioiden haastetta. Jos työryhmä käsittelee raiderin kysymyksiä ilman todellista, yksilöiden omaa, pyrkimystä ymmärtää turvattomuuden syntymekanismeja, se jää pinnalliseksi. Jälkimmäinen analysoitu turvaohjeistus oli erittäin syvälinen ja sai kiinni yksilöiden sisäisistä eroista ja yksilön velvollisuudesta sanoa ääneen kaikki omat ajatuksensa, toiveensa ja pelkonsakin. Se oli kuitenkin suunnattu parikeskusteluun. Tiimille rakennettavan turvaohjeistuksen olisi hyvä ottaa mallia molemmasta edellä mainitusta.

Työn valmis kehittämistyökalu oli SHT:n tilaama artikkeli heidän julkaisuunsa Repliikki 4/22. Tämä artikkeli muodosti kyseisen numeron käytännössä kokonaan. Koska Repliikki on verkkojulkaisu ja maksuton, artikkelilla on potentiaalia tavoittaa satoja, jopa tuhansia, harrastajateattereita ja teatteriharrastajia vuosien mittaan. Artikkelissa käsiteltiin teemaa teatterin kysymysten näkökulmasta ja jätettiin teoria kokonaan pois, jotta se olisi mahdollisimman maanläheinen ja sovellettava teatteriharrastajille. Kolmen elementin – minätarinan, tiimin ja johtajuuden – erillisyyttä ja samaan aikaan ehdotonta yhteenkuulumista havainnollistettiin vertauskuvalla kolmisäikeisestä palmikosta. Lisää tietoa, tutkimustaustaa ja lähteitä kaipaavat ohjattiin etsimään valmis opinnäytetyö Theseuksesta. Artikkelin julkaisuhetkellä opinnäytetyö ei vielä ollut täysin valmis eikä siten julkaistu ja suoraan linkitettävissä.

Mitkä olivat tämän opinnäytetyön kehittämispuolen keskeiset löydökset? Mitkä konkreettiset asiat korostuivat psykologisen turvallisuuden kehittämisessä? Ne on vaikea listata yksitellen,

koska sisältö osoittautui holistiseksi ja kaikki liittyi kaikkeen. Mutta hyvin iso osa asiasta liittyy uskallukseen puhua rehellisesti. Tämä Edmondsonin ”hiljaisuuden epidemiaksi” nimittämä ilmiö tuli konkreettisesti esiin ryhmäkeskusteluissa ja haastattelussa esimerkiksi seuraavin tavoin. Ihminen ei pysty laulamaan, koska hän kokee sen alitajuisesti liian sosiaalisesti riskialttiiksi. Ei pysty tekemään hulluja ilmaisu- ja äänenavausharjoitteita, vaikka opettaja pyytää. Ei pysty sanomaan toiselle kannustavaa palautetta. Ei pysty pyytämään palautetta. Ei pysty kysymään tarkennusta, mitä toinen tarkoitti kommentillaan. Ei pysty sanomaan ohjaajalle, miten oikeasti kokee ja mitä toivoo. Valtava määrä elintärkeää palautetta joka suuntaan jää pimentoon. Ryhmäkeskustelussa luotiin käsite ”merkityksenoloinen hiljaisuus”, joka on suora vastinpari Edmondsonin ”hiljaisuuden epidemialle”. Näin ollen sellaisen ilmapiirin luominen, jossa tiimin jäsenet uskaltavat avoimesti jakaa ajatuksiaan, toiveitaan ja pelkojaan, on tärkein kehitettävä asia. Asian voi havaita myös ohjaajien ja lauluopettajien näkökulmasta. He etsivät ensisijaisesti opetettavuutta ja juuri tämä osa-alue blokkautuu, kun psykologinen turvallisuus puuttuu. Vastaavasti kun psykologinen turvallisuus on vahva ja tiimissä on korkea vaatimustaso, ollaan alueella, jossa kokeillaan ja kehitytään voimakkaasti. Sellainen tiimi voi saavuttaa isoja tuloksia. Niin yritys-, kuin harrastajateatterin maailmassakin on elintärkeää kuulla, miten tiimin jäsenet näkevät ja kokevat asiat, jotta päästään onnistuneeseen lopputulokseen. Potentiaali on saatava vapautumaan.

Niin ryhmäkeskustelujen, kuin Edmondsoninkin mukaan, johtajuuden rooli on keskeinen. Johtajien tulee luoda kehykset psykologiselle turvallisuudelle, kutsua kaikkia rohkeasti rakentamaan sitä ja myös reagoida itse rakentavasti, kun saa rehellisiä kommentteja. Johtajan tulee myös pitää kuria ja tarvittaessa sanktoida vahingollinen käytös tai puhe. Psykologinen turvallisuus ei tarkoita lupaa sanoa mitä tahansa eikä se ole konsensukseen perustuvaa päätöksentekoa. Onnistuminen vaatii osaamista ja selkeää johtamista ja kuria. Johtajalla, eli tässä tapauksessa ohjaajalla, laulunopettajalla tai kapellimestarilla – kuka mitäkin harjoitustilannetta johtaa – tulee olla riittävä osaaminen viedä yksilöt ja tiimi siihen lopputulokseen, jota on lähdetty tavoittelemaan. Jos tiimin jäsenet kokevat, että matka on menossa kohti epäonnistumista esityksessä, heidän on uskallettava sanoa se ääneen ja pyydettyä lisää ohjausta ja apua. Tämä ajatus tuli esiin sekä keskusteluissa, että Edmondsonin konseptissa. Laulutaitoa kehitettäessä tarvitaan osaamista ja opettamista ainakin laulutekniikassa ja -tulkinnassa, sekä roolityössä. Musiikkiteatteri on omanlaisensa viitekehys, jossa laulamisella on muitakin funktioita kuin

”pelkkä” laulaminen. Samalla se tarjoaa vaihtoehtoisia työkaluja auttaa harrastajia, jotka eivät pysty täyteen laulusuoritukseen.

Keskeinen psykologisesti turvallisen ilmapiirin luomisen työkalu on oman haavoittuvuuden näyttäminen. Etenkin harrastajien ryhmäkeskustelussa nousi toive, että ryhmän johtajat näyttäisivät esimerkkiä vajavaisuudesta ja kannustaisivat siten kaikkia samaan. Aivan tarkalleen samaan kannustaa Edmondson johtajia. Johtaja, joka uskaltaa olla ihminen, ei-kaikkietävä ja haavoittuvainen, vaikuttaa tiiminsä edessä vahvalta ja luo ympärilleen psykologista turvallisuutta. Myös tiimin jäsenet voivat tuoda esiin haavoittuvuutensa esimerkiksi sanomalla, etteivät tiedä jotain, tai että tarvitsevat apua tai ovat tehneet virheen. Ja vastaavasti voi tarjota apuaan ja suhtautua rakentavasti. Joskus kannattaa ottaa sosiaalinen riski ja esittää kokevansa psykologista turvallisuutta, vaikka ei vielä ihan kokisikaan. Tällä riskinotolla vähentää psykologisen turvattomuuden vaaraa. Juuri tämän olivat huomanneet myös harrastajat uskallettuaan antaa kannustavaa palautetta, vaikka aluksi ajattelivat, ettei toinen kaipaa heidän palautettaan. He olivat haastaneet mikro-tilannearvionsa ensimmäisen vaikutelman, ottaneet sosiaalisen riskin ja todenneet saaneensa paljon hyvää aikaan sen kautta. Ei ole liioiteltua sanoa, että haavoittuvuus on ihmisen supervoima, joka avaa hänen yhteytensä toisiin ja myös hänen omaan potentiaaliinsa.

Laulutaito itsessään on hyvin herkkä osa-alue aikuisessakin ihmisessä ja sitä tulee kohdella kannustaen ja turvallisesti. Hyvät kokemukset ja onnistumiset voivat tuoda ihmisen elämään paljon hyvää ja teatterin kautta se voi välittyä laajalle ympäristöönkin. Kulttuurituottajan on tärkeää tuntea psykologisen turvallisuuden dynamiikka ja ymmärtää, miten kehittää sitä. Tuottaja on itse johtajan roolissa ja siten hänellä on hallussaan keskeisiä avaimia muuttaa esittävän taiteen kenttää turvallisemmaksi. Samalla potentiaali vapautuu. Näin syntyy ryhmiä, jotka Edmondsonia lainatakseni eivät enää pelaa välttääkseen häviön, vaan pelaavat voittaakseen.

10 JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Kuten työssä on useasti todettu, aihe on tärkeä ja ajankohtainen sekä harrastajien, että ammatilaisten keskuudessa. Tutkimus lähti liikkeelle laulutaidon kehittämisestä, mutta päätyi laajemmille alueille. Kysymykset ovat isoja ja ne on haastava saada kiinni. Osittain – ehkä vahvastikin – ne liittyvät pinttyneeseen mielikuvaan siitä, että oikullisuus ja huono käytös kuuluvat taiteen tekemiseen ja niitä kuuluu sietää hiljaisuudessa. Joskus taiteen tekeminen meneekin tunteiden vuoristoradan kautta! Mutta jos tiimissä joku voi huonosti, kuinka selvitetään, onko kysymys huonosta johtamisesta, jonkun tiimin jäsenen huonosta vaikutuksesta, vai huonosti voivan tiimiläisen omasta sisäisestä prosessista? Olisi helppoa sanoa yksiviivaisesti, että aihetta pitää tutkia lisää. Mutta rehellisyyden nimissä: ensin pitäisi löytää oikeat työkalut, miten saada aihe kiinni ja päästä siinä pintaa syvemmälle. #MeToo on avannut oven epäkohtien havaitsemiselle ja sanoittamiselle. Nyt tulisi päästä rankaisukeskeisyydestä ratkaisukeskeisyyteen. Kauhiste-lusta olisi päästävä ennaltaehkäisyyn. Psykologinen turvallisuus ja sen sanoittamat mikro-tilanearviot saattavat olla iso avain ja niitä kannattaisi tutkia taiteen tekemisen kontekstissa enemmänkin.

Ehdottaisin jatkoon vastaavanlaisia kvalitatiivisia, keskusteluun ja pohdintaan perustuvia tutkimuksia. Aihe piiloutuu liian yksinkertaistavilta kvantitatiivisilta menetelmiltä. Yksi kiinnostava polku olisi tutkia onnistuneita hankkeita; sellaisia, joissa on saavutettu korkea taiteellinen ja taloudellinenkin taso ja samaan aikaan johtaja, tiimi ja yksilöt ovat toimineet turvallisesti ja kunnioittavasti. Tai sellaisia ohjaajia tai tiimejä, jotka ovat yhdessä vuodesta toiseen. Millaisia tarinoita näistä on kerrottavissa, mitä niistä voisi oppia?

Suomessa on uudehko ammattikunta nimeltä läheisyyskoreografi. Heidän haastattelemisensa ja heidän työnsä tutkiminen voisi olla kiinnostava jatkotutkimusaihe. Millaisilla keinoilla he luovat tunnelman, että on turvallista puhua ääneen? Millaisia työkaluja puolestaan on ohjaajilla, jotka hyväksyvät sen, että läheisyyskoreografi muuttaa heidän suunnitelmiaan? Siinä ei ole enää tilaa olla auteur tai despootti, miten se onnistuu? Millaiseen prosessiin ohjaajan on oltava valmis ja miten siihen valmistaudutaan?

Entä syvähaastattelu sellaisten henkilöiden kanssa, jotka on tuomittu joko virallisesti tai sitten sosiaalisessa mediassa huonosta ja turvattomasta käytöksestä? Miten asia näyttäytyy heidän näkökulmastaan; mitä he ovat oppineet, mitä he tekisivät eri tavalla, miten he olisivat voineet saada ja ymmärtää signaalin toisten pahoinvoinnista? Tai miten he sanoittaisivat omat kokemuksensa sen tiimin kanssa, joka on syyttänyt heitä? Entä mitä julkinen, ison yleisön tekemä, lynkkaaminen on saanut aikaan heissä? Hekin ovat ihmisiä ja asian vakavuus, ja ratkaisujen löytämisen tärkeys korostuu, kun miettii tätäkin kautta. Entä mitä ihmisyyhteisöjen voimakas lynkkaamisen tarve kertoo ongelman juurisyistä ja siitä, miksi koko ongelmaa on vaikea käsitellä rankaisukeskeisyyden sijasta ratkaisukeskeisesti? Yleisölläkin ja heidän reaktioillaan on viime kädessä iso osa asiassa. Millainen se osa on? Millaista taidetta tai viihdettä me ihmiset janoamme lukiessamme lööppejä kassajonossa? Millä tavalla isoa yleisöä pitäisi opettaa ja kouluttaa, jotta taiteelliset työryhmät voisivat työskennellä turvallisemmin? Millä tavalla asioista pitäisi uutisoida, jotta uhrit tulisivat kuulluksi, syytetyt kohdelluksi asiallisesti ja ennen kaikkea opittaisiin tulevaisuutta varten eikä vain myytäisi sensaatioita? Tässä olisi sisällön analyysille paljon mahdollisuuksia.

Nostan vielä esiin laulamisen sensitiivisyyden. Olen opinnäytetyömatkan aikana saanut kuulla lukuisia kertoja tarinan siitä, miten oma laulaminen on toisten toimesta lytätty tai tehty naurunalaiseksi. Aihe koskettaa monia. Laulaminen on ihmisessä niin henkilökohtainen ja kallisarvoinen yksityiskohta, että siihen huomion kiinnittäminen olisi kiinnostava tutkimisen kohde monestakin eri näkökulmasta. Tutkittavaa ja kehitettävää löytyisi monen eri tieteenalan opiskelijoille. Kenties etenkin lapsuuden ja nuoruuden kokemuksiin huomion kiinnittäminen entistä enemmän ja kenties ihan ruohonjuuritason näkökulmasta – miten vaikkapa ystävät voivat nuorena kannustaa tai sitten lytätä toisiaan? Millaisilla yksinkertaisilla sanoilla ja teoilla voidaan vaikuttaa kavereiden laulamiseen ja sen myötä elämään laajemminkin? Tai mitä se kertoo ihmisyydestä laajemmin, että olemme laulavia ja taiteen keinoin itseämme ilmaisevia olentoja ja että se vaikuttaisi olevan meissä hyvin herkkä ja hauras asia?

LÄHTEET

- Alitalo, Niina 2017. ”Mun ei tarvii laulaa, mun tarvii kertoa tarinaa”: musiikkiteatterirooliin valmentautuminen laulamisen näkökulmasta. Tutkielma (maisteri). Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. Viitattu 10.4.2022. <https://taju.uniarts.fi/handle/10024/6322>
- Asikainen, Sanna 2003. Prosessidraaman kehittäminen museossa. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 10.4.2022. https://publications.uef.fi/pub/urn_isbn_952-458-374-7/urn_isbn_952-458-374-7.pdf
- Bredikyte, Milda 2011. The zones of proximal development in children's play. Oulu: University of Oulu. Viitattu 28.3.2022. <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-951-42-9614-7>
- Edmondson, Amy, C. 2018. The Fearless Organization. – Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Edmondson, Amy, C. 1999. Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams. Administrative Science Quarterly, Vol. 44, No. 2 (Jun., 1999), pp. 350-383
Viitattu 20.10.2022. https://web.mit.edu/curhan/www/docs/Articles/15341_Readings/Group_Performance/Edmondson%20Psychological%20safety.pdf
- Gaunt, Helena 2009. One-to-one tuition in a conservatoire: the perceptions of instrumental and vocal students. Viitattu 30.3.2022. <https://doi.org/10.1177/0305735609339467>

Grönfors, Martti 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilka.

Hallamaa, Laura 2018. Kiusaamista, manipulointia, koskettelua ja seksuaalista häirintää – balettijohtaja Kenneth Greven asiaton käytös jatkui vuosia ja siitä vaiettiin, kertovat tanssijat HS:lle. Viitattu 30.3.2022. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005618598.html>

Heikkinen, Hannu 2002. Draaman maailmat oppimisalueina: Draamakasvatuksen vakava leikkisyys. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.3.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/24952/9789513940065.pdf>

Heikkinen, Mikko-Pekka 2022. Tähtemme maailmalla. Viitattu 17.10.2022 <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000009064055.html>

Heinonen, Sirkka-Liisa 2000. Ilmaisuleikit tarinan talossa: Analyysi ja tulkinta lastentarhanopettajan pedagogisesta toiminnasta varhaiskasvatuksen draaman opetuksessa. Tampere: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos. Viitattu 28.3.2022. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67010>

Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Honkakoski, Arja. 2017. Taiteen ja sosiaalisen työn rajalla: Kohtauspaikkana draama. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 28.3.2022.

https://primo.uef.fi/discovery/fulldisplay?docid=alma9913574393705966&context=L&vid=358FIN_UOEF:VU1&lang=fi&search_scope=MyInstitution&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=LibraryCatalog&query=any,contains,Taiteen%20ja%20sosiaalisen%20ty%C3%B6n%20raja: %20Kohtauspaikkana%20draama&offset=0

Jansson, Satu-Mari 2015. Teatteri ja draama työn oppimismuotoina. Helsinki: Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Viitattu 28.3.2022. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/157283>

Kanerva, Arla 2018. Useat naisnäyttelijät syyttävät Aku Louhimiestä alistamisesta ja nöyryyttämisestä – Ohjaaja vastauksessaan: ”Väite, että en kunnioittaisi näyttelijöitä, on väärä”. YLE. Viitattu 30.3.2022. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005609555.html>

Kiik-Salupere, Vaike & Ross, Jaan 2011. ”TRIPARTITE UNITY: WHAT STUDENTS EXPECT FROM THEIR TEACHER AND ACCOMPANIST DURING INDIVIDUAL SINGING LESSONS.” TRAMES, 2011, 15(65/60), 4, 404–421 <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=187808>

Kinnunen, Johanna 2009. Laulajista, laulamisesta ja laulun opettamisesta. Opinnäytetyö. Lahden Ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.4.2022. <https://core.ac.uk/download/pdf/37987259.pdf>

Koponen, Jonna 2012. Kokemukselliset oppimismenetelmät lääketieteen opiskelijoiden vuorovaikutuskoulutuksessa. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 28.3.2022. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/66902>

- Korhonen, Riitta 2005. Pedagoginen draamaleikki kuusivuotiaiden esiopetuksessa : Opettajien kokemuksia draamaleikistä lasten oppimis- ja opetustilanteissa. Viitattu 26.3.2022. Turku: Turun yliopisto. <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.970080>
- Kumpulainen, Seppo 2011. Hikeä ja harmoniaa: liikunnan ja fyysisen ilmaisun opetus Suomen Teatterikoulun ja Teatterikorkeakoulun näyttelijänkoulutuksessa vuosina 1943-2005. Acta Scenica. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Viitattu 20.3.2022. <https://taju.uniarts.fi/handle/10024/6054>
- Laakso, Erkki 2004. Draamakokemusten äärellä: Prosessidraaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/13369>
- Leikkonen, Jouni 2001. Alkuharjoitteista roolinrakentamiseen. Teoksessa Korhonen, Pekka ja Østern, Anna-Lena (toim.) Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 163–205.
- Leppäkoski, Raila 2001. Ohjaaminen – mystiikan ja matematiikan välissä? Teoksessa Korhonen, Pekka ja Østern, Anna-Lena (toim.) Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 151–161.
- Mattila, Mattias 2020. Laulukoe on suomalaisille tavallinen trauma, selviää Ylen kyselystä – Tutkija: “Epämusikaalisuuden leima voi johtaa tunteeseen, ettei ole oikeutta tehdä musiikkia”. Yle 5.3.2020. Viitattu 7.3.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11239553>
- Musikaalimatassa 2022. Helena Rängman, koe-esiintymiset ja näyttelijän itsetunto – Vuoroin vieraissa. Viitattu 31.3.2022. <https://soundcloud.com/musikaalimatassa-podcast>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Kulttuurialan kolmas sektori. Opetus- kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:24. Viitattu 5.10.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75510/OKM24.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pääkkönen, Sirpa 2019. Musikaalit valtaavat teattereita – näyttelijät kaipaavat lisäkoulutusta laulamiseen. Kulttuuritoimitus.fi Viitattu 8.7.2022. <https://kulttuuritoimitus.fi/artikkelit/artikkelit-kulttuuripolitiikka/musikaalit-valtaavat-teattereita-nayttelijat-kaipaavat-lisakoulutusta-laulamiseen/>
- Reinboth, Susanna 2022. On jäänyt näyttämättä, että kyse olisi ollut paha-maineisesta kultista – Kaikki syytteet kirjailija Veijo Baltzaria vastaan hylättiin käräjäoikeudessa. HS. Viitattu 30.3.2022 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008634463.html?share=39f303514d3560dc25557d7f334f4114&fbclid=IwAR37Z2PU3QtiRxQCX8y4Adu8edoNUn4Drz5mPshZ-Z_n1Plq8W32ldW-jk
- Rusanen, Soile 2002. Koin traagisia tragedioita – Yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta. Acta Scenica. Teatterikorkeakoulu, tanssi- ja teatteripedagogiikan laitos. Yliopistopaino. Helsinki. Viitattu 28.3.2022. <https://taju.uniarts.fi/handle/10024/6043>
- Sauer, Erika 2005. Emotions in leadership: Leading a dramatic ensemble. Tampere: Tampere University Press: Taju. Viitattu 28.3.2022. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67554/951-44-6485-0.pdf?sequence=1>

Serra-Dawa, Sofia A 2016. The teacher-student relationship in one-to-one singing lessons : a longitudinal investigation of personality and adult attachment. <https://theses.whiterose.ac.uk/10363/>

Shibari Study 2022. Consent Negotiations. Viitattu 31.3.2022. <https://shibaristudy.com/pages/consent-negotiations>

Silius-Ahonen, Ellinor 2005. Lärande som text : En dramapedagogiskt förankrad läsning av det kroppsliga, rumsliga och retoriska i kunskapsbildande processer. Åbo: Åbo Akademis förlag. Viitattu 15.3.2022. <https://www.doria.fi/handle/10024/4137>

Stenberg, Pia-Riitta 2019. Osallistavan draamaprosessin yhteisöllinen suunnittelu: Pedagoginen malli ja toiminta digitaalisessa oppimisympäristössä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 15.3.2022. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/21170>

Sinivuori, Timo 2002. Teatteriharrastuksen merkitys: Teatteriharrastusmotiivit ja taiteellinen oppiminen teatteriesityksen valmistusprosessissa. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 26.3.2022 . <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67202>

Suomen Harrastajateatteriliitto ry. 2022. Esittely. Viitattu 30.3.2022 <https://shtl.fi/esittely/>

Taittuu 2022. Etusivu. Viitattu 30.3.2022. <https://taittuu.fi>

Teatterin Tiedotuskeskus TINFO. 2018. Suomi on kokoaan suurempi esittävän taiteen maa. Viitattu 30.3.2022 https://www.tinfo.fi/fi/Suomi_on_kokoaan_suurempi_esittavan_taiteen_maa

Teatterin Tiedotuskeskus TINFO 2019. Näkökulma – Tiedon turvin kohti terveempää työkuulttuuria. Viitattu 31.3.2022. <https://www.tinfo.fi/fi/Nakokulma-Tiedon-turvin-kohti-terveempaa-tyokulttuuria>

Teatteri ja mediatyöntekijöiden liitto TEME 2022. Yhteistyöhankkeet. Viitattu 30.3.2022 <https://www.teme.fi/fi/yhteistyohankkeet/>

Toivanen, Tapio 2002. "Mä en ois kyllä ikinä uskonut ittestäni sellasta": Peruskoulun viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä. [Helsinki]: Teatterikorkeakoulu. Viitattu 12.4.2022. <https://taju.uniarts.fi/handle/10024/6042>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Ei kustannuspaikkaa: Tammi.

Työterveyslaitos 2021a. Pelotta töissä - psykologinen turvallisuus työyhteisössä. Viitattu 20.10.2022. [file:///C:/Users/sirkk/Downloads/pelotta_toissa%E2%80%93psykologinen_turvallisuus_tyoyhteisossa-tulostettava%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/sirkk/Downloads/pelotta_toissa%E2%80%93psykologinen_turvallisuus_tyoyhteisossa-tulostettava%20(1).pdf)

Työterveyslaitos 2021b. Esittävien taiteiden ala haluaa parantaa työnsä turvallisuutta. Viitattu 29.10.2022. <https://news.cision.com/fi/tyoterveyslaitos/r/esittavien-taiteiden-ala-haluaa-parantaa-tyonsa-turvallisuutta---tutkimushanke-on-jo-luonut-tahanto,c3266751>

Työterveyslaitos 2021c. Esittävän taiteen turva- ja hyvinvointiraideri. Viitattu 31.3.2022. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/esittavan-taiteen-turva-ja-hyvinvointiraideri>

Työterveyslaitos 2021d. Esittävän taiteen turva- ja hyvinvointiraideri; näin ryhmämme toimii. Viitattu 31.3.2022. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/esittavan-taiteen-turva-ja-hyvinvointiraideri/nain-ryhmamme-toimii>

Työterveyslaitos 2021e. Psykologinen turvallisuus työyhteisössä. Viitattu 17.10.2022 file:///C:/Users/sirkk/Downloads/pelotta_toissa%E2%80%9393psykologinen_turvallisuus_tyoyhteisossa-tulostettava.pdf

Uusitalo, Margit. 2016. Olen ja ihmettelen: Maailmassa-olemisen näyttämö draaman merkityksen antajana Martin Heideggerin filosofian valossa. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Viitattu 12.4.2022. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/48399>

Walamies, Molla 2007. Eettinen kasvu ja dialogisuus draaman näyttämöllä : Valokiilassa päiväkodin draamaprosessi. Viitattu 15.4.2022. Åbo: Åbo Akademis förlag. <https://www.doria.fi/handle/10024/6073>

Viirret, Tuija Leena 2020. Dialogism as an integral element in process drama : Insights into a drama teacher's artistic-pedagogical expertise. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 12.4.2022. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/69915>

Vesalainen, Katriina 2015. Muutakin kuin musiikkiteatteria : musiikkikasvatuksen oppisisäl-töjä draamakasvatusta hyödyntäen. Viitattu 10.4.2022. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/46781>

Vilkka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Visuri, Susanna & Ansio, Heli & Puro, Vuokko & Kannisto, Henriikka & Heiniö, Miira & Lantto, Eero & Hirvonen, Maria & Perttula, Pia & Teperi Anna-Maria 2021. Floor is Yours! Turvallisuusjohtamisen ja -kulttuurin kehittäminen esittävissä taiteissa. Viitattu 29.10.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140876>

LIITTEET

LIITE 1: Mainosteksti mukaan harrastajien ryhmäkeskusteluun - jaettu SHT:n somessa ja nettisivulla

Tule mukaan tutkimukseen kehittämään turvallisuuden kokemusta harrastajateatterissa laulutaitoa opetellessa!

Haussa ryhmäkeskusteluun aikuisia teatteriharrastajia, joilla on kokemusta tavoitteellisesta laulutekniikan ja -ilmaisun opettelusta harrastajateatterissa musikaalia tai musiikkiteatteria varten!

Hei!

Olen Sirkku ja opiskelen kulttuurituottajaksi (humak). Minulla on ilo tehdä SHT:lle opinnäytetyönäni kehittävä tutkimus aivan mahtavasta ja tärkeästä asiasta!

Aiheeni on tutkia ja kehittää turvallisuuden tunteen kokemusta kehitettäessä omaa laulutaitoa harrastajateatterimusikaaliin tai -musiikkinäytelmään. Yhdessä ja toisten edessä laulaminen on mahtavaa ja välillä vähän hurjaa. Olisitko kiinnostunut tulemaan mukaan jakamaan kokemuksiasi?

Etsin henkilöitä, joilla on seuraavat ominaisuudet:

- Olet aikuinen ja kokemuksesi tästä aiheesta ovat tapahtuneet aikuisiällä (ainakin pääsääntöisesti). Yläikärajaa ei ole.
- Olet ollut mukana tai olet parhaillaankin jossain harrastajateatteriseurueessa, jossa tehdään musikaalia tai musiikkinäytelmää ja sitä varten kehitetään laulutaitoa sekä teknisesti, että tulkinnallisesti.
- Olet ollut mukana nimenomaan laulavana ja lavalla eläytyvänä näyttelijänä etkä kuorolaisena, joka keskittyy puhtaasti laulamiseen. Sillä ei ole väliä, oletko tehnyt päävai sivurooleja tai oletko laulanut sooloja vai kuoro-osuuksia.
- Sinulla on omia kokemuksia ja lisäksi tiedät toisten kokemuksia (sikäli kun ne voi tietää; ulkopuolisen silmin) millaista on kehittää laulutaitoaan ja tulkintaansa harrastajana osana seuruetta. Millaisia tunteita, vaihteita, ajatuksia, iloja ja haasteita siihen liittyy.
- Olet kiinnostunut myös muiden keskusteluun osallistuvien kokemuksista ja kuuntelet ja reflektoit niitä kunnioittavasti. Tiedät jo mukaan tullessasi, että jokainen on yksilö ja kokemukset ovat erilaisia. Olet kiinnostunut käymään ”syvissä vesissä” yhdessä toisten kanssa.

- Olet innokas kehittämään asiaa ja keskustelun loppua kohden ideoimaan ratkaisuja.

Turvallisuus:

Ryhmäkeskusteluun osallistuvien identiteetti salataan. Samoin salataan mistä päin Suomea olet ja missä seurueissa olet harrastanut teatteria. Keskustelun jälkeen voit toivoa poistettavaksi, jos tulit sanoneeksi jotain, mitä ei haluakaan siteerattavan. Tilanne on turvallinen ja kannustava. Keskustelu tehdään zoomin kautta ja tallennetaan, mutta tallenne tuhotaan välittömästi, kun keskustelu on kirjattu ylös. Jos et halua, zoomissa ei tarvitse näyttää oikeaa nimeäsi edes muille keskustelijoille. Heti ylöskirjausvaiheessa nimet poistetaan vastausten yhteydestä. Kun opinäytetyö on valmis, myös ylöskirjatut muistiinpanot tuhotaan. Olet siis täysin turvassa ja voit huoletta jakaa kokemuksiasi.

Tulen pitämään myös toisen ryhmäkeskustelun laulunopettajien ja -ohjaajien, kapellimestareiden ja näytelmäohjaajien kanssa. Nostan siihen keskusteluun elementtejä tämän keskustelun pohjalta.

Tarkemmat tiedot:

- Ryhmäkeskustelu pidetään ke 6.4. tai to 7.4. illalla, riippuen kumpi päivä ja mikä tarkka klo aika sopii mukaan tuleville. Aikaa kannattaa varata kaksi tuntia.
- Mukaan ryhmäkeskusteluun mahtuu maksimissaan viisi henkilöä. Jos saan enemmän kiinnostuneita, otan mukaan ilmoittautumisjärjestyksessä tai sitten ajankohdan mukaan (jos suurin osa pääsee toisena päivänä, niin sitten se on karsiva tekijä). Pyrin saamaan osallistujat eri teatteriseurueista ja miehiä + naisia, eli nämä saattavat vaikuttaa asiaan. Mutta jos et jostain syystä päädykään varsinaiseen keskusteluun mukaan, kullen todella mielelläni vastauksesi kysymyksiin s-postin kautta!
- Jos kiinnostuit, laita minulle meiliä sirkku.hoikkala(a)gmail.com tai soita/whatsappaa 044 250 4975! Pyydän sinua samalla kertomaan omasta harrastustaustastasi ja missä seurueessa / seurueissa olet ollut mukana.
- Valitettavasti en pysty maksamaan palkkaa mukaan tuleville.

Kiitos jos tulet mukaan kehittämään tätä huikeaa harrastusta ja taidetta – elämänmittaista matkaa yhdessä toisten kanssa! 😊

Sirkku

LIITE 2: Orientaatioviesti harrastajien ryhmäkeskusteluun lupautuneille – sähköposti-viesti

Hei NIMI!

Tervetuloa mukaan ryhmäkeskusteluun! 😊

Tapaamme zoomissa ke 6.4. klo 17-19. Olen luonut zoom-tapaamisen meille jo valmiiksi ja linkki sinne on tämän viestin lopussa. Tapaat muut keskustelijat siellä. 😊

Tässä vielä muutamia pohjustavia asioita ennen keskiviikkoa:

- Keskustelussa saat käyttää omaa etunimeäsi tai jotain muuta etunimeä, ihan miten itse tuntuu hyvältä. Joka tapauksessa meillä on yhteinen vaitiolovelvollisuus siitä, mitä tapaamme tässä tutkimuksessa. Ollaan mielellään kamerat päällä, niin voimme kannustaa toisiamme myös ilmeillämme ja eleillämme. Mutta tämäkään ei ole pakko, voit oikein hyvin osallistua myös kamera kiinni. 😊
- Valmis opinnäytetyöni julkaistaan Theseus-tietokannassa, mutta siitä häivytetään kaikki tunnistamisen mahdollisuudet.
- Tarkoitus on keskustella siitä, millaista on ollut opetella laulamista musiikkiteatterin yhteydessä aikuisten harrastajateatterissa. Puhumme siitä, mistä kaikesta tulee hyvä, onnistunut, motivoitunut ja turvallinen olo. Ja sitten myös siitä, mistä ei tule. Miten ohjaaja, laulunopettaja, laulunohjaaja, koko muu ryhmä, sinä itse jne. vaikuttaa kokemukseen. Miten siihen vaikuttaa teos, jota tehdään, roolijaot, roolivaatteet, ohjaaminen, aikataulut, palaute, toisten katseet, äänenpainot, teoksen muut osa-alueet näyttelemineen ja ehkä tanssimineen.... ihan ihan kaikki! Jos pystyt palauttamaan mieleesi erityisen turvallisia ja hyviä kokemuksia, miksi se kokemus oli niin hyvä, mistä kaikesta se muodostui? Ja samoin toisin päin, jos ei ollut hyvä olo, mistä se johtui? Etsitään yhdessä reittiä mahdollisimman alas ruohonjuureen.
- Saat kertoa avoimesti omista kokemuksistasi sekä toisten kokemuksista, joista tiedät. Niitä ja paikkoja ja ajankohtia ei mainita. HUOM: sinä voit kertoa myös omista kokemuksistasi kolmannessa persoonassa eli ikään kuin jonkun toisen kokemuksina. Jos pystyt jakamaan vaikka jonkun dramaattisenkin kokemuksen, voit peittää sen jäljet juuri niin pitkälle kuin haluat, esimerkiksi vaikka kertoisit omasta kokemuksestasi eiliseltä, voit muotoilla: ”eräs ystäväni, joka teki musiikkiteatteria joitakin vuosia sitten, hänen ohjaajansa sanoi näin ja näin”.

Tällainen malli on myös toivottavaa kun joaetaan kokemuksia, joissa joku on epäonnistunut luomaan turvallisen tunteen. Tällainen tapa käsitellä asioita on turvallista heille, jotka eivät ole mukana keskustelemassa, mutta joiden toiminnasta puhutaan. Myös meille itsellemme tämä on turvallista, koska silloin ei tule jälkikäteen pelkoa, että puhui ”liian suoraan” tms.

- Oleellista on, että kerrot oikeita asioita – ei se, kenestä on kyse! Kaikki joskus onnistuvat ja joskus epäonnistuvat ja me olemme hakemassa hyviä apukeinoja tulevaisuuteen. 😊
- Saat kertoa juuri omin sanoin ja vaikka ajatukset olisivat keskeneräisiä ja vajaita, ne ovat silti kiinnostavia. Juuri siksi olemme ryhmäkeskustelussa: joku saa kiinni sinun ajatuksestasi ja ehkä täydentää sitä! Juuri keskeneräiset ajatukset ovat kiinnostavia, koska jos kaikki olisi jo lausuttu ja muotoiltu valmiiksi, tätä tutkimusta ei tarvittaisi ollenkaan.
- Jos mieleesi nousee jälkikäteen ajatuksia, jotka kehittyivät vaikka yön yli, voit laittaa niitä minulle myös jälkikäteen. Tämä teema on sellainen, jota alitajunta työstää aika syvältä ja joskus oivallukset antavat odottaa itseään. 😊
- Minä johdan keskustelua ja pyrin huolehtimaan kaikkien puheenvuoroista. Kuunnellaan ja kannustetaan toisiamme. Jos jonkun puheenvuoro sytytti lampun, puheenvuoroa saa pyytää reaktio-näppäimillä tai ihan vaan huiskuttamalla ja myös chattiin voi kirjoittaa heti jotain mielen päältä. Ollaan mahdollisimman orgaanisia ja rentoja. 😊
- Jos sinulla on mitä tahansa kysyttävää tai toivomuksia etukäteen, vastaan mielelläni!

Tässä vielä ajatuksia herättämään yksi artikkeli, joka liittyy aiheeseen ja kuvaa sitä, miten ison ja yleisen asian kanssa olemme tekemisissä.

<https://yle.fi/uutiset/3-11239553?fbclid=IwAR25LD-VRG6PRhzwzDBAARqusVy-Dr5xOsVzyEDfpKBLZMQmvJSiRg26ns>

Lämpimästi tervetuloa mukaan!

Lämpimin terveisin,

Sirkku

044 250 4975

LIITE 3: Kutsu ammattilaisten ryhmäkeskusteluun – sähköpostiviesti

Hei NIMI!

Viitaten whatsappiluumme: olen Sirkku ja opiskelen kulttuurituottajaksi (HUMAK). Mukava tutustua! 😊

Minulla on ilo tehdä Suomen harrastajateatteriliitolle opinnäytetyönäni kehittävä tutkimus aivan mahdollista ja tärkeästä asiasta! Pyydän sinua, kokenutta ammattilaista, mukaan tutkimukseeni osallistumalla yhteen ryhmäkeskusteluun.

Hieman tarkemmin

Harrastajateatterilla ja puoliammattillisella teatterilla on annettavaa Suomen musiikkiteatterikentälle! Kunkin seurueen potentiaalin vapautuminen vaatii tavoitteellista työtä ja halua kehittyä yksilöinä ja tiiminä. Jotta kaikki voivat voida hyvin, on monta asiaa huomioitava ja minä keskityn nyt tutkimaan psyykkisen turvallisuuden kokemusta. Ja vielä tarkemmin: psyykkisen turvallisuuden kokemusta silloin, kun harrastaja haluaa kohottaa laulutasoaan. Tutkittavaa riittäisi kaikessa: näyttelijäntyössä, tanssimisessa, tiimidynamiikassa, ohjaustyössä.... Mutta tämä tutkimus fokusoii nimenomaan laulutaidon kehittämiseen. Psyykinen turvallisuus tarkoittaa sisäistä ja emotionaalista turvallisuuden kokemusta – ei ensisijaisesti fyysistä turvallista ympäristöä.

Olen kiinnostunut pääsemään tutkimuksessa ihan ruohonjuuritason juureen ja löytämään konkreettisia työkaluja – siksi tutkimus on näin rajattu. Olen kohdentamisen vuoksi rajannut ulos lapset, nuoret ja edes osittain terapiamielessä tehdyn teatterin. Tutkin siis aikuisia, joilla on normaali kapasiteetti ja oma halu tehdä laadukasta musiikkiteatteria harrastajapohjalta esiintyen maksavalle yleisölle.

Mitä pyydän Sinulta

Pyydän Sinua mukaan ammattilaisten ryhmäkeskusteluun. Tähän ryhmäkeskusteluun pyydän yhteensä viisi henkilöä, joilla on runsaasti kokemusta aikuisten harrastajien kanssa työskentelystä musiikkiteatterituotannon yhteydessä yhdessä tai useammassa seuraavista rooleista:

- Laulunopettaja
- Laulunohjaaja
- Kapellimestari
- Säveltäjä
- Teoksen ohjaaja

Ryhmäkeskustelu toteutetaan mielellään viikolla 16 eli Pääsiäisen jälkeisellä viikolla, jos vain kalenterit saadaan synkronoitua. Keskustelu kestää n.2h. Kun olen löytänyt oikeat osallistujat, aloitan kuumeiset kalenterisulkeiset.

Anonymiteetti

Tutkimus on anonymi ja kaikki nimet ja tunnistettavat elementit poistetaan lopullisesta työstä. Keskustelu tehdään zoomin kautta ja tallennetaan, mutta tallenne tuhotaan välittömästi, kun keskustelu on kirjattu ylös. Jos et halua, zoomissa ei tarvitse näyttää oikeaa nimeäsi edes muille keskustelijoille –

toki ammattilaiskeskustelun ollessa kyseessä, saatatte tuntea toisenne valmiiksi. Heti ylöskirjausvaiheessa nimet poistetaan vastausten yhteydestä. Kun opinnäytetyö on valmis, myös ylöskirjatut muis-tiinpanot tuhotaan. Olet siis täysin turvassa ja voit huoletta jakaa kokemuksiasi. Keskusteluun osallis-tujia sitoo vaitiolovelvollisuus toisten mukana olleiden henkilöllisyydestä. Toki voimme jälkikäteen ver-kostoitua ammatillisesti keskenämme silti, se on luonnollista!

Lopullinen opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa ja tuloksista muovataan myös kehittävä työkalu Suomen harrastajateatteriliiton käyttöön. Työkalun muoto ei vielä ole lukittu, se voi olla artik-keli tai sitten ihan opas. Tässä kohden on aiheellista mainita, etten valitettavasti pysty maksamaan osallistumisesta korvausta. Teen itsekin opinnäytetyön korvauksetta.

Miksi teen tätä?

Miksi olen kiinnostunut tästä aiheesta? Koska olen itse johtanut ja ohjannut aikuisten harrastajien mu-siikkiteatteriryhmää ja vuosien varrella tehnyt hyviä ja huonoja valintoja ja onnistunut ja epäonnistu-nut ryhmäläisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin suhteen. Mukaan mahtuu iloa ja voitonriemua siitä, kun ryhmän jäsenet ovat päässeet eteenpäin ja kokeneet työskentelyn voimauttavaksi ja vapauttavaksi ja yleisökin on ollut haltioissaan. Mutta mukaan mahtuu myös hetkiä, jolloin joku ryhmän jäsen on tipahtanut epäonnistumisen kuiluun, enkä ole saanut häntä ylös, ja asiat ovat menneet kipeämmän kautta. Ja kuinka paljon onkaan siinä välissä eri tavalla kokevia ryhmänjäseniä! Olisin itse tarvinnut ohjeita ja opasta jo ennakoon, miten ennalta ehkäistä tällaiset virheet ja suojella tiimini jäseniä. Uskon turvallisuuden tunteen nostavan myös tekemisen laatua. Kulttuurituottajana minua kiinnostaa olla mukana kehittämässä ryhmiä, jotka haluavat esiintyä ”maksavalle yleisölle” ja joilla on kasvava tarve myös palkalliselle tuottamistyölle – ja turvallisuuden kokemus on yksi avain ryhmien sitoutumiseen ja esitysten tason nousuun.

Millaisia teemoja voimme odottaa nousevan keskusteluun?

Keskustellessamme meille aukeaa ikkunoita toistemme kokemuksiin ja millaisia tilanteita olemme koh-danneet. Nostan teemoja myös harrastajien kanssa pidettävästä ryhmäkeskustelusta, jonka toteutan ensin. ([Tästä keskustelusta lisää tietoa täällä; haen osallistujia myös siihen.](#))

Tässä kysymyksiä, joilla ajatukset saa liikkeelle jo tässä vaiheessa:

- Millaisia elementtejä musiikkiteatterilaulamiseen kuuluu (ei kuoro, vaan laulava näytte-lijä, joka ehkä myös tanssii)? Tekniikka, tulkinta, jne.
- Miten te lähдете nostamaan aikuisen harrastajan osaamistasoa? Millaisia yleisiä ilmiöitä siihen liittyy – vaikkapa verrattuna ammattilaisten valmentamiseen?
- Millaisia haasteita ja mahdollisuuksia tarjoaa nimenomaan musiikkiteatteriteoksessa lau-laminen?
- Millaisia onnistumisen kokemuksia teillä on?
- Millaisia haasteita olette kohdanneet? Mahdollisimman laajasti ja rohkeasti kerrottuna. Haasteet voivat liittyä yksilöön, tiimiin, johonkuhun toiseen ammattilaiseen samassa tuotan-nossa jne.
- Miten haasteet voitaisiin ennaltaehkäistä? Teoksen valinta / sävellys, roolittaminen, prep talk, odotusten luominen, arvottaminen, jne.?
- Joe ennaltaehkäisy ei toiminut vaan haasteellinen tilanne napsahti, miten olette ratko-neet sen?
- Miten voi varmistua siitä, että oikeasti saa totuudellista tietoa jonkun yksilön sisäisestä hyvinvoinnista? Näistä ei helposti puhuta ääneen.

- Miten; millaisilla sanoilla voidaan sparrata yksilö itse, tiimi ja muut teoksen valmistamisessa toimivat henkilöt ottamaan aktiivinen ote omasta ja toisten turvallisuuden kokemuksesta?

HUOM: Myös Sinä voit antaa jo ennakoon teemoja, jotka mielestäsi ovat relevantteja ja joista haluaisit keskustella!

Mitä siis nyt?

Jos olet halukas tulemaan mukaan ryhmäkeskusteluun, pyydän Sinua kuittaamaan tähän meiliin halukkuutesi sekä sen, mitkä ajankohdat viikolla 16 sopivat. Jos haluaisit olla mukana, mutta viikko 16 ei sovi, kerrothan senkin – voi olla, että kukaan muukaan ei pääse juuri sillä viikolla ja kalenteroimme muualle. Olisi todella hienoa saada Sinut mukaan!

Jos Sinulle nousee mitä tahansa kysyttävää, olethan yhteydessä ja vastaan mielelläni!

Kiitos ajastasi ja kiitos, jos tulet mukaan kehittämään tätä huikeaa harrastusta ja taidetta – elämänmittaista matkaa yhdessä toisten kanssa! 😊

Sirkku Hoikkala

044 250 4975

LIITE 4: Kuvakaappaukset artikkelista REPLIIKKI 4/22

Psykologisen turvallisuuden kolmisäikeinen palmikko

Teatteriryhmä luo oman turvallisuutensa avoimesti keskustellen ja kuunnellen – ja se kannattaa

TEKSTI SIRKKU HOIKKALA • KUVAT ELLA LIUKKONEN / HARRASTAJATEATTERIKESÄ 2022

Humanistisesta AMK:sta kulttuurituottajaksi valmistuvan Sirkku Hoikkalan SHT:lle tekemä tilaus-opinnäytetyö pureutuu psykologisen turvallisuuden kokemuksen kehittämiseen aikuisten teatteriharrastajien laulutaitoa kehitettäessä musiikkiteatterituotannossa. Myönnettään: tutkimuksen pitkä otsikko on hienoinen sanahirviö. Mutta se kuvaa tutkimuksen tarkkaa kohdentamista ja rajausta. Tarkan rajauksen avulla tutkimus pääsi syvälle.

Alun perin tutkimus lähti liikkeelle kysymyksestä, miten aikuisten harrastajateatteri voisi luoda toiminnallaan rahoituksen tuottajan palkkaan. Rajaamalla se kohdentui tutkimaan psykologista turvallisuutta. Tällainen turvallisuus on yksi avaimista ryhmän pitkäjänteiseen sitoutumiseen ja kehittymiseen.

Tutkimuksessa pidettiin kaksi erillistä ryhmäkeskustelua. Toinen oli suunnattu aikuisille teatteriharrastajille ja toinen koulutetuille ammattilaisille, joilla oli muodollisen pätevyyden ohella runsaasti kokemusta aikuisten teatteriharrastajien laulun opettamisesta ja ohjaamisesta. Molempien keskustelujen lopputulemat tukivat vahvasti toisiaan kuin muodostaen kolikon kaksi puolta. Koska keskustelujen aihe oli rajattu tiukasti, oli aikaa keskittyä ja keskustelijat pääsivät omista ajatuksistaan muutamaa kerrosta syvemmälle kuin laajemmassa rajauksessa olisi ollut mahdollista. Tutkimuksessa saatiin sanallistettua sellaista inhimillisyyttä, jossa on tarttumapintaa kaikkeen teatterin tekemiseen; myös laulamisen ja musiikkiteatterin ulkopuolelle. Opinnäytetyö ilmestyy loka-marraskuun aikana Theseukseen ja tässä artikkelissa tiivistetään vain keskeiset löydökset.

MIKÄ IHMEEN PSYKOLOGINEN TURVALLISUUS?

Kun katsoo yrityskoulutusten mainoksia juuri nyt, huomaa, että ”psykologinen turvallisuus” on ajankohtainen teema. Mitä se on? Fyysisen turvallisuuden kartoittaminen on selkeää: esimerkiksi, huolehditaan, että kukaan ei kompastu sähköjohtoon eikä lavaste kaadu päälle. Mutta psykologinen turvallisuus tarkoittaa jokaisen yksilön sisällä muodostuvaa kokemusta turvallisesta ilmapiiristä. Sen havainnoiminen ja kehittäminen vaatii enemmän vaivaa, koska jokainen meistä ihmisistä on

yksilö ja kokee asioita eri tavalla. Vaivan näkeminen kuitenkin palkitsee!

Todennäköisesti jokainen sanoisi, että totta kai teatteriharrastuksen kuuluu olla psykologisesti turvallista. Kyse ei olekaan siitä, että harrastajat kokisivat olonsa tietoisesti turvattomiksi. Kyse on siitä, miten paljon ja isosti harrastajat uskaltavat heittäytyä oman mukavuusvyöhykkeensä ulkopuolelle. Toisin sanoen kyse on tiedostamattomasta turvallisuuden kokemuksesta.

KONKREETTINEN ESIMERKKI: "VIRHEIDEN" PUHDAS KULTA

Otetaan konkreettinen esimerkki. Ohjaaja kannustaa näyttelijää eläytymään roolihenkilön voimakkaaseen tunnetilaan muun tiimin edessä. Tai laulunopettaja kannustaa päästämään lapsen itkua muistuttavia ääniä – kovaa. Mutta näyttelijä tai lauluoppilas vastaakin antamalla vain murto-osan siitä, mihin todellisuudessa pystyisi. Ohjaaja kannustaa ja näyttelijä tahtoo, mutta... ei vaan irtoa. Hän antaa vain jäävuoren huipun. Tiedosti näyttelijä tai oppilas itse tai ei, kyse on usein tästä: hän ei koe sellaista turvallisuutta, että uskaltaisi heittäytyä epämukavuusalueelleen. Harjoituksissa heittäytyessä kun tulee väkisin sivutuotteena ei-käyttöön-jääviä versioita. Eli niin kutsuttuja "virheitä". Palataan tähän sanaan myöhemmin, koska se ei ole ihan oikea.

Turvattomassa tilanteessa virheiden tekeminen tiimin edessä on pelottavaa. Turvallisessa tilanteessa sen sijaan virheet upea merkki siitä, että ollaan matkalla kohti uutta! Virheet ovat itse asiassa ainoa tapa kehittyä ja oppia. Rohkea ja ketterä virheiden tekeminen on

se puhdas kulta, joka opettaa uusia suuntia, avaa uusia ovia ja synnyttää upeita oivalluksia. Tiimi, joka on psykologisesti turvallinen, tekee virheitä innolla, kokeilee ketterästi uutta, kannustaa koko ajan toisiaan, nauraa yhdessä kaikelle mikä oli hassua, tutkii kaikkea ja kehittyy kohisemalla. Voidaankin todeta, etteivät nämä "virheet" todellisuudessa ole virheitä. Jokainen teatteriharrastaja tietää, että uutta luodessa on pakko kokeilla erilaisia vaihtoehtoja. Se, että ensin kokeillaan yhdeksää eri juttua ja vasta kymmenes jää voimaan, ei tarkoita yhdeksää virhettä, vaan normaalia luomisprosessia. Mutta jos olo ei ole psykologisesti turvallinen, nämä hylkyyn päätyvät kokeilut voivat tuntua oikeilta virheilta.

Mainittakoon kuitenkin, että yleisön edessä virheiden tekeminen – epäonnistuminen – on kuitenkin eri asia (vaikka moka sinänsä on aina lahja!) ja jos harjoitusprosessi tuntuu etenevän siten, että lavalle mennään keskeneräisenä ja todennäköisesti epäonnistumaan, se osaltaan taas luo turvattomuutta. Tähän palataan hieman myöhemmin!

"Oma "minä-tarina" on aiheellista tiedostaa, arvioida ja ottaa työn alle, ja tarvittaessa muuttaa. Jos ihminen ei itse aktiivisesti ohjaa omaa tarinaansa, ei siinä kukaan muukaan voi auttaa.

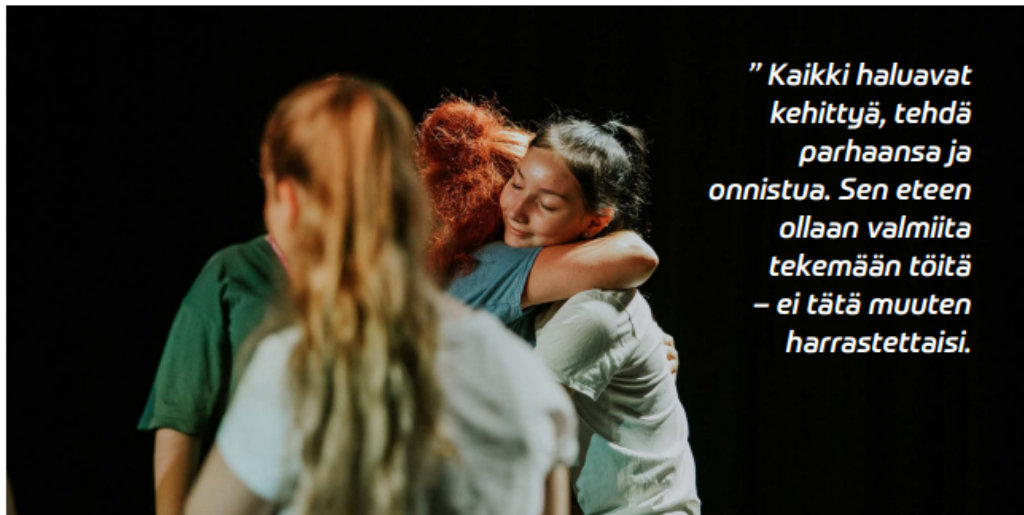
PSYKOLOGISEN TURVALLISUUDEN KOLMISÄIKEINEN PALMIKKO

Tähän artikkeliin tiivistettynä, tutkimuksen lopputulosta voisi kuvata kolmisäikeisenä palmikkona. Psykologisen turvallisuuden kokemuksen muodostumiseen tarvitaan kolme elementtiä, joiden on oltava tiiviisti yhdessä. Ensimmäinen elementti – palmikon säie – on jokaisen ihmisen oma, henkilökohtainen, tiedostaminen. Jokainen meistä kertoo itselleen jonkinlaisen tarinaa siitä, millainen on ja miksi on. Jokainen on lapsuudesta asti poiminut jonkunlaisen minäkuvan; ”minä-tarinan”. Se puhuu meille itsellemme, olemmeko taitavia, olemmeko riittäviä jne. Esimerkiksi suurimmalla osalla meistä on olemassa ajatus siitä, olemmeko hyviä vai huonoja laulajia. Tämä ajatus ei kuitenkaan ole automaattisesti totta! Oma ”minä-tarina” on aiheellista tiedostaa, arvioida ja ottaa työn alle, ja tarvittaessa muuttaa. Jos ihminen ei itse aktiivisesti ohjaa omaa tarinaansa, ei siinä kukaan muukaan voi auttaa. Mutta kuten sanottu, kyseessä on palmikko. Kukaan ei pärjää yksin.

Palmikon toinen säie on muu teatteriryhmä. Ryhmän jäsenten tulee tietoisesti luoda keskelleen turvallinen ilmapiiri. Se tarkoittaa aktiivista kannustamista ja myönteistä, rakentavaa, palautetta. Myönteinen palautte tulee sanoa aikuisten oikeasti ääneen. Suomalainen usein olettaa, että toiset tietävät kyllä olevansa hyviä eikä sitä tarvitse heille sanoa. Tämä on väärä oletus. Todellisuudessa aivan jokainen meistä kaipaa kuulla ääneen missä menee. Jokainen kaipaa saada jotain palautetta, kun on harjoituksissa esimerkiksi laulanut toisille. Merkityksellinen hiljaisuus on piinaavaa. Kaverille pitää aina sanoa jotain! Sinulla, joka luet tätä, on mahdollisuus sanoa jollekulle tiimissäsi ääneen ne sanat, jotka nostavat ja rohkaisevat tätä ja tekevät hä-

nen tunteestaan turvallisen. Sanat, jotka auttavat häntä ohjaamaan omaa minä-tarinaansa kohti turvallisuutta. Ja jos ohjaajan työtä ei voikaan häiritä juuri sillä hetkellä sanoilla, aina voi antaa pienet aplodit, katsoa ja nyökkäillä kannustavasti; tapoja rohkaista toisia aktiivisesti on paljon. Sanat kannattaa silti sanoa viimeistään pukkarissa harkkojen jälkeen. Ohjaajan tehtävä on tehdä taiteelliset päätökset, mutta jokainen voi aina kehua toista siinä, miten hienosti tämä antoi, heittäytyi ja työsti rooliaan eteenpäin. Korjaavat kritiikit sen sijaan on jätettävä ohjaajan tehtäväksi!

Palmikon kolmas säie on ryhmän johtajuus. Johtajilla on runsas ja vastuullinen työ valmistella teos ja harjoitukset siten, että ne ovat turvalliset. Johtaja luo kien ja ilmapiirin, jota käyttää ohjaamisessaan tai laulunopettamisessaan. Tähän liittyy se, että jokainen ryhmässä voi ymmärtää miksi sai juuri sen roolin, jonka sai. Ja se, miten ryhmässä voi sanoa ”Ei”, jos jokin harjoitus ei tunnu turvalliselta. Kenelle saa puhua, jos tarvitsee tukea? Kenelle annetaan palautetta, jos ei uskalla puhua suoraan johtajalle tai ohjaajalle? Mitä ryhmässä arvostetaan; vain päärooleja vai kokonaisuutta? Rakenteiden pystyttämien vie aikaa, mutta se aika maksaa itsensä takaisin ryhmän alkaessa kokea olonsa turvalliseksi ja tekemisen sujuvoituessa. Mutta johtaja on itsekkin ihminen ja tarvitsee muiden tuen ja luottamuksen. Harrastajat kertoivat omassa ryhmäkeskustelussaan kaipaavansa sitä, että johtajat uskaltavat itsekkin tehdä virheitä ja olla ihmisiä; näyttää mallia siinä, ettei tarvitse olla heti valmis. Ammattilaisten keskustelussa puolestaan korostui johtajan velvollisuus valmistautua ja olla turvallinen johtaja. Kuinka nämä kaksi eri tuloa kukaan kukin johtaja tai ohjaaja yhdistää, on yksilöllistä.

**”Kaikki haluavat
kehittyä, tehdä
parhaansa ja
onnistua. Sen eteen
olla valmiita
tekemään töitä
– ei tätä muuten
harrastettaisi.**

Kolmisäikeinen palmikko on kielikuvana hyvä, koska se kuvaa kaikkien osa-alueiden yhteyttä ja toisiinsa kietoutumista. On epäilemää, että yksin johtaja tai ohjaaja luo turvallisuuden. Kyllä se on jokaisen oma tehtävä niin itsensä, kuin tiiminkin suhteen. Sinun on itse sanottava ääneen, mitä ajattelet ja tunnet – kukaan ei osaa lukea ajatuksiasi. Samaan aikaan ketään ei voi vaatia korjaamaan omaa itsetuntoaan ja itseluottamustaan yksin; siihen tarvitaan toisten kannustusta ja rohkaisua. Kaikki tarvitsevat toisiaan ja myös hyvää johtajuutta.

EPÄONNISTUMISEN PELKO

Palataan nyt siihen epäonnistumiseen. Harrastajien kanssa keskustellessa yksi turvattomuuden tunteen lähde nousi ylitse muiden. Pahinta on turvattomuuden tunne siitä, että joutuu yleisön eteen keskeneräisenä ja epäonnistumaan. Sama teema nousi myös ammattilaisten keskustelussa. Heillä korostui se, että ohjaajan on olettava selkeästi vastuu lopputuloksesta. Mitä ikinä lavalla tapahtuu, sen takana ovat ohjaajan valinnat. Mutta tämä asia oli selvä: kaikki haluavat kehittyä, tehdä parhaansa ja onnistua. Sen eteen ollaan valmiita tekemään töitä – ei tätä muuten harrastettaisi. Harrastajien ryhmäkeskustelussa kerrottiin tapauksesta, jossa ryhmän jäsenet olivat itse aktiivisesti vaatineet lisäharjoituksia esityksen lähestyessä. Ammattilaisten ryhmässä pohdittiin paljonko harrastajilta voi vaatia ja tultiin tulokseen, että harrastajilta voi pyytää aivan samantasoista panostamista kuin ammattilaisilta (on ai-

heellista muistaa, että tästä tutkimuksesta rajattiin pois kaikki terapiaryhmät, sekä lasten ja nuorten ryhmät). Se on kunnioittavaa ja motivoivaa. Lisäksi se luo turvallisuutta, koska jokainen kunnon treeni on askel kohti onnistunutta lopputulosta.

MITÄ TEHDÄ AIKUISTEN OIKEASTI?

Ryhmäkeskustelujen jälkeen tutkimuksessa on osuus, jossa benchmarkataan kolmea verrannollista aikuisille harrastajille luotua psykologisen turvallisuuden ohjetta. Paras turvaohje oli sellainen, joka ei koulumaisesti todennut tai kieltänyt asioita, vaan johdatti tiedostamaan pinnan alla olevan inhimillisyyden ja keskustelemaan. Paras benchmarkattu ohje sai kiinni jopa palmikon ensimmäisestä säikeestä! Konkreettisena esimerkkinä: vajaaksi jäävä ohjeistus sanoo ”ryhmässä puhutaan kunnioittavasti toisille”, kun taas maaliin asti menevä ohjeistus sanoo ”ryhmässä on keskusteltava avoimesti ja konkreettisesti siitä, millainen puhe on kunnioittavaa, ja miten siitä annetaan palautetta”.

Vain ryhmä itse voi luoda omat pelisääntönsä. Aiemmin kuvatus palmikon kaikista säikeistä on hyvä puhua avoimesti ja kuunnella toisia. Tämä vaatii aikaa harjoitussuunnitelmassa ja sellaista johtajuutta, joka luo ja antaa keskustelulle sopivasti tilaa. Liikaan keskusteluun ei kuitenkaan pidä jäädä vaan laittaa yhdessä keskustellut asiat ripeästi käytäntöön. Tekemällä oppii tätäkin. Eikä kannata pelätä virheitä.

Tarkistakaa ryhmänä ainakin nämä

- Te kannustatte kaikki toisianne tekemään "virheitä" ketterästi ja iloisesti, koska se on ainoa reitti kehittymiseen. Kaveria ei koskaan jätetä roikkumaan hiljaisuuteen vaan aina annetaan palautetta ääneen.
- Teillä on yhteinen, keskustelemalla saatu, ymmärrys siitä, millainen puhe on kunnioittavaa ja kannustavaa. Keskustelu on käyty vasta kun aivan jokainen on sanonut ääneen ajatuksensa ja tullut toisten kuulemaksi. Hiljaisuus ei ole myöntymisen merkki.
- Teillä on yhteinen ymmärrys siitä, miten toimitaan, jos joku ei koe oloaan turvalliseksi tai kannustetuksi. Miten sanotaan "ei"? Kenen kanssa puhutaan, jos harkoissa ei osaa sanallistaa tunteuksiaan?
- Jokaista on kannustettu tulemaan tietoisesti omasta minä-tarinastaan, ja miten työstää sitä itse kohti turvallisuutta ja vapautta.
- Jokaisella on vastuu sanoa itse ääneen mitä ajattelee ja tuntee. Kukaan ei osaa lukea sinun ajatuksiasi.
- Jokaista on kannustettu auttamaan toisiaan heidän minä-tarinoidensa kanssa.
- Ohjaaja, johtaja ja koko vastuuryhmä ovat tehneet selkeän ja realistisen suunnitelman ja ottavat siitä vastuun. Myös ohjaaja kannustaa sanomaan "ei", jos jokin ei tunnu hyvältä.
- Ohjaajan ja johtajan työtä kunnioitetaan ja sille annetaan asiaankuuluva tila. Ohjaaja ottaa vastuun taiteellisesta lopputuloksesta.
- Kritiikki ja korjaava palaute on vain ohjaajan tehtävä – kannustus ja myönteinen palaute on kaikkien tehtävä.
- Te kaikki olette ihmisiä ja kaikki kaipaatte rohkaisua ja kannustusta toisiltanne. Kukaan ei ole niin pitkällä, ettei kaipaisi rohkaisua. Eikä kukaan ole niin alussa, ettei hänen rohkaisullaan olisi väliä.